Оссолінсъкі колекції.

CD – диск виконано в рамах угоди укладеної з квітня 2004 р. між Львівською науковою бібліотекою НАН України у Львові і Національним Закладом ім. Оссолінських у Вроцлаві.

Оссолінсъкі колекції.

CD – диск виконано в рамах угоди укладеної з квітня 2004 р. між Львівською науковою бібліотекою НАН України у Львові і Національним Закладом ім. Оссолінських у Вроцлаві.

Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy.

zespół (fond) 45.
Archiwum Dziaduszyckich

Część I. Rękopisy Biblioteki Poturzyckiej Dzieduszyckich.

167. „Krótko zebrana historya narodu ormiańskiego". *XIX w. S. 117.*

STRONY NIEZAPISANE NIE ZOSTAŁY ZDIGITALIZOWANE

Krotko Zebrana

HISTORIA
Narodu Ormianskiego

Poczowszy od nowo zaczynaiącego się po powszechnym potopie, Swiata, to iest od Czasow Noego, i iegoż Potomstwa mianowicie Praprawnuka iego mieniem Kayga: az do Leona ostatniego Krola tegoż Narodu, po ktorym, w Roku Panskim 1393 ustało Krolewstwo Ormianskie.

Z rożnych Dzieiopisow, tu w następuiących kartach, wymienionych —

Zebrana

A z Języka Ormianskiego na Polski

Przetłumoczona.

BIBLIOTEKA POLITECHNICZNA
WYDZIAŁ MATEMATYCZNO-FIZYCZNY

Jana Janicza Ormianina
Kamienca Podolskiego
186 1819.

Poprzedzaiące Wiadomości

Teyże Historyi tyczące się.

Zapytanie 1

Ktorzy to są Dziejopisowie Historyi Ormianskiey z Imienia, iakim ięzykiem, i ktorego wieku pisali

Odpowiedź.

1 Maripas Katyna Syryiczyk, Greckim i Syryiskim ięzykiem, na Lat 443 przed przyściem Chrystusa na świat.

2 Agatangelus Sekretarz Tenitatesa Krola Ormianskiego, greckim pismem, a ięzykiem Ormianskim Roku Panskiego 318. NB. 3

4 Buzand czy Fostus Byzantczyk to iest: Carogrodczyk Biskup za czasow Wielkiego Niersiesa, z Nacyi Greckiey Lecz tego Historya bardzo zfałszowana od innych Pisarzow, wielą Kłamliwych i omylnych rzeczy.

5 Koryn Tłumacz Uczeń Swiętego Sahaga i Mesroba: z przyczyny nie wynalezionych charakterow Ormienskich, a dla tłumaczenia Pisma Swiętego, Ormienskim ięzykiem Historyą opisał.

NB 3 Zenob Biskup Glaenski, Klasztoru S. Jana Chrzciciela rodem Syryiczyk. S. Grzegorza Oświeciciela Uczeń, ze zlecenia mu przez tegoż S. Grzegorza, opisał pismem i ięzykiem Syryiskim, a to po udaniu się tegoż S. Grzegorza do Cezaryi Miasta, i poswięceniu się przez S. Leontyusza na Biskupa.

6 Moyżesz Choroenski Grammatyk czyli biegły w naukach uczeń S. Mesroba Doktora. Ten na prożbę Izaaka Rotmistrza Bagratanskiego z Bagratania powiat w Armenii, ślicznie rzecz rozstrząsaiąc, wybornemi wyrazami, i wielu świadectwy opisał Historyą Ormianską począwszy od Hayga Praprawnuka Noego aż do Końca Krolewstwa Arszagow.

Iudzieiż dzieie Patryarchowstwa zacząwszy od S. Grzegorza, aż do ustania tego Patryarchowstwa w Domu i rodzie tegoż S. Grzegorza. Tego historyę dwoch Braci Angielczyc Gulielmus i Georgius Synowie Wiktona Gulielma znakomicy Mężowie wytłumaczyli na Język Łacinski, i drukiem światu wydali. R. P. 1736.

7 Reszty Pisarzow, Ktorzy wszyscy zdaie się, iż byli Nayi Ormianskiey, a zatym Cyezystym ięzykiem opisali, same tylko imiona kładą się. Są zas te: Eliżeusz Doktor. Łazarz Farpenski. Towas Doktor Arcruniski. Jan Bishup Mamigonow. Jan Patryarcha. Mesrob Kapłan. Stefan Taronenski. Aristaces Lastywertenski. Mateusz Urhenski. Grzegorz Kapłan. Samuel Kapłan Anenski. Nerses Kłaiensk. Cyryak Ganeacenski. Wartan uczen zakonny. Malachiasz Zakonnik. Wahram Doktor. Tomasz Doktor, Mecobenski. Arakiel Doctor Taurezski: &c: Ostatnie zas Michał Doktor Uczen Mychytara Opata w Wenecyi w Klasztorze Antonianow R. P. 1786.

Pytanie II

Z ktorych Autorow wyięta iest Historya Ormianska przez Wagona W Rossyi czyli Moskwie opisana

Odpowiedź.

Historya Ormienska naypierwey wyięta iest z Archiwow Niniwy i Assyryiskich Krolow przez wyżey Nro A wspomnionego Manypas Katyna Pisarza: począwszy od Adama aż do czasow Wagarsacesa Krola Ormianskiego, za rozkazem tegoż Krola. Ponieważ gdy tenże Wagarsaces Krol z Narodu Partow, Brat Arsacesa Krola Perskiego, Armenia podbił sobie i Krolewstwo otrzymał; badał się, chcąc wiedzieć, iacy też dawnieyszych czasow przed nim, w Narodzie Ormianskim byli Krolowie, iacy Książęta i Przedni Panowie, iakim porządkiem, zkąd mieli początek, i rząd iaki, a nie znalazszy żadney w Armenii porządney

dney historyi; wysłał wspomnionego Manypę Katyną Pisarza z rozkazu Brata swego Arsacesa Krola do Assyryi, gdzieby w Archiwach Krolow Assyryiskich i Babilonii szukał tego. Z tych rzedy Archiwow wspomniony Pisarz wyiąwszy, i wypisawszy cokolwiek znalazł tyczącego się historyi Narodu Ormianskiego, przyniosł Wagarsauesowi Krolowi. Nadto cokolwiek w samey Armenii, zbieraiąc ze wszystkich Autorow, mogł znaleść, opisał, i wydał iedną historyę, zaczęwszy od Adama aż do swoich czasow. Po temu i inni tęż historyę opisali, aż do czasow wspomnionego wyżey Michała w Wenecyi Antonianina, Ktory ostatnie, zwiedziwszy wszystkie w Armenii Kraie, i co tylko dawnych historycznych Ksiąg znalazł, te wszystkie zebrał do Weneckiego Klasztoru. Nadto z obcych Narodow Ksiąg, iakoto: z Łacinskich, Greckich, i innych cokolwiek historycznego o Armenii znalazł, zebrawszy, ułożył iedną powszechną o Armenii historyę, począwszy od Adama aż do swoich czasow. to iest aż do R. P. 1786. i wydał ią drugiem ięzykiem Ormianskim we trzech Tomach. Zaś o Historyi przez Wagana w Moskwie wydanej, żadna wiadomość: ponieważ o wszystkich tu od początku wyliczonych Dziejopisarzach Armenii wiadomość iest zabrana zostatniego tu ostatnie cytowanego Michała Antonianina. Ktory o tym Waganie Moskiewskim nic nie wspomina.

Pytanie III

Z iakich powodow i okoliczności trojakie u Ormian Pismo pochodzenie miało?

Odpowiedź:

Naród Ormianski z początku, poki ieszcze Charakterow pisma własnego nie miał; zwykł był pisać charakterem greckim, Syryiskim, perskim, a ięzykiem swoim oyczystym. Na koniec za czasow Sahaga Partha Ormienskiego Patryarchy, Mesrob Doktor, uważaiąc że wielka trudność zachodzi w wyrażaniu Słow Ormianskich cudzym pismem, z przyczyny,

ze u Obcych

że u obcych Narodow rzniey daleko liter, niżeli by mogły wystarczyć do wyrażania wszystkich słow Ormiańskich. Przeto wspomniony Mesrob udał się do Assyryi, rożnych do tego używaiąc Filozofow, z ktorych żaden nie potrafił wynaleźć liter ormieńskich charakterow i nazwisk takich, ktoremi by można było zgodnie i doskonale wyrażać słowa ormieńskie. Widząc tedy, że dowcip ludzki nie był zdolny żądaniu iego zadosyć uczynić; pomyślił, że to dzieło iest mocy samego Pana Boga: a zatym udał się do Pana Boga przez modlitwę. I po niejakim czasie stało się, że podczas modlitwy, ktoby w jakimsi zachwyceniu będącemu pokazał się kamień, a na nim członek palcow wybijającey prawey ręki, pisząc wyraźnie pisma ormieńskiego charaktery. Dopiero tym sposobem wynalazłszy litery stosowne do swego języka, rozpoczął szkołę, i wielu zebrawszy uczniow, ponaucał ich, i ustanowił pismo własnie ojczyste.

Pytanie IV

Jaka wiara i obrządek, przed wprowadzeniem Chrześciaństwa, był w używaniu w Armenii.

Odpowiedź.

Przed zaszczepieniem Wiary Chrześciańskiey w Armenii, Narod Ormiański w poganstwie zostawał, i rożne bałwany czcił, będąc tego zdania, że ogień i woda iest Bogiem. Przez tego Komety, Planety, Zodyakyczne Światła, i inne Konstellacye i Astra, Gwiazdy za Bogow mieli i czcili, Każdemu z nich coraz inszą moc do czegoś przyznaiąc. Dopiero przez SS. Apostołow Tadeusza i Bartłomieia wprowadzona była wiara Chrześciańska do Armenii. Lecz po nie długim czasie, Naród Ormieński zamęczywszy Apostołow, powrocił do pierwszego bałwochwalstwa, aż w czwartym wieku przez S. Grzegorza powtornie, i iuż raz na zawsze Wiarą Chrześciańską ozdobiony został.

Pytanie V

Ktorego wieku, i iakich powodow Wiara Chrześciańska do Armenii iedney i drugiey wprowadzona była.

Odpowiedz.

Naypierwey Chrześciaństwo w Narodzie Ormiańskim, gdy ieszcze Chrystus był na świecie początek swoy wzięło za Abagara Krola małey Armenii: O czym dokładniey będzie w samey historyi, gdzie mowa będzie o tymże Abagarze Krolu pod Rokiem od stworzenia Świata 7999. Powtornie zaś (: ponieważ iak się wyżey o tym namieniło, Naród Ormiański powrocił był do bałwochwalstwa, chociaż wielu było tych, ktorzy i wiarę Chrześciańską trzymali, ale skrycie:) Swięty Grzegorz wyięty z więzienia swego, gdy Tyrytatesa modlitwą swoią uzdrowił, wskrzył wiarę w Armenii, ktora trwa aż dotąd. Zupełniey to się opisze, w opisaniu Krola Tyrytatesa pod Rokiem Chrystusa 296.

Pytanie VI

Jaki był związek w Obrządkach Ormian z Patryarchą Carogrodskim: i iakia początkowa rożnica Obrządku Ormiańskiego od obrządku Grekow disunitow.

Odpowiedź

Naypierwey pod czas Soboru Nicenskiego R.P. 325 przeciwko Aryuszowi zebranego. Także pod czas Soboru Konstantynopolskiego ze 150 Oycow przeciwko Macedoniuszowi R.P. 381. Podobnież pod czas Soboru Efezskiego z 200 Oycow przeciwko Nestoryuszowi R.P. 431 zebranego, iednośc była bez żadney rożnicy między Ormianami i Grekami. Dopiero na Soborze chalcedonenskim R.P. 452 Naród Ormienski odstąpił, i nie przyiął tego Synodu, z przyczyny: że Oycowie tego Synodu podzielili zdania swoie na dwie przeciwne Strony, gdy Symboli Nicani Artykuły układali, aż przyszło do tego, że Pisarzow ręce zatrzymywali, iedni iedno, drudzy przeciwnie dyktuiąc. I tento Synod powodem stał się, iż się Naród Ormiański raz na zawsze aż po dziś dzień oddzielił.

Pytanie VII

Na czym to polegał związek podległstwa Prowincyi Ormiańskiey, chociaż miała swich Krolow panuiących za czasow Konstantyna Wielkiego, aż do Czasow Justiniana II, to iest aż do naiazdu Arabow Machometow.

Odpowiedź

Za czas Konstantyna Wielkiego, takie też i Terytates władzenie spokoynie Krolował. Ale przed tym pod hołdem Rzymian byli Krolowie Ormienscy za czasow Tygrana Syna Artawazdy, patrzyć o tym w całey historyi pod R. ab Orb: Cond: 3965. Po temu po nieiakim czasie byli też i pod hołdem Grekow i Persow z Arsacesow idący Krolowie Ormieńscy. Na koniec, gdy przez Persow Arsacesow Krolewstwo zniesione było; tedy po temu przez Lat 456 bez Krolow zostawała Armenia, pod mocą Grekow i Machometow zostaiąc. Patrz w historyi od R.

Pytanie VIII

Jakie są osobliwe wiadomości o naieździe Mogolow pod Aktaim Synem Dzingis-chana

Odpowiedź.

Za Mogolow, za Dzinkis chana i iego Następcow przez długi czas Narod Ormieński nie kiedy i w zgodzie był z niemi, nie kiedy też i woynę z sobą toczyli. Ale Krolewstwo Ormienskie iesze za ich czasow trwało. Patrz w historyi.

Pytanie IX.

Jaka iest wiadomość osobliwa o Leonie Krolu Ormienskim, Ktory za czasow Richarda około Roku 1199 do Londyna w Anglii przybył.

Odpowiedź

Pierwszy Leon imieniem Król nie był w Londynie, ale drugi tego imienia Leon Król, dwa razy z poselstwem był w Londynie, po uwolnieniu swoim z więzienia. Patrz w Historyi

Pytanie X

Jaka iest osobliwa domowa wiadomość o Krolu Ormienskim

uffan

Uffan Kassanes gdy w Roku 1472 Persowie obięli Krole: wstwo, i z ktorego ta wiadomość Autora.

Odpowiedź

W Roku 1472 iest Krolewstwa Ormianskiego nie było, ponieważ ieszcze w Roku 1375 ustało było. Patrz w histo: ryi w opisaniu panowania Leona Lusynskiego pod R. 1365.

Pytanie XI

Iaka iest wiadomość, przez iakie okoliczności Synia i Prowin: cya Armenii dostała się w Roku 1520 pod moc Turcina Se: lima pierwszego?

Odpowiedź.

To pewna rzecz, że w Roku 1520 całą Syryę i Cilicyę Se: lim pierwszy podbił pod swoie moc: ale przez iakie okolicz: no: ści, tego w Odpowiedziach nie wyrażono. może bydź, że w sa: mey historyi, będzie iaka o tym wzmianka.

Pytanie XII

Ktorego czasu, i z iakich powodow, i z ktorey Prowincyi, czyli prosto z Armenii większey lub mnieyszey, czyli też z Kraiu Kto: rego Tureckiego Ormianie Kutcy, Sniatynscy, Lwowscy do Pol: ski się przenieśli?

Odpowiedź

Ktorego czasu, z iakich powodow, i z ktorych mieyść, dosta: li się Ormianie do Polski, Moskwy, i winsze Kraiu: patrz o tym w samey historyi pod R. P. 1319, i 1331.

Krotko zebrana o Narodzie Ormianskim Historya, porzqwszy od Noego, i Praprawnuka iego Hayga, aż do Leona, ostatniego Krola Ormianskiego.

Roku od Stworzenia Swiata.

Po Adamie w Lat 1657 od Stworzenia swiata, gdy powszechnego całego świata potopu wody zaczęły opadać; tedy Arka czy Okręt Noego stanął w Armenii na gorze Ararad innszym imieniem u Ormian Masys zwaney. Noë tedy wyszedłszy z Arki z trzema Synami, i ich żonami, na teyże ziemi przy Ararad gorze nad rzeką Eraseh zwaną założył swoie mieszkanie, i osadził Miasto, nazwawszy go Nach iezuwan co z Ormianskiego języka znaczy: pierwsze czyli początkowe zstąpienie, albo raczey pierwsza gospoda. Które to Miasto bardzo obszerne dotąd stoi, a pod teraźniey szy czas Ormianie nazywaią go Nachczuwan, co też samo znaczy z małą różnicą, to iest: Primus recessus Pierwsze Odeyscie, ile że na nowo po potopie zaczynaiący się swiat, na te mieysca naypierwey przyszedł dla mieszkania. 1657

Linia potomstwa od Noego idąca.

Noego Synowie: Jafet, Sem, Cham.

Jafeta Syn Gamir, urodził się Roku Swiata 1658. - - 1658

Gamira Syn Torkom urodził się R. S. 1695. - - - - 1695

Torkoma Syn Hayg urodził się R. S. 1727. - - - - - 1727.

Za czasow tegoż Hayga, ponieważ tyle się namnożyło ludzi na rozległości ziemi przy Ararad gorze, że całą prawie Armenii Krainę napełnili; z tey przyczyny mnostwo wielkie Ludzi z domami swemi i familią, i bogactwami udali się Ku zachodniey od południa Stronie do Mesopotanii czyli między-rzecznej Strony w R. S. 1757 Ku Babylonii, gdzie za czasem owę Babylońskią wieżę wybudowali, którą wieżę gdy Pan Bog zrumynował, i języki budującym pomieszał, iak opisuie Pismo Swięte, tak że nie został z nich żaden, ktoryby z drugim mogł się rozmowić; dopiero rozstrychnąwszy się iedni od drugich, podzielili się na 1757

72 Familii Przodkow czyli przednich Slow, co raz inszych maiących. Z między ktorych ieden był Hayg, a nad temi wszystkiemi przewodził iako Krol Nemrod Wnuk Chama.

Hayg tedy osiadłszy w kraiu Babylonii przemieszkał tam
1893 ze sto trzydzieści i sześć lat mniey więcey; po temu w R.S. 1893 niechcąc podlegać Nemrodowi, wrocił się do Armenii, tam zaś zastawszy liczne mnostwo ludzi mieszkaiących, ktorzy byli tam z początku zostali, wszystkich wziął pod moc swoią.

Ale Nemrod przyszedłszy do tey mocy, ze się naypierwszy u:
1896. czynił Krolem w R.S. 1896 nad całym prawie światem panował. Dowiedziawszy się zas, że Hayg nie chce się poddać mu, wybrał się z wielkim woyskiem na niego. Hayg też słysząc o tym, z licznym woyskiem przeciw Nemrodowi wyszedł. Stało się że Nemrod w boiu zginął. tegoż R.S. 1896.

Po temu Hayg utwierdził Jedynowładne Panowania w Ar:
menii w Rodzie swoim, ktory od iego imiania Hayg po dziś dzień w swoim Ormiańskim języku nazywa się Hay, Haiowie, co znaczy: Ormianin Ormianie. Hayg tedy po lat 80 panowania swego po swoiey śmierci, naturalną śmiercią zeszedłszy ze świata, zostawił Następcą Państwa swego Armenacesa Syna swego. 1

1974 Armenaces w R.S. 1974 po smierci Oyca swego panował lat 46 i zeszedł ze Świata. Po nim nastąpił 2

2020 Aramais Syn Armenacesa w R.S. 2020, panował lat 40. Po iego smierci nastąpił 3

2060. Amazyas Syn Aramaisa w R.S. 2060. panował lat 32. Po tego śmierci nastąpił 4

2092 Gelam Syn Amazyasza w R.S. 2092. panował lat 50. Po tego śmierci nastąpił 5

2142. Harma Syn Gelama w R.S. 2142. panował lat 31. Po tego śmierci nastąpił 6

2173 Aram Syn Harmy w R.S. 2173. Ten obiąwszy panowanie po Oycu swoim, a będąc wstawionym wrodzonym swieciu, ile że był człowiek dowcipny, i do dokazywania zręczny, wiele zwycięztw otrzymał, i Oyczyzny swoiey Kraie i Narod bardzo rozszerzył, od gory Kawkazu, aż do gor Taurus, a od Kaspiyskiego morza, aż do Cezaryi miasta w Kappadocyi, odjąwszy daiąc wszystkim

stkim nieprzyiaciołom swoim, którzy potzęli byli wtargnąwszy w Armenią urywać granice iey, i lud uciemiężać. Nychar Mezopotanii Książe opanowawszy granicę iednę Armenii przez dwa Roki trzymaiąc, zamyslał głębiey w Kray wkroczyć; Ale Aram zebrawszy z Ormian bitnych i uzyborných ludzi Ochotników Sto Pięćdziesiąt Tysięcy, uderzył na Nichara Książęcia, i poimawszy go w boiu, sprowadził go do Miasta, i przykuł go od czoła gwoździem żelaznym do muru Fortecy. Po temu powstał niejaki R.S. imieniem Barlaam potężny Xiąże od stron Babylonii na Assyryiskie Krolewstwo, i te podbiwszy sobie, udał się do Armenii, chcąc też podbić sobie; ale i tego Aram poimawszy w boiu, strauił. Ztamtąd zas postąpił ku Stronie zachodniey do Kappadocyi na Saiepesa Dzierżawcę tego Kraiu, i zapędził go na pewną wyspę białego morza, przystawiwszy tam iednego Xięcia ze swego Narodu z dziesięcią Tysięcy Ormyska na załodze tegoż Kraiu, Ktory się nazywa małą Armenią: Sam zas Aram wrocił się do wielkiey Armenii. 2177

Wiele ieszcze więcey zwycięztw odniosł, i rożne porządki poczynił, zkąd tak się wsławił, iż od iego Aram imienia, Naród i Kray Ormiański (: Ktory ormiańskim ięzykiem nazywa się Kaiastan; i Naród Hay:) u inszych Narodow zaczął się mianować: Armenia, i Naród Aramei a potniey Armeni.

Pod te czasy R.S. 2.181. w Assyrii Krolował wielki Ninus Syn Bela z potomkow Nemroda. Ten tedy umowiwszy się iednomyślnie z Arabami, wiele kraiow podbił sobie, a między innemi Egypt ze wszystką osiadłością i granicami, postąpiwszy aż do Indyi, a ztamtąd zamyslił udać się do Armenii z intencyą odebrania, a nad to wygubienia całego rodu Hayga, i pomścić się za swego Pradziada Nem- 2.181

roda

roda od Kayga zabitego. Ale Senat iego wyperswadował mu, stawiaiąc mu przed wielkie i bohaterskie dzieła Arama, że poprzestawszy mamysłow swoich, pokoy uczynił z Aramem, tytułuiąc go drugim po sobie, i posławszy mu wdarunku stroy na głowę perłami zdobiony. Panował Aram nad swoim Narodem lat 58: po Ktorego smierci nastąpił

2231 Aray Syn iego R.S. 2231. Ktory dla przystoyney urody swoiey był zwany piękny Aray. Panuiąc nad Ormianskim Narodem w wielkim powazeniu był u Ninusa, na wzor Krola panuiąc nad wszystkiemi Kraiami, i nauwą Armenię przyozdobił. Od imienia Taża, pierwszych Rządow Kraiowych Armenii nazywa się Araxad imie Araxad, gdzie było stołeczne Miasto imieniem Armawir (co znaczy Dakłowa rzecz) i Państwo Ormianskie mianuie się Araxadskie. 8

2233 Za czasow iego R.S. 2233 Ninus umarł; i nastąpiła na Krolewstwo Assyryiskie Żona iego Semiramis Krolowa. Była to ta Krolowa nad Męszczyznę zuawsza, tak dalece, że żaden z Krolow Assyryiskich iey nie zrownał. i ona naypierwsza między białą płcią, Krolewstwem zawiadywać zaczęła.

2245 Za Krolowa R.S. 2245 ze dwoma milionami woyska poszła na Indyę, ale ią odebrać nie mogąc przed Słoniami Indyanow, nazad się wrociła.

Taż Krolowa będąc bardzo lubieżna, i wielką do Męszczyzn skłonność maiąca, a słysząc o piękney urodzie Araia Xięzcia Ormian. w R.S. 2255 posłała, zapraszaiąc go, aby się z nią ożenił, i w Niniwę był Krolem nad Assyryą. albo zadosyć uczyniwszy iey żądaniu, do Swego Kraiu powrocił, i tym Końcem hoyne mu posłała dary. Ale widząc, że nie chciał na to zezwolić, rozgniewała się na Araia

się na Araia, poszła na niego z wielkim przygotowaniem i woyskiem, i na tey wyprawie Aray zginął. Lecz woysko Ormian gdy się zaczęło gotować na nową potyczkę za zgubę Araia; Semiramis oszukała ich, że piękny Aray żyie, i do niey się dostał, to gdy usłysza: lo woysko Ormian, zaspokoiło się. Zaś Semiramis
9 Karduza Syna Araia, dla miłości Araia osadziła na mieyscu Oyca iego. Zaż Semiramis Krolowa nad morzem: Altum mare to iest: głębokie morze zwanym w Armenii zbudowała z mocną twierdzą czyli forteą Miasto nazwawszy go Samiramagrod, Ktore i do: tąd iest wielkie i obronne Miasto, Ktore pod terazniey: sze czasy Wan nazywa się u Ormian.

Po temu R.S. 2272 Synowie Samiramy widząc 2272
nie rządy Matki swoiey, napominali ią o to, ona zaś rozgniewawszy się wszystkich potracila, ieden tylko znich Nynwas imieniem, uniknąwszy, Krolem się nad Assyną osadził, i powstał zbitwą na Matkę. Lecz R.S.
Semiramis umowiwszy iednomyślność z Karduzem, 2274.
powstała na Syna, i w bitwie razem z Karduzem zginęła.

Po smierci Karduza, Syn iego imieniem Anusza: wan (: co znaczy miły przybyłek:) dostał w ręce Nynwasa w niewolą w niemowlęcym wieku. Gdy zaś po temu przyszedł do lat słusznych; za pomocą Przyiaciół swoich uwolnił się z pod mocy Nynwasa.
10 I objął część iedną Kraiu Oyca swego, obowiązawszy się Nynwasowi trybut płacić. Wyszedł potym Anuszawan na wielce mądrego i dowcipnego Człowieka, a po niejakim czasie, odebrał pod swoią moc, całą ziemię swoią, i bardzo wiele dobrych porządków poczynił. Żył po smierci Oyca swego lat 63, i umarł.

R. S. 2338 Po Anuszawanie, ponieważ bezpotomnie umarł, nie znalazł się, ktoby panowanie w Armenii posiadał, lecz do cudzych (:iak się niżey wiliczy:) przeniesło, aż do Panora, ktory pierwszy pod tytułem Krola pierwszego Armenii obiął rządy. O czym będzie niżey pod Nro 43. 43

Nastąpił tedy pewny imieniem Paret mowny Xiąże, wiele zwielą bitw stoczywszy, i obiął panowanie Armenii do lat 50, i zeszedł ze świata. XX

2388 Po Paracie R. S. 2388 nastąpił imieniem Arpaces. Panował lat 44. 12

2431 Po nim nastąpił imieniem Zawan R. S. 2431. Panował lat 37. 13

2469 Po tym nastąpił R. S. 2469 imieniem Farnaces Pierwszy. Panował lat 53. Tego to Farnacesa w wiązkę wprawił Sesoster czyli Sanchus Krol Egipski. 14

2522 Po Farnacesie R. S. 2522 nastąpił imieniem Siw (:co z ormiańskiego języka znaczy: ostry:) Panował lat 45. Za jego czasow Moyżesz i Jozue Syn Nawe zaczęli bić na Chananeyczykow, z ktorych bardzo wiele do Armenii uciekli, i tam osiedli. 15

R. S. 2552

2567 Daley R. S. 2567 nastąpił imieniem Hawanaces czyli Honaces. Panował lat 30 16

2597 Po nim nastąpił R. S. 2597 imieniem Wastaces Panował lat 22. 17

2619 Po Wastacesie nastąpił R. S. 2619 Haycaces pierwszy. Panował lat 18. Był to człowiek niespokoyny, pragnący bitwy, i sztukami uwięził Aminta za Assyryiskiego Krola, R. S. 2634. Po temu gdy został Krolem Następca tegoż Krola, imieniem Peloth, tedy i tego Haycaces usiłował zwyciężyć, ale w bitwie zginął. 18

2634

2637 Po Haycacesie nastąpił R. S. 2637 Ambaces pierwszy. 19

R. S.

woszy. Panował lat 44.

20 Daley nastąpił Arnaces R. S. 2651. panował lat 17. 2651.

21 Daley Szawarsz pierwszy R. S. 2668. panował lat 6. 2668

22 Daley Norcyr (: co znaczy nowy mąż:) R. S. 2674. panował lat 23. 2674

23 Daley Westam R. S. 2697 panował lat 13 - - - - - 2697

24 Daley Kar R. S. 2710 panował lat 3. - - - - - 2710

25 Daley Goraces R. S. 2713 panował lat 18 - - - - 2713

26 Daley Hrant pierwszy R. S. 2733. panował lat 25. Za czasow iego Byzances Krol zbudował Byzancyę Miasto, które potemu Wielki Konstantyn więcey rozszerzył, i nazwał Konstantynopolem. 2733

27 Daley Inceces R. S. 2758. panował lat 15. - - - 2758

28 Daley Silaces. R. S. 2773 panował lat 30 - - - - 2773

29 Daley Koroes. R. S. 2803 panował lat 3 - - - 2803

30 Daley Zanymaier R. S. 2806. panował lat 12. Za tego czasow przytrafiła się owa potężna woyna Troianczykow z Gregami, w ktorey woynie Grecy odebrali wielką owe Miasto Troią, i zruynowali. R. S. 2810. Zanymaier Xiąże Ormian Sukkursował Troianczykom, przez lat mniey więcey ośm potykał się z Grekami za stroną Troianczykow, po wielu i straszliwych potyczkach na ostatek poległ w boiu Syn Krola Troiańskiego razem z Hektorem, ręką Archileusa Naczelnika Greckiego. 2806 2810.

Po temu w R. S. 2820 wielkie zamieszanie wszczęło się między Xiążętami Ormiańskiemi, które ze dwa Roki trwało. W tym czasie powstał niejaki imieniem Szawarż z familii idącey pierwszego Szawarża (: patrz pod N: 21:) rzeski i odważny woiownik, i podbiwszy pod swoią moc Kray cały, panował lat 43. 2820

R. S.

32 Po nim powstał pewny z Synenskiego powiatu cało- 2863

wiek okrutny i bitny imieniam Lerg, i obiął panowanie
całey Armenii, i podbiwszy pod swoią moc wiele naro-
dow, rozpostarł panowanie swoie aż do odległych Kra-
iow, a zebrawszy bardzo wiele woyska, nowe prawa
poustanowiał wszystkim tym Narodom dla utrzymy-
wania ich w bogaźni: Panował lat 35.

2898 Po nim nastąpił R.S. 2898 Arbon mocny. Pano-
wał lat 27. Za iego czasow Saul namaszczony był Kro-
lem nad Narodem Izraelskim.

2925 Daley po nim nastąpił R.S. 2925 Lerg drugi. Pano-
wał lat 40. za tego czasow nastąpił Dawid na Krole-
stwo Izraelskie.

2965 Daley nastąpił Bazok długowieczny nazwany (w
języku ormieńskim mianuie się Bazug, co się tłumaczy
Braechium to iest: Bark:) Panował lat 50. Za iego cza-
sow Salomon w Izraelu Krolował.

3015 Daley nastąpił R.S. 3015 Hoe. Panował lat 44. - -

3059 Daley nastąpił Juzaces R.S. 3059. panował lat 31

3090 Daley nastąpił R.S. 3090 Ambaces drugi na lat 27.

3117 Daley nastąpił R.S. 3117 Caibaces. Panował lat 45.
Ten waleczniejszym stał się na wielu innych, którzy go
poprzedzili, i mocą swoią odpędził nieprzyiaciół swoich.

3162 Po nim nastąpił R.S. 3162 Farnawez pierwszy. pa-
nował lat 33.

3195 Po tym nastąpił R.S. 3195. Farnaces drugi. pano-
wał lat 40. Za tego czasow Tyzia Krolem był Asy-
ryiskim. # Ale Farnaces Xiąże Ormiański, że przez zy-
cie swoie był nie-czułym, dopuścił cudzym Narodom wtar-
gnąć do swego kraiu, przez co wielu powiatow do stało się
pod panowanie Assyryiczykow.

za tych czasow Jonasz Prorok opowiadał w Niniwy.

42 Po Farnacesie powstał nieiaki z familii Hayga, imieniem więzyku ormienskim Ska-worty, co znaczy Olbrzyma syn. R. S. 3235. i zmocniwszy się obiął panowanie nad całą Armenią wielkim bohaterstwem. panował lat 11. Za iego czasow ziawił Romulus, i Rzym miasto zbudował. 3235

Odtąd następuie opisanie Pierwszych Krolow Armenii.

43 Po Ska-worty Oycu swemu następił Syn iego imieniem: Paroer R. S. 3252. po zbudowaniu Rzymu drugiego Roku. Ten więcey ieszcze ozdobił Państwo narodowe Rycerstwem, i mężnym nacz̨leniem Narodem Ormianskim. Za iego czasow, w Assyryi w Niniwę Krolował Jonus Syn Jego, tenże sam iest Sardanapal. Był to człowiek lubieżny i roskoszy patrzący, i nierządem bawiący się; dla Ktorey przyczyny Przedni tego Narodu Panowie, nie chcąc mu podlegać, rokosz przeciw niemu podnieśli. Nad wszystkiemi zastępami pierwszą Głową i Kommendantem był pewny imieniem Warbaces Medenczyk, to iest: Mezopotamii czyli między-rzecznego Kraiu Książe, wyborny Rycerz. Zdyż trafiło się, że tenże Warbaces poszedł na Pałac Krola Niniwitow, maiąc z nim w interessie pewnym mowić, i zastał go między Kobietami w Kobiecym stroiu. O co ostatnim sposobem rozgniewany, udał się do Xiążęcia Armenii Paroera, i do Babylonii Xiążęcia Belesyia, przyrzekaiąc im obudwom tytuł Krola nadać ieżeli iednoś̨ć z nim trzymać będą przeciw Sardanapalowi. Iak wszyscy trzey uderzyli na Niniwę, oblężywszy go, i do trzech lat odebrawszy, obrali Warbaces 3252

R. S. 3254

Warbacesa Krolem w Niniwę. Ktory gdy obiął rządy
3257 w Niniwę. R.S. 3257, na lat 743 przed przyściem Chrystusa na świat, przyznał Panowi tytuł i honor Krola ze wszystkim iego potomstwem nad Armenią: a podobnież Belezyjowi nad Babylonią. Sam zaś Warbaces powrocił do Mezopotanii, tam iedynowładnie panuiąc, w Niniwę Taglat falasara Krolem osadziwszy.

Tym tedy sposobem Iedynowładne Krolewstwo Assyryiskie, po lat 1486 trwałości swoiey, począwszy od Nemroda i budowania Wieży babylonskiey do Sardanapala, podzieliło się na trzy Krolewstwa, to iest: na Babylonii, Assyryi, i Mezopotanii, do ktorego należeli i Persowie. Naród zaś Ormianski, chociaż nie był iak drugie Narody pod hołdem Assyryiskiego Panowania, iednak iacy byli Rządzcy Kraiu, tedy żaden znich nie miał stopnia i honoru Krola. Pierwszy dopiero Parоer po podzieleniu iedynowładnego Assyryi Krolewstwa, dostąpił tego, że się ukoronował Krolem Armenii. Wiele potym uczyniwszy porządkow w Krolewstwie swoim przez lat 43 panowania swego, umarł spokoynie.

3300 Po nim nastąpił Krolem. R.S. 3300 Syn iego i mieniem Kraczya (: co w ormienskim ięzyku znaczy ognistych oczow:) za czasow Izaiasza Proroka, i Ezechiela Krola Izraelskiego. Krolował lat 22.

3322 Po nim nastąpił R.S. 3322 Syn iego imieniem Parnawez drugi. Krolował Panował lat 43 za czasow Manasse-sa Syna Ezechiasza.

3335 Daley nastąpił R.S. 3335 po Oycu swoim, imieniem Pagog. Krolował lat 35. za czasow Amona i Iozyasza Krolow Judskich.

Daley nastąpił Kornaces po Oycu swoim. R.S. 3370
panował lat 8. za czasow Jeremiasza Proroka.

Faous daley nastąpił po Oycu swoim. R.S. 3378. 3378
Krolował lat 17. za czasow Joachaza i Eliakima
Krolow Judy.

Haycaces drugi daley po Oycu swoim nastąpił. R.S. 3395
Krolował lat 36. Ten złączył się z Nabuchodonozo-
rem Krolem Babylonii, gdy poszedł na Jerozolymę,
i Krola Judy, i wielu z Narodu iego zaprowadził w nie-
wolą Babylońską. Z tych niewolnikow Judskich, Hay-
caces wziął iednego z godnieyszych imieniem Cham-
bat, i z całą iego familią do Armenii zaprowadziwszy
tam go z uczciwością wielką osadził. z Ktorego familii
pochodził ow sławny Bakarates za czasow Wachar-
szacesa Krola Armenii, przeto Rod od niego idący na-
zywa się od iego imienia Bakaratonii.

Erywantes pierwszy po Oycu swoim Haycacesie
drugim następiwszy R.S. 3431, krotko, bo tylko lat 3431
4 Krolował, przeto nazwany był mało-wiecznym.

Tygranes Erywantides R.S. 3435 nastąpił pię- 3435
ny i w zrzodle dowodny, wdzięczney twarzy, i silny, Ko-
chaiący sprawiedliwość, wielomyślny, obyczaiow łago-
dnych, cnotą prze dziwny. Krolując w Armenii, prze-
szedł we wszystkim wszystkich Krolow nie tylko Prio-
dkow swoich, ale i obcych Narodow. Wiele chwalebnych
dzieł uczynił, bo naypierwey znacznym rycerstwem po-
odzyskiwał granice Kraiu swego, ktore od obcych Naro-
dow były poodrywane. Powtore wiele Narodow, mię-
dzy ktorem i Grekow pod swoy hołd, i płacenie poda-
tkow podbił. Potrzecie Narod swoy we wszystkich użyte-
cznych

cznych rzeczach okazałym uczynił, iako to: co się tycze stroiu, życia, maiętku, obyczaynyści, woiennej sztuki, i we wszystkich podobnych rzeczach, przez co u całego prawie świata słynął. Za iego czasow, nad Persyą Krolował, z chwałą przepowiedziany od Proroków, a za: rostkiem Boskim namazany Królem Cyrus, z którym
3445. Tygranes w przyiaźni się zachowywał. R. S. 3445.

Krotko tu się o dzieiach Cyrusa wspomnie. Azta: haiesowi Krolowi Medów Mandanów, Król Mezopotanii ze snu przepowiedział, że młodsza Corka iego imieniem Man: tana urodzi Syna, który nad całym światem panować będzie. Tego się zląkłszy Aztahaes nie chciał Corki swoiey wydać za Mezopotańczyka, ale ią wydał za pewnego Persę Cambes imieniem. Z którego małżeń: stwa urodził się Cyrus, który swego czasu pokazał się być człowiekiem zwawym i Rycerzem. Ale podrożą się częstą bawiąc, bywał w Armenii, z iakiego powo: du poznawszy się z Tygranem przyiaźń od serca z: nim zabrał.

Pod te czasy Cyrus zbuntował Persow na Aztaha: iesa, który o tym usłyszawszy, wyprawił woysko prze: ciw nim. Ale Naczelnik woyska iego, z wybornym woy: skiem złączył się z Cyrusem, i tym sposobem Cyrus przewodząc nad Persami, został pierwszym ich Kro: lem. R. S. 3445. Tygranes Erywantides Król Or: mieński słysząc o Cyrusie, że się zmocnił w Baby: lonii, bardzo się ucieszył, gdyż kochał Cyrusa, Cyrus wzaiemnie bardzo sobie podobał i poważał Tygrana mądrość i ludzkość. Przeto Tygranes wyprawił Posłow do Cyrusa, wielką mu czyniąc powagę, a przytym Ale: ansem czyli przymierzem obowiązuiąc się, we wszystkim

bydź mu do pomocy. O czym gdy Aztahaces powziął wiadomość że Cyrus zprzymierzył się z Tygranem Krolem Armenii, bardzo się zasmucił, i więcey obawiał się Tygrana niżeli Cyrusa, ponieważ wiadoma mu była niezwyciężona moc Tygrana; ale nad Cyrusem Wnukiem swoim spodziewał się otrzymać zwycięztwo, i przywieść go do pogodzenia się z sobą. Naypierwey tedy zamyślił Tygrana stucznie zgubić, a za tym wyprawił Posła do Tygrania dla oszukania go, że życzy sobie Siostrę Jego Tygranidę poiąć za Małżonkę. Tygranes nie wiedzą iego niegodziwey myśli, wysłał do niego Siostrę swoię, z którą się Aztahanes rzeczą samą ożenił, czyniąc ią nad wszystkiemi innemi naypierwszą Krolową. Ale Tygranida przeczuwszy nieżyczliwe zamysły Aztahana o zgubieniu Brata iey Tygrana, przestrzegła o tym sekretnie Brata swego. Aztahanes zaś w tych myślach będąc, wyprawił Posła do Tygrana, aby się z nim chciał zeyść na granicy swego i iego Kraiu, ponieważ ma z nim mowić o ważnych rzeczach, Których ani listownie, ani przez posła wyrazić nie może. Ale Tygranes przestrzeżony od Siostry o nieprzyiacielskich zamysłach Aztahana, Posła na odwrót odesławszy, powiedział mu, że za krotki czas przybędzie, nie tak dla widzenia się, iak bardziey dla wojowania. Dał znać Cyrusowi, aby się przygotował na Aztahana, sam zaś zebrawszy z granic Kappadocyi z Georgianow, z Albańczykow, i ze wszystkich Rycerzow Ormian wyborne woysko, ruszył ku Mezopotamii, gdzie i Cyrus przybył z swoim woyskiem. Aztahanes tenia: iąc gotowe woysko, wyszedł przeciw nim, a gdy się woy:

Ka z sobą pomieszały; rzucił się Tygranes na Aztahanesa, i tak mu głęboko wzerce wpoił wołocznią, że razem znią i połowę płucow z niego wyciągnął, i tak Aztahanes nędznie poległ. Zaś Tygranes daley Kontynuiąc bitwę, popędził woysko Aztahanesa, i do dziesięciu tysięcy w niewolą zabrawszy, a przy nich i Żony Aztahanesa do Armenii, tam ich Osadził.

3448 Cyrus zaś R.S. 3448 otrzymał Krolewstwo w Mezopotanii iako sukcessor tronu, ile będąc unukiem Aztahanesa. Po temu Krezus Król Lidyi, a Szwagier Aztahanesa, dowiedziawszy się, że Aztahanes zabity został, a Cyrus iego Krolewstwo osiadł, wybrał się z woyskiem na Cyrusa, przy pomocy Krola Babylonii. Cyrus też, z Sukkursuiącym sobie Tygranem, ruszył przeciw niemu, poimał go tegoż Kreza, i Krolewstwo iego

3454 osiadł. R. S. 3454.

3466 Po lat kilka to iest: R.S. 3466 powstał Cyrus na Babylonią, za Krola Babylonii Baltazara, i odebrał Babylonią, do czego sukkursował mu ulubiony mu nasz Tygranes. Przepowiedział o tym Jeremiasz Prorok, wyraźnie do odebrania Babylonii pomoc od Narodu Ormianskiego wymieniaiąc w Rozdziele 51. wierszu 27. w te słowa: Weźcie znak na tę ziemię, otrąbcie po wszystkich narodach, wezwijcie na nię woyska, Rozkazcie ode mnie Krolewstwom Araratu, i tylu Narodow woyskom, postawcie w koło niey strzalnikow, i powstanie na nię

3469 Cyrus tedy odebrawszy Babylonią, obiął i Krolewstwo, i pokazał się Samowładnym Krolem Persow, Mezopotanii, Assyrii i Babylonii. W pierwszym roku iego obięcia Krolewstwa Babylonii, spełniło się lat Siedmdziesiąt niewoli Izraelskiego Narodu: a zatym Cyrus pozwolił im wrocić się do swego Kraiu, nakazuiąc im

iąc im iako imieniem Pana Boga, Kościoł Jerozolymski na nowo budował.

Po temu R.S. 3475, powstał Cyrus z wyyskiem na Królowę Tatarow Tomirę, i tam ze dwakroć stem tysięcy ludzi i sam poległ. 3475

Tygranes zaś pierwszy po lat Krolowania swego w Armenii 45, a po śmierci Cyrusa w lat 5, i sam życie zakończył R.S. 3480 zostawiwszy trzech Synow, pierszego imieniem: Bap drugiego Tyran, trzeciego Wagag; Ktory z między nich znalazł się mocniejszym, i ten po Oycu swoim otrzymał Krolewstwo w Armenii. Był zaś ten tak waleczny, iż wielu innych bohaterstwem przechodził nawzor Heraclitusa i Archileusza. Tak dalece, iego dla iego Rycerstwa, i dzieł u świata wsławionych Georgianie do swoiey ziemi portret iego wzieli zwyrażoną iego wspaniałością i pod iego imieniem, a za Boga go przy ofiarach czcili. Z iego rodu poszli Waługunowie zwani, z Ktorą wielu za czasem będąc Baluwchwalstwa Kapłanami, Przodka swego tegoż Wagaga czcili. Tenże Krolował 27 lat. 3480

Po nim Syn iego młodszy Arawan Krolował lat 18. 3507

Daley tegoż Syn Nerseg Krolował lat 35 R.S. --- 3525

Daley Syn tegoż Zareg Krolował lat 46. R.S. --- 3560

Po tym Syn iego Armok Krolował lat 9. R.S. --- 3606

Daley syn tegoż Baigam Krolował lat 13. R.S. --- 3615

Daley syn iego Wan Krolował lat 20. R.S. --- 3628

Po Wanie nastąpił Syn iego Wage imieniem. R.S. 3648.

Ten wzmocniwszy się w swoim panowaniu, bitwę stoczył z temi, Ktorzy usiłowali uymować granice Armenii, i powdzyskiwał wszystkie Kraie swoie. Zwyciężony potym od Alexandra Macedona, Ktory i iego zniosł, i Krolewstwo Armenii razem upadło.

Nie odziazy

Nic od rzeczy będzie krotko tu opisać Alexandra Macedona.

Alexander Macedo Wielkim zwany urodził się R. S. 3648, a narodzenie iego (iak o tym mowią) poprzedziły wielkie znaki, to iest: straszliwe grzmoty, trzęsienia całey ziemi, i tym podobne. Gdy przyszedł do lat 12 wieku swego, wziął sobie za Nauczyciela Arystotelesa, od Ktorego wyćwiczony był wcałey Filozofii. Po
3669 śmierci Oyca swego Filipa R. S. 3669 zaczął pobliższe, daley i odleglejsze podbiiać sobie granice, a że do bitwy i sam stawał, przykładem swoim zachęcał i woysko swoie, że bez boiaźni szli przeciw nieprzyiaciołom. Ale Arystoteles Nauczyciel iego napomniał go, aby się na to nie narażał, poki się w sile i odwadze nie utwierdził. Odpowiedział mu Alexander: uważać potrzeba czasy, Ktonych wypadki, nie od naszey woli zawisły.

3670 Od R. S. 3670 poczęło dzień po dniu pomnażać się woysko Alexandra, ponieważ wielu z obcych Narodow przychodziło, i mieszało się z woyskiem iego, przez co coraz się wzmacniało. Przytym fundując się na snach, Ktore, iak rozumieią, Pan Bog mu zrządzał, obiawiaiąc pomyślność we wszystkich rzeczach, przechwalał się, że Krolewstwo Perskie i całą Azyę pod moc swoią podbiie, a dla tego podatku Danuszowi nie posyłał, Ktory płacił Ociec iego. Danusz tedy Kodomanes Krol Perski, widząc, że Alexander głęboko iuż wkroczył w granice Państwa iego, a czuiąc w sobie mocno zaiątrzone na niego serce, uszył przeciw niemu z potężnym woyskiem, ale też wiele razy musiał ze wstydem nazad się wrocić. Gdy zaś Feldmarszałek Perskiego woyska imieniem Memnon życie zakończył,

rozkazał Danusz rozprzszonym woyskom zebrać się, i więcey z różnych narodow z Babylonii sprowadziwszy, i tak mocną ręką poyść na Alexandra. Wyszło tedy Daryuszowego woyska Sto tysięcy z Persow, Sześćdziesiąt tysięcy Mezopotańczykow, a więcey niezliczone prawie woysko z różnych narodow. Wage też Król Armenii wysłał mu Czterdzieści tysięcy piechoty, a Siedm tysięcy konnych, o czym wspomina Quintus Cordius.

Z tak tedy wielkim przygotowaniem wyszedłszy Daryusz R.S. 3672 przeciw Alexandrowi; nie mogł iednak oprzeć się niezwyciężonej sile iego. Padło tedy z woyska Danusza, Sto tysięcy ław, a do niewoli dostało się czterdzieści tysięcy: Sam zaś Danusz wybawił się ucieczką przed Alexandrem. Przy innych niewolnikach, wzięto nadto woysko Alexandrowe Matkę Danusza i Żonę, i Syna, i dwie corek, i innych wielu przednich Panow żony. Ale Alexander nakazał, aby ich z wielką uczciwością chowano we wszelkiey spokoyności. Po tak zaś wielkim zwycięztwie wiele miast i Kraiow dobrowolnie się poddało Alexandrowi, gdyż zadrżała ziemia na Imienia iego wspomnienie. 3672

Król zaś Armenii Wage będąc silny i odważny, a słysząc, że woysko iego razem z Danuszowym poległo; zamyślił sam wyść przeciw Alexandrowi, i pomścić się nad nim. Zebrał przeto liczne woysko z bliskich i odległych narodow, z Tatarow, Albanczykow, Georgianow, z Kawkaskich gor, z gor Mezopotanii, i ze wszystkich granic Armenii, i ruszył przechwalaiąc się na Alexandra. Uderzywszy tedy na przeciwne woysko z woyskiem liczbę przewyższaiącym, to prawda, że wiele trupem położył, ale na Koniec i sam w boiu poległ, i z woyska iego wiele poległo, i do niewoli nie mało się dostało, a reszta w ucieczce się rozprzszyła.

Danusz

25. Danyusz zas widząc, że nic nie może przeciw Alexandrowi; umyślił pokoy uczynić z nim, obiecuiąc corkę swoią dać mu za żonę, a w posag połowę Krolewstwa. Ale Alexander nie przyiął tego, odpowiedziawszy mu: że ani Nie bo dwie słońca mieć nie może, ani Azya dwoch Krolow.

3624 Więc znowu R.S. 3624. przytąpiwszy do bitwy Alexander z Persami, na ostatniey straszliwey potyczce pod Assyrią, woysko Danyuszowe zwyciężone rozproszyło się, sam zas Danyusz od niegodziwego Generała swego raniony poległ. Na co gdy nadszedł Alexander i uyrzał, płakał na nim, i zdiewszy z siebie zwierzchnią suknię swoią obwinął trupa Danyusza, i posłał do Matki, aby z przyzwoitą uczciwością był pochowany. Sam zas Alexander otrzymawszy Babylonią, Assyryą, Perszyą i inne Narody, ustanowił im Starostow wszędzie.

3625 W Armenii zas R.S. 3625 posłał pewnego Starostę imieniem Migrana. Po temu Alexander poszedł do Indyi, a zbiwszy Pyrusa Krola Indyi, i ten kray obiął i więcey przyległych Kraiow podbiwszy sobie, powrocił

368.1 do Babylonii R.S. 368.1. i tam po lat wieku swego 31. a panowania 12, i miesięcy 7. życie zakończył.

Po smierci Alexandra, nasadził się na Starostę w Armenii niektory inszy po Migranie, ktory tylko lat 5 rządził Armenią, imieniem Neoptolomeus, a będąc człowiek złośliwy, podłego urodzenia a hardy, wielorako uciemiężał lud aż do uprzykrzenia, dla czego umyślił Narod Ormiański wypędzić go z Kraiu. Powstał tedy pewny Rycerz imieniem Ardwarod z przednich Panow, i z Rządowo Synenskich zebrawszy woysko, niespodzianie uderzył na Neoptolomeusza Starostę, ktory widząc, że się sile Ardwarda oprzeć nie może, uciekł z Armenii drugiego roku

panowania

panowania swego.

Zaś Ardward R.S. 3683 zgodziwszy się na iedno z przednimi Panami Narodu swego, i z woyskiem, obiął Rządy Armenii. Usłyszawszy o tym Macedonskie Krolewstwo, wysłało na Armenię zpotężnym woyskiem Eumenesa wielkiego Wodza, Ktory był Przewodzcą ~~we~~ Kappadocyą. Ten przyszedłszy na Armenią, a widząc, że siłą nie może ich przymusić do podelania się, umyślił wdobny sposob rzecz zakończyć. Wysłał przeto do Arduarda rozkaz poKoiu, ztym wyrazem: ~~że nie iest to zdyzhonorem Pana du Ormiańskiego~~ niech sobie za dyzhonor nie poczytuie Narod Ormiański, bydź pod hołdem mocnego Macedonskiego Panowania:, a zatym ty, Ktory teraz masz rządy Kraiu, przyim Neoptolomeusza za Przewodzcą nad granicami tamecznemi, a niech tam z poszanowiem będą kuniemu, i przez iego ręce podatek Kraiowy abyś zupełnie nam płacił. Zezwolił na to wszystko Ardward, odpowiedziawszy Eumenesowi mowiąc: niech w pokoiu będzie Przeswietne Panowanie wasze, i nic nie szkodzi, aby Neoptolomeusz Macedonski Urzędnik, i w naszym Kraiu miał zwierzchność, i podatki wybierał, my zaś umiemy poszanowanie oddawać kazdemu podług stanu człowieka, byle tylko nie czynił tak, iak przed tym czynił.

Wrocił się tedy Neoptolomeus do Armenii, i przyiął go Ardward z uczciwością, daiąc mu iako drugiemu po sobie zwierzchność w Kraiu. Ale Neoptolomeus będąc, iak się wyżey rzekło, człowiek hardy i niespokoyny; znieprzyiaźnił się ~~ze woyskiem~~ z Eumenesem, Ktory pisał do niego, aby się w pokoiu zachowywał z Ormianami; on zaś z tey przyczyny powstał z bitwą na Eumenesa, Ktorego ręką 3684
i zabity w boiu został. R.S. 3684.

W kilka lat po temu, to iest R.S. 3690 gdy nie stało 3690
Eumenesa

Eumenesa w Kappadocyi, Ariteus syn Krola Kappadocyi, udał się z prożbami do Ardwarda Xiędzey Armenii, iżby mu dał pomoc, aby odzyskał Ojczyste Krolewstwo, gdyż był uciekł przed Macedonami po zabiciu Oyca iego Amyntá Amyarata Krola Kappadocyi. Ardward tedy zebrawszy z kraiu swego woysko, wyprawił z nim Ariteusa, ktory przy pomocy Ormianskiego woyska, srogą bitwę podniosłszy na Amintasa Macedonskiego Przewodzcę, zabił go, i popędziwszy wszystkich nieprzyiaciol z granic Kappadocyi, osiadł tron Oyca swego. Woysko też Ormianskie hoynie nadarował, i z wielkiemi dla Ardwarda też darunkami wyprawił do kraiu swego.

Wkilka lat, gdy Ardward po lat panowania swo-
3716 go 33 umarł. R.S. 3716. nastąpił po nim, pewny
Hrand czy Horont imieniem, i pod holdem Se-
leweyanow panował lat 45.

3761 W tych czasach to iest: R.S. 3761, pewny z przed-
nich Panow Ormienskich Artawazan imieniem,
przez przemoc obiął rządy Kraiu, rozszerzywszy pa-
nowanie swoie aż do Mezopotanii miasta Atyrpega
i przyległych Kraiow. Zaś z pod holdu Selewcianow
wybiwszy się, nie posyłał im podatkow. Lecz gdy
stąpił na Krolewstwo Selewcyi wielki Antyoch, a usły-
szawszy o nieposłuszeństwie Xiędzey Ormian, poszedł
na niego z okrutną zapalczywością i wielkim przygo-
towaniem. Ale Artawaz nie ważąc się wyść z woyskiem
przeciw niemu, wyprawił Posłow z darunkami do An-
tyocha, prosząc o pokoy, i przyrzekaiąc, podatek Krai-
owy zupełnie płacic. I tak Antyoch wrocił się w pokoiu zaś
Artawazan po lat rządzenia swego 50 umarł.

Gdy o śmierci

Gdy o śmierci iego R. S. 3811 usłyszał Antyoch 3811
Król Selewryi; ustanowił nad Armenią z między swoich
Ministrow dworu Starostow. Jednego imieniem Arta:
las w wielkiey, a drugiego Dareg imieniem w maley
Armenii.

Za tych czasow Rzymianie woynę toczyli z Afrykanami, Ktorych Wodzem był wielki Annibal Kartaginenczyk, a Rzymian wodzem Scypio, od ktorego zwyciężony Annibal uciekł do Antyocha Krola Selewryi. Ale i tam nie mogąc Annibal mieć pokoy przed Rzymianami: gdyż się upominali o wydanie go u Antyocha, przeto Annibal umknął do Armenii Rządzcy Artalasa, Ktory się z Annibalem poprzyiaźnił dla wielkiey iego biegłości. Tam tedy w Armenii bawiąc Annibal, a wyrzawszy nad rzeką Erasych zwaną piękną iedną gorę, wspomniał o tym Artalasowi, iżby na tey gorze miasto zbudować, i on sam ile znaiąc się na tym wypisał, i wyobraził Kształt tegoż miasta, co się Artalasowi bardzo podobało. Przeto nakazał, aby miasto budować, na Ktorym budowaniem Samego Annibała Przełożonym ustanowił. Imie zaś miasta od swego imienia nazwał Artagat, Ktore potym było stołecznym Armenii miastem, gdzie Artalas swoie Stolicę założył.

Po temu Rządzcy Armenii obadwa widząc, że Rzymanie wzmocnili się bardzo i wygorowali, obadwa tak Artalas, iako i Dareg, Alians czyli przymierze pokoiu z niemi uczynili: i za ich pomocą utwierdzili Państwo Armenii odzyskawszy tytuł Krolow, i zrzuciwszy z siebie iarzmo Krola Selewryi. Ale w kilko lat po temu, to iest: R. S. 3829 3829
gdy nastąpił Krolem Selewryi Antioch Epifanes, powstał z woyskiem na Artalasa, i znowu go podbił pod hołd Selewryi.

Panowa

Panował tedy Artalaz w Armenii lat 30. Po Ktorym
3841 Następił R.S. 3841 Syn iego Artawazt, panował w wielkiey Armenii lat 20.

Odtąd następuie opisanie Krolow Arszacesow

Selewcyanie mocą Macedonskiego Krolewstwa, panuiąc i nad inszemi wschodnich Kraiow Narodami, to iest: nad Persyą, Mezopotanią, Armenią, Partow Narodem, i nikt się nie znalazł, Ktory by się ich mocy oparł.

Dopiero w R.S. 3754 pewny z rodu Partow Arszaces imieniem, od Abrahama pochodzący z potomstwa Cetury, wyszedłszy z pod władzy Selewcianow, i zrzuciwszy z siebię zwierzchność Pereklesa tychże granic Rządzcy, Krolował w miescie Bagul w Chuza Kraiu nad Partami, Persami i Mezopotanią, Roku 11 Krolewstwa Antyochа Teusa w Selewcyi, a po smierci Alexandra Macedona Roku 72.

Wzmacniaiąc się tedy dzień po dniu Arszaces, i wszędzie zwyciężaiącą będąc, tak się wstawił i sam i Rod iego, że od imienia Rodu iego, wszystkie te Narody, nad Ktoremi Krolował, Partami się zowią, to iest: Persowie, Mezopotanczycy, a naostatek i Armianie. Panował lat 31.

Po nim nastąpił w R.S. 3785 Artages Syn iego. Panował lat 26

Po tym nastąpił w R.S. 3811 Wielki Arszaces Syn iego, Ktory wzmocniwszy się ieszcze więcey niżli pierwszy Arszaces, i woiuiąc przeciw rożnym Narodom rozpostarł panowanie swoie aż po Indyą do rzeki Indus zwaney, nad to przeciw Selewcyanom woiuiąc, postąpił aż do rzeki Eufrates aż do Syryi. Zreszty z wielkim woyskiem przyszedł na Armenią, i opanował wszystkie tey granice, a zgładziwszy ztamtąd Artawasta Syna Artalaza, ustanowił w Armenii brata swego Walarszacesa R.S. 3851.
3851 Walarszacesa

Walarzacesowi tedy Arsaces, w Roku Swiata wyżey wspomnionym 3851, a Krolewstwa swego Roku 40 oddał całą wielką Armenią, ktora zawierała w sobie Ziem czyli Woiewodz 15. to iest: 1 Woiewodztwo wyższe: kich Ormian zwane. 2 Czwartych Ormian. 3 Alcanow, 4 Tyrypetan zwane. 5 Mogow 6 Korthyow. 7 Georgiow. 8 Perzyko-ormian 9 Waspyracanu. 10 Synow. 11 Arachu. 12 Taydaceranu 13 Otcanow 14 Gygarow 15 Araratu. W ktorych potym Ziemiach wybrano Powiatow 190, a w tychże powiatach Okolic 620 prze mnieyszey Armenii. Nadto Arsaces oddał Walarzacesowi i Kray Aterpegan zwany, i nakazał, aby Stolicę swoię założył w Miescie Mecpyn inaczey Nezyb zwanym w Ziemi Alcanow, daiąc mu moc panowania i nad innemi Kraiami ku zachodniey stronie, ileby przemysł i siły iego wystarczyły, ponieważ (powiada) Sąsiedzkie granice, ile oręż ich zasięgnie, tyle maią. 3851

Walarsaces Part tedy obiowszy rządy Armenii R. S. a chcąc ~~bez~~ stale i bez żadnych troskow panować w Kraiu swoim, a rozszerzyć granice, zebrał wiele woyska w ziemi Aterpegan zwaney, i wtaley Armenii, tak dalece że prawie połowę ludności z sobą poprowadził, a przy tym Bakarata, ktory pochodził z rodu Zambat imieniem Zyda, a był Przełożonym i Rządcą Ziemi Aterpegan. Postąpił tedy Walarsaces złym woyskiem aż do granic małey Armenii. Gdy o tym usłyszeli Kaltowie zwany Narod, Laziciowie, Pontowie Cappadocyanie, Frygianie, i inne Narody, ktore stale przymierza pokoiu miały z Seleuzyanami, zasmucily się i zatrwożyły mocno, 3852

i wszystkie

i wszystkie wiedno zebrawszy się, umowiły się walczyć przeciw Walasacesowi. Przewodzcą zaś tych wszystkich był Morfilices, Ktory był Rządcą małey Armenii, a będąc człowiek Rycerz, uderzył na woysko Walarsacesa i przebiwszy się przez woysko aż do Walarsacesa, rzucał włocznię na niego, ale przy Walarsacesie będący z Ormian Rycerze, uchwycili włocznię, a Morfiliesa ztrąciwszy z konia zamordowali, i z woyska iego tyle utracili, że Krew iak znawalnego dżdżu potoki płynęła, a resztę rozproszyli, i w ucieczkę oprawili. Dopiero wszystkie te granice podbiwszy sobie, włożył na nich Walarsaces ciężar płacenia podatkow: i od tego czasu ustała i sama pamięć panowania nad temi granicami Selewcianow i Macedończykow. Walarsaces zaś powrocił do swoiey Stolicy w Miescie Mecpyn.

3857 Po temu R.S. 3857. chciał się Walarsaces dowiedzieć, co za Krolowie i Książęta przed nim byli w Armenii, i iaki rząd prowadzili, zkąd też początek panowania mieli. Ale nie znalazłszy w Armenii należytego opisania tych rzeczy, zamyślił, w Chaldeyskich dawnych historyach szukać, i tam spodziewaiąc się znaleść. Tym końcem staraiąc się znalazł pewnego człowieka rodem Assyryczyka imieniem Manypas Katyna, w chaldeyskim. i greckim ięzyku dosyć bieglego. Tego tedy posłał do swego Brata Arsacesa Krola Perskiego, za ktorego rozkazem, udał się Manypas do Niniwę miasta, gdzie w Księgarni tamecznej szukaiąc, znalazł pewną Księgę po grecku pisaną, ktorey tytuł taki był: Ta Księga z rozkazu Alexandra Macedona, z chaldeyskiego ięzyka na grecki wytłumaczona zawiera w sobie Przodkow i dawnych rzeczy opisanie.

Zkąd tedy

Z tey tedy Xięgi Manybas wyiął i porządnie wypi:
sał historyą Armenii od Hayga aż do czasow Alexan:
dra greckim i Assyryiskim ięzykiem, i przyniosłszy od:
dał Walarsacesowi Krolowi, nad Ktorą on bardzo się u:
cieszywszy w swoim Archivum z wielką ostrożnością za:
chował. Tenże zas Manybas poznawszy więcey
innych Xiąg, powybieral i z nich niektore dzieie aż do
swoich czasow. A za czasem z tego pism Moyzes Cho:
renbis wyprowadził swoią hystoryą, aż do pierszego
Artachesa czasow.

Po temu Walarsaces Król porządki porzynił w swo:
im Pałacu, a swoim Xiążętom i przednim Panow, sto:
suiąc się do Manybasowey historyi, poustanawiał tytu:
ły i Urzędy. Nayprzerwey w swoim Pałacu postanowił
czasy do każdey rzeczy, do woyścia i wyścia, rad czynie:
nia, i Sądu, i tym podobne. Postanowił też dwoch przy:
pominaczów, z Ktorych by ieden pismem przypomniał
Krolowi, co dobrego ma uczynic, a drugi, kiedy ma ska:
rać za co złego. Pierwszy tedy miał napomnieć Krola
o Sprawiedliwość i łaskawość, ieżeliby kogo z gniewu nie
słusznie osądził: drugi zas miał pobudzic do ukarania,
ieżeliby Król zaniedbał podług Prawa ukarać.

Po temu Bagarada postanowił Koronatorem, za:
tym iego potomstwem Krolow Armenii z rodu Arsace:
sa idących. Był zas ten Bagarad ;iak się wyżey rzą:
Kło:) pochodzący z rodu Zambat czyli Chambat Żyda,
od Ktorego imienia Bagradani nazywaią się z iego rodu
idący, a był z Jerozolimy za Nabuchodonozora w niewolą
zaprowadzony, i nad woyskiem postanowiony Przewodzicą.

Za czasem

Za czasem złych Bagratonow wielu dla wiary starozakon
ney, czyśłowskiey Krolowie Armenii umęczyli.

Po temu Walarsaces pozostawał Przełożonych i Rządz:
cow (: Ktorych wszeregulności opisywać było by długo, gdyż
było ich do Sta Dwudziestu:) Każdego w iego własnym
kraiu, maiących tysiączne woyska, niektorzy po pięć,
nie ktorzy po dziesięcy tysięcy, inni mniey lub więcey.
Sam zaś Walarsaces po wszystkich tych ustanowieniu
porządkow, po lat panowania swego 22 w Miescie
Mecpyna czyli Nezyb życie zakończył.

3873 Po nim nastąpił R. S. 3873 Syn iego Arsaces, Kto: b
ny w Armenii panował lat 13.

3886 Po nim nastąpił R. S. 3886 Syn iego Artaces pier:
wszy. Do iego czasow Krol Perski miany był pierwszym
a Krol Armenii drugim. Ale Artaces uczynił tron
swoy pierwszym, a Perski drugim, gdyż był osobliwy Ry:
cerz, a zatym Krol Perski Arscanes dobrowolnie na to
zezwolił, gdyż nie mogł oprzeć się sile iego, Jeszcze
zaś i na tym nie maiąc dosyć Artaces, podbił pod swo:
ią moc całą Persyę, i monetę bić kazał pod swoim i:
mieniem w Persyi i swoim stęplem. Ten Artaces.

3902 R. S. 3902 widząc, że mu się szczęści, zamyślił opano:
wać świat cały, przeto podniosł tyle woyska ze wscho:
dniey i z południowych stron, że liczby ich nie mogł uie:

3903 dzieć. I tak R. S. 3903 z wielkim przygotowaniem
poszedł Artaces ku zachodnym stronom, i podbiwszy
lądową ziemię Anatolii, puścił się okrętami na morze,
a doppłynąwszy do Hellespontu, odebrał Troyę, i Ella:
tanę, i tam wzburzył znakomite miasta. Pokonał i Fo:
ceuszow, i Spartow w Mora ziemię, i wielu innych, i stra:
chem zatrzy:

cham zatrząs około białego morza będące Kraie, a uszczędzie zwycięztwo otrzymawszy, powrocił do Armenii

Osadziwszy zas w Armenii R.S. 3908 Krolem Syna 3908
swego Tygrana, przeniosł się do Persyi. I w tym tu przemianach, nie znalazł się nikt, Ktory by mu się oparł, bo chociaż w tych czasach wzmocnili się byli Rzymianie; ale iednak ci sami między sobą woyny wiodąc, nie mieli czasu puść na Artacesa.

Lecz gdy powtornie Artaces wybrał się z wyrzyskiem Kutymże Kraiom; niespodziana Klotnia weszła między woysko iego, tak dalece że się sami między sobą zaczęli zabiiać. Prożto Artaces chcąc się z między nich uniknąć, zemknął z wielą ludzi, ale niż się dostał do Armenii, zabitym został od swegoż woyska, po lat Krolewstwa swego 25, Ktory umieraiąc rzekł te słowa: Szkoda przemiiaiącey chwały moiey. Zostawił zaś Synow trzech, to iest: Tygrana, Arzama i Gora, i iedną Corkę, Ktorą był wydał za Mitrytadesa Georgiańskiego wielkiego Generała, i uczynił go był Kapitanem czyli Starzstą nad potwornemi gorami, i nad Pontus morzem.

Po smierci tedy Artacesa pierwszego, osiadł Krolewstwo Armenii R.S. 3911 Syn iego Tygranes drugi Sam, a woysko po śmierci Oyca swego rozprzszone zebrawszy znowu, przywiodł do porządku Krolewstwo swoie. Mitrytatesa zaś Szwagra swego sprowadziwszy, uczynił go drugim po Krolu. W tymże zaś roku usłyszawszy Prey o smierci Artacesa, szli na Armenią, wyszedł przeciw nim z Mitrytatesem Tygranes, i wygon ich wprawił.

Ztamtąd

Ztamtąd powroćiwszy do miasta Mazok, które iest Cezarya, obiął Anatolię tam zostawiwszy Mitrydatesa z wielkim woyskiem, i nadawszy mu tytuł Krola Pontu i Anatolii; a sam ztamtąd powroćiwszy, wiele innych Kraiow podbierał, wielu też w niewolą zabrał, i zastraszył prawie świat cały, wiele też Narodow pod moc swoią podbił, i wielu Krolow w niewolą zabrał, przy sobie ich trzymaiąc, i do usług swoich ich używaiąc.

392 Za tych czasow R.S. 392 lat, zosm wielkie zamieszanie i bitwa trwała między Selewcyanami, gdzie dwoch Braci walczyli z sobą, to iest: Antiochus pius, i brat iego Filip o Krolewstwo. Z ktorey przyczyny spry: krzywszy sobie Selewcyanie, umyślili z obcego narodu sprowadzić sobie i osadzić Krola. A że za tych czasow między wszystkiemi Monarchami nayznakomitszy był Tygranes, będąc u wszystkich wstawiony iako Krol Krolow; iego przeto obrali swoim Krolem. Tygranes tedy z wielkim woyskiem tam przybywszy, spędził Antiochа, a sam Krolował Selewcyanom lat 14.

Podobnież Mitrydates Szwagier Tygrana maiący Siostrę iego za sobą, ktorego Krolem Pontu i Anatolii Tygranes był uczynił, bardzo się był za tychże czasow wzmocnił przy pomocy woyska Tygrana. Tenże Mitrydates z okazyi Krolewstwa Kapadocyi długi czas z Rzymianami woiował, o wszystko opisywać, było by długo. Dosyć na tym: że na ostatek Syn iego Farnaces, rokosz podniosłszy na Oyca swego, usiłował poimać go, i w ręce Rzymian oddać, z iakiey przyczyny Mitrydates z rozpaczy i wstydu i sam siebię zgubił, i żony swoie, i dwie Corek, aby się do Rąk Rzymian nie dostali.

3949 Po temu R.S. 3949 wielki Wodz Rzymian Krazus Li-

cyanus

cyanus z potężnym woyskiem przyszedł na Armenię,
i Persyę, gdzie pod miastem Charam, i całe woysko stra-
cił, i sam zginął.

Po temu R.S. 3963 z przymierzywszy się Tygranes 3963
z Persyanami, i zabrawszy od nich pomoc, wyprawił i swo-
ie i Perskie woyska na Rzymian, ktorych spędziwszy z
całey Syryi i Jerozolimy, i Hirkana Krola Izraelskiego
w niewolę wziowszy, Antygona Krolem osadzili w Jerozolimie.

W tych czasach R.S. 3965 umarł Tygranes po lat pa- 3965
nowania swego 54. i osadził na swoim mieyscu Kro-
lem Armenii Syna swego imieniem Artawazta. Ktory bę-
dąc bojaźliwym pokoy uczynił z Antoninusem wielkim Wo-
dzem Rzymskim, przyrzekaiąc mu, dawać pomoc w każdey
potrzebie. Potemu Antoninus zdradą poimawszy Artawaz-
ta w złotych kaydanach wziął go do Egyptu, i w darunku
dał Kleopatrie Krolowy Egyptskiey, a wkilka lat strace-
wszy go Antoninus, obiął całą Armenię, i Alexandra
Syna swego osadziwszy Krolem w niższey Armenii ztey
strony rzeki Erach zwaney, a wyższą Armenię za tą
rzeką wydał Mezopotanii Krolowi, Ktorego corkę wziął
za swego Syna Alexandra: Małą zaś Armenię oddawszy
Polemonowi Krolowi Pontu, i zostawiwszy woyska wiele
w Armenii dla strzeżenia Kraiu, sam powrocił do Egy-
ptu do Krolowy Kleopatry, w ktorey się kochał.

Potym R.S. 3973 Artawazta Stryieczny brat imie- 3973
niem Archam przy pomocy Persow napadłszy odebrał
niższą i małą Armenię aż do Miasta Cezarei, i wygubił
wszystkich Rzymian znayduiących się w Armenii. Lecz
wyższą Armenię obiął Archawer Krol Perski: a taż wyż-
sza Armania w rękach cudzych była aż do czasow Ty-
wandá Krola, czasem Rzymianie, a czasem Persowie w-
niey panowali

niey panowali. Dla tegoż ile razy w historyi Rzymian by-
wa wspomnienie o Armenii, ma się rozumieć o tey wyższey
Armenii, aż do czasow Eywanda Króla.

Po temu gdy usłyszał Archam o śmierci Antoninusa,
a iż Oktawianus obiął panowanie w Egypcie; wyprawił Po-
sła dla uczynienia z nim przymierza pokoiu, obowiązuiąc
się rok po roku płacić mu podatek ze stron między-rze-
czonych, i z okolic miasta Cezaryi. Na co Oktawianus ze
zwoliwszy potwierdził pokoy, i wiele lat żyli w pokoiu.
Na koniec Archam po lat 29 Krolewstwa swego umarł.

3999 Po Archamie nastąpił R. S. 3999 Syn iego Abaga-
rus. W tych zaś czasach, drugiego Roku panowania Kro-
4000 la Abagara, to iest: R. S. 4000, wyszedł rozkaz Od Okta-
wiana Augusta Cesarza Rzymskiego, czynienia Kon-
skrypcyi, czyli spisania całego Kraiu ludności, poki tyl-
ko iego panowanie zasięga, i wszystkich Krolewstw,
pod iego hołdem będących, chcąc wiedzieć, iak wiele pod
panowaniem swoim ma ludności. Posłani przeto byli
i do Armenii tegoż Cesarza Posłowie, Którzy przyniwszy
iego portrety złożyli w Księgarniach Armenii, i przeto
cała Armenia weszła pod zakazmo płacenia podatkow
Rzymianom.

Podczas dni tey Konskrypcyi narodził się Jezus
Chrystus w Betleem Żydowskim. Herod zaś uwiadomio-
ny z Pisma Swiętego o Jezusie, że ma bydź Krolem żydows-
kim, a bojąc się aby nie utracił Krolewstwa swego, dał po
zabiiać kazawszy kilka tysięcy niemowląt tym Koniec
aby i na Jezusa trafił i zgubił go; ztąd wziął powod i do
tego, że posłał swoie portrety a złożono z Cesarza portre-
tami w Księgarniach innych Narodow. Posłał też i do Ar-
menii, ale Krol Abagar nie przyiął, o co Herod rozgnie-
wawszy

wawszy, chciał się pomścić nad Abagarem Rok Chrystusa X

Ale w tym czasie R. C. X zaszedł go rozkaz Cesarza, aby wystał woyska z Grekow i z Germanow do granic Perzyi. Ktore wystawszy nakazał woysku, aby przechodząc przez Kray Abagara, zrabowali go. Ale Abagar zastąpiwszy im, nie dopuścił przez swoy Kray przechodzić. Co wściekle się rozgniewawszy Herod posłał Brata Swego Syna imieniem Jozefa z potężnym woyskiem ~~woyskiem~~ na Abagara, Ktory i sam w boiu zginął, i woysko się rozpuszczło.

Po temu R. C. XX. Krol Perski Archawer umarł, zostawiwszy trzech Synow Artacesa, Karena i Syrena, między Ktorych trzech Braci wszczęła się wielka Klutnia, gdyż Artaces usiłował otrzymać Krolewstwo Perskie potomnie, ale bracia iego na to nie zezwalali, zaczym Kłucili się między sobą lat z dziesięć. XX

Gdy o tym usłyszał Krol Armenii Abagar. R. C. 24. że nie ustaie Klutnia między Persami, zebrawszy woysko swoie pospieszył do Perzyi, i między Bracią pokoy uczyniwszy, Artaces osadził Krolem z iego potomstwem: a Karenai Syrena ze swoiemi potomstwami uczynił nayprzewodniemi między wszystkiemi Persami większemi Xiążętami, Ktorych nazywano ich ięzykiem Baglocb od imienia Miasta Bagl. A ieżeli by Artacesa potomstwo za czasem ustało, tedy drudzy bracia maią mieć prawo bydź Krolmi Perskiemi, i na taką ugodę nakłonił ich do opisania się. Ięzas tam między Persami ugodę czyniąc, nabawił się ciężkich wrzodow, i powrocił do swego kraiu Miasta Edessy. 24

R. C. 26 26

Ponieważ zaś Herod tetrarcha, i brat iego Filip i drugi Lyzanias, a przytym Pilat Starosta żydowski nieprzyiaźni byli Abagarowi; przeto napisali R. C. 27 do Tyberyusza Cesarza 27

29 że Abagara ten był zamysł bydź w Perzyi, iż się z Perzami
umowił, wybić się z pod władzy Rzymian. Lecz Abagar o
28 tym usłyszawszy, R.C. 28 rozwnież do Cesarza napisał, po co też
dził do Perzyi, i posławszy Kopią tego opisania, które
uczynił między Perzami, dowiódł swoiey prawdy.

31 Po temu R.C. 31 maiąc woynę z Herodem Aret Kró
Kamienistey Arabii, a to z przyczyny: że Herod miał pier
wey za sobą Areta Corkę, którą potym oddaliwszy, wzię
żoną brata swego Filipa za swoię: więc tey przyczyny A
ret urażony wydał mu woynę. Będąc zaś Aret wprzyi
źni z Abagarem, użył iego pomocy, więc Abagar wypra
wił Chesrena Arcyni zwanego z wielkim woyskiem, któ
re podkawszy się z Herodowym woyskiem potężnie ich zb

Dowiedziawszy się Herod. R.C. 32. że Abagar iednoś
trzyma z Aretem; powtornie napisał do Cesarza Rzym
skiego ieh i pierwey, że pewnie Abagar złym umysłem
był w Perzyi, i tym końcem ma woysko i z Ormian, i
z Perzow zebrane, że zamysla wybić się z pod panowania
waszego. O tym dowiedziawszy się Abagar wysłał Po
słow do Manynusa wielkiego Xiązęcia Rzymskiego w Iu
dei do miasta Betchubin, i usprawiedliwił się, pokazuiąc
opisanie między Perzami uczynione, a przy tym prosząc g
aby się chciał wstawić za nim do Cesarza, i patronował mu
aby snadź na próżney rzeczy nie wszczęło się woyna, dla
Kłamstwa Herodа. Manynus zaś przyiąwszy Posłow,
odpowiedział, i odpowiedzieć kazał Abagarowi, aby bez wszel
kich troskow spokoynym zostawał, tylko podatku niech nie b

Posłowie tedy Abagara bawiąc w Iudei, i słysząc od wie
lu o cudownych Jezusa Uzdrowieniach chorych, udali się do Je
rozolimy widzieć to, o czym słyszeli, a przybywszy tam, i
uyrzawszy przedziwne dzieła Zbawiciela świata, zdziwiwszy
się nad niami, a powróciwszy do swego Kraiu, opowiedzieli A-
bagarowi

magarowi. Abagar zas o tym uwiadomiony, wpadł w te
myśli, że musi to bydź Syn Boży, ponieważ takie iego
dzieła są Boskie, a nie ludzkie, gdyż między ludźmi nie
naydzie się żaden, Ktory by mógł umarłego wskrześzyć, prze
iednego Boga. A ponieważ Abagar, iak się wyżey wspo
mniało, miał ciało wrzodowate, od lat siedmiu, i od zia:
dnych lekarzow nie znayduiąc sposobu uliczenia się, umy:
slił szukać u Jezusa uliczenia swego. A że sam nie mógł
dostać się tam, przeto posłał Posłow, list napisawszy do
Jezusa w te słowa. R. C. 32. 32.

Abagar Archanu Syn Rządza świata Jezusowi
Zbawicielowi i Dobroczyncy, Ktory się obiawił Światu Jero:
zolymczykow pozdrowienie: Słyszałem o Tobie, i o liczeniach
twoich, ktore się dzieią przez Ciebię bez lekarstw i bez ziol
żadnych. Bo iak mi powiadaią: przywracasz ślepym wi:
dok, chromym chod, trędowatych oczyszczasz, niemowy za:
tanskie wyrzucaią, z męczonych długą chorobą uzdrawiasz,
a nawet i umarłych wskrzeszasz. A usłyszawszy o tym
wszystkim, pomyślitem sobie o tym iednym z tych dwoy,
ga: to iest: że albo iestes Bog zniebia zstąpiony, albo
Syn Boży, że te dzieła czynisz. Teraz tedy dla tego piszę
do Ciebię, prosząc Cię, abyś się utrudził, i przyszedł do
mnię i uzdrowił Kalectwo moie. Nad to słyszałem, że Na:
rod Żydowski przykrzy sobie Ciebię, i chcą cię umęczyć,
a oto Miasteczko małe ale piękne mam ia, i wystarczy
dla nas obydwoch.

Przytym nakazał Abagar Posłom swoim, aby ofiary
uczynili Bogu w Jerozolymskim Kościele. Posłał też przez
Posłow swoich Malarza, aby ieżeliby Jezus nie chciał
przyść, tedy przynaymniey postać Jego odmalo:
wawszy, przyniesli mu; aby widzeniem przynaymniey postaci je:
go zakontentu

go zakontentował pragnienie swoie, a z postaci Jego mogł poznać, iaki to iest Syn Boży, Ktory takie cuda czyni.

33 Wziowszy tedy Posłowie list Abagara R.C. 33 poszli do Judei, i właśnie wten dzień kiedy Chrystus wieżdżał do Jezolimy, tam stanęli, chcieli widzieć go, ale nie śmieli przystąpić do niego, przeto rzekli do Filipa Apostoła: że chcą widzieć Jezusa, i list mu oddać, a Filip rzekł Andrzeiowi więc obadwa Filip i Andrzey donieśli o tym Jezusowi. Jezus tedy pokazał wielką radość, i Kazał Tomaszowi odpisać Abagarowi. Tomasz tedy Imieniem Chrystusa odpisuie te słowa: Błogosławiony ten, Ktory wierzy we mnie, ieszcze nie widząc mnię: ponieważ o mnię napisano, że Ktorzy widzą mnię, nie uwierzą we mnię, a Ktorzy mię nie widzą, ci uwierzą i żyć będą. Na to zaś, coś pisał do mnie abym poszedł do Ciebię, odpowiadam, żem mi trzeba tu dokończyć tego dzieła, na ktore posłany iestem, a dokończywszy go, powrocę ~~do tego~~ wzniosłszy się do tego, Ktory mu posłał a dopiero, gdy się tam wzniosę, poszlę ci z tu będących moich Uczniow iednego, Ktory by cię w boleściach twoich uzdrowił, i dał ci, i tym wszystkim, Ktorzy przy tobie są, zdrowie i życie.

Malarz zaś od Abagara posłany chcąc postać Chrystusa odmalować, nie śmiejąc iawnie w obecności Chrystusa, wstąpił na wysokie mieysce tym końcem Kryiomo go odmalować, i gdy Chrystus do ludu mowił, on go tym czasem wyobrażał: ale wszystka praca iego była daremna, bo ile razy malował co raz inaczey, nigdy nie mogł twarzy Chrystusa zupełnie potrafić. Chrystus tedy, Ktoremu nic nie było taynego, poznawszy wielką chęć, a daremną pracę Malarza, wezwał go do siebię, a wziowszy chustkę iedną, otarł nią twarz swoią, i na tych miast cudem wyobrażoną postać swoią na niey, oddał Posłom Abagara, iż by przy liście oddali mu i ten obraz dla zaspokoienia żądania iego.

Gdy tedy

Gdy tedy Posłowie z tym listem i wyobrażeniem Chry-
stusa pospieszyli do Edessy, oddali Abagarowi, i opowie-
zieli mu o tym wszystkim, co widzieli, niezmierną pocie-
chą napełniony Abagar upadł na twarz swoię, i z wielką po-
korą, a zrownąż wiarą pokłon uczynił wyobrażeniu Chry-
stusa, i na tych miast znaczną folgę uczuł w bolach swych.
Przeczytawszy też list Chrystusa, z upragnieniem oczeki-
wał skutku obietnicy Chrystusa uczynioney mu, iż miał
mu przysłać iednego z Uczniow swych dla uzdrowienia go.
Wskazał tedy Abagar, aby list ten Chrystusow i Obraz
z wielką pilnością chowano.

Po wniebowstąpieniu tedy Pańskim R.C. 33. przyszedł 33
Święty Tadeusz Apostoł do Edessy, gdy tedy Tadeusz do
Abagara z uszedłszy przystąpił, ujrzał Abagar na twa-
rzy iego Boską iakąś postać, a na tych miast zbiegłszy
z skwapliwością z mieysca swego, i ukłon mu oddał. Zdzi-
wili się nad tym wszyscy tam przytomni, ponieważ nic
nie widzieli z tego, co im błogosławiony Król pokazywał
na twarzy Tadeusza. Spytał potym Abagar Tadeusza,
czyli ty iestes Uczeń Jezusa Syna Boskiego błogosławio-
nego, Ktory pisał do mnie, obiecuiąc przysłać mi dla ule-
czenia bolow moich. Odpowiedział Tadeusz: ia iestem,
Ktn mię posłał do Ciebię, bo wielka była wiara twoia u
Niego, a ieżeli mocną wiarą uwierzysz, tedy wszystko ci
się stanie, czego żądasz. Abagar na to: Ja całym sercem
uwierzyłem w niego, a słysząc, że go Żydzi mieli ukrzy-
żować, chciałem puścić z wyyskiem na nich, i wytracić ich,
ale mię zatrzymała od tych zamysłow Rzymskiego pano-
wania bronią.

Dopiero Tadeusz zaczął opowiadać mowiąc: słuchay w
co masz

co masz wierzyć, Pan nasz Jezus Chrystus z woli Boga Oyca swego to wszystko wypełnił, i znowu powrocił do Oyca swego. To gdy rzekł Tadeusz, Abagar nie czekaiąc dalszego opowiadania, odpowiedział: ia i w Niego i w Oyca Jego uwierzyłem.

Wten czas Tadeusz rzekł mu: ponieważeś całym sercem uwierzył, oto kładę rękę swoię na ciebie w imie Pana naszego Jezusa Chrystusa. I to gdy uczyn na tym momencie uwolniony został Abagar od chor i bolow swoich. Zdziwił się nad tym, iż iako słyszał o cudownych dziełach Jezusa, teraz sam na sobie spr widzonych doswiadcza za położeniem ręki Ucznia iego Tadeusza. Tegoż dnia uzdrowił Tadeusz Przełożone go miasta Abdyusza w Kalectwie iego, i wielu innych ludzi rożnie chorujących, przez tego więcey innych cudo czyniąc, wstawił imie swoie Swięty Apostoł.

Po temu zebrawszy Swięty Tadeusz całe Miasto za ro skazem Krola, przez kilka dni opowiadał im wiarę, a widząc ich oswieconych Laską Pana Boga, przy Krolu i ich wszystkich ochrzcił. Potym kazał im, pozamykać bałwochwalne bożnice, i posągi bożkow na Scianach i k lumnach zagładzić kazał, a zbudował w Mieście Kościo Ktory potym pod tytułem Nayśw: Burgarodzicy był nazy

Te zas opowiadanie wiary S. Tadeusza i nawroce nie Abagara ze wszystkim ludem Edessy stało się w Sed cie Abagara, co wykładaiąc Euzebiusz, obiasnia pięk nemi przykładami pod Rokiem własnym Edessynow 340, Ktory to własny i Selewgianom. spadaiący na Rok Olympiady 202, Rok zas Chrystusow powszechny 30, a od Narodzenia Jego 33.

Po nawroceniu tedy Abagara, S. Tadeusz zamyślił puścić do

puść do dalszych granic Armenii dla opowiadania wia-
ry, przeto wziowszy List wolney drogi od Abagara, do ie-
go Siestrzenica Sanatruga maiącego Zwierzchność Po-
sła pełnomocnego od Abagara nad Kraiem i wyyskiem,
i tam poswięcił Biskupem iednego Adde imieniem, i
osadził go na swym mieyscu tam gdzie był Sanatrug
w powiecie Szawarszan zwanym, gdzie na opowianie
wiary i sam Sanatrug nawrocił się i ochrzcił, a przy nim,
i wiele ludu, i z przednich Panow wiele, a przy nich i Cor-
ka Sanatruga imieniem Skala nawrocona i ochrzczona
była. I w tym mieyscu S. Tadeusz poswięciwszy na Bi-
skupa pewnego imieniem Zacharyasza, poszedł do wyż-
szey Armenii, tam iednak wielu nie uwierzyło na opo-
wiadanie iego. Ztamtąd poszedł do Albanii, i tam opo-
wiadaiąc wiarę.

Po odeyściu S. Tadeusza do wyższey Armenii Król
Abagar napisał do Tyberyusza Cesarza, oznaymuiąc mu
o Jezusie, iako niewinnie zamordowali go Żydzi, i nama-
wiał go, aby uwierzył w Chrystusa i sam, i innych do
tego naklaniał, aby go czcili. Listu zaś tego wyraz
był taki: Abagar Król Armenii Panu memu Tybery-
szowi Cesarzowi Rzymskiemu Szczęścia. Wiedząc o tym,
że nic nie ma się utaić przed Panowaniem Twoim, prze-
to iako ieden z wiernych twoich donoszę ci tym listem:
że żydzi mieszkaiący w Prowincyi Palestyny, zebrawszyśię
ukrzyżowali Chrystusa, bez żadney iego winy, a to uczyni-
li przeciw tylu dobrego Które im czynił, to iest: tyle prze-
dziwnych znaków i cudow, tak dalece, że nawet i umar-
łych wskrzeszał. I masz wiedzieć o tym, że to nie było
mocą ludzką, ale Boską: bo gdy go ukrzyżowali, słońce się

zaćmiło

zaćmiło, ziemia się trzęsła, On sam dnia trzeciego z martwych wstał, i wielom się pokazał. A teraz Jego Uczniowie wszędzie Jego Imieniem wielkie cuda czynią, czego i ia sam na sobie iawnie poznałem. A odtąd Wielkość twoia wie, co przynależy roskazać przeciw ludowi żydowskiemu, za takich ich czynności. A względem Jezusa, słuszna iest rozpisać po całym świecie, aby Imie Chrystusa czcili, iako Boga. Bądź zdrow.

List ten Abagara Kazał Tiberiusz pokazać Ministrom swoim, a dopiero odpisał mu w ten sposób: Tyberyusz Cesarz Rzymski Abagarowi Krolowi Armenii szczęścia. Wiernosci twoiey list przeczytany był przede mną, dla czego mam ci wdzięczność, chociaż iuż o wielu słyszałem o tym: bo nowy pierwey doniosł mi Pilat o iego prawdziwych cudach, i po zmartwychwstaniu Jego wielu uwierzyło, że był Bogiem, dla czego i ia chiałem to uczynić, coś ty uczynił. Ale zwyczay iest Rzymian, że Bogiem uznać się z samego Cesarza roskazu pokiby Senat nie roztrząsł i nie doswiadczył tego. Dla tego pokazał to Senatowi, Senat zaś odrzucił złey przyczyny, że od pierwszych czasow nie miał doswiadczenia tego. Ale my roskaz dali, aby wszędzie Jezus był przyięty i uznany za Boga, a ktoryby Chrześcian obwiniali, smierć dla tych będzie. Względem zaś ludu żydowskiego za taką zuchwałość, że znienawiści dali go ukrzyżować, gdyż słyszę, że nie zasłużył na krzyż i śmierć, ale raczey na cześć i uszanowanie, iak tylko zakończę wojnę z Hyszpanami roskosz podwszczami, rozpoznam i nagrodzę im, iak będzie słusznie należało. O tych Tyberyuszach słowach wspomina Tertuliam w swoich o Chrześcianach pismach. w: Rozd: 5 i 21. Także Euzebiusz w historyi kościelney Rozd: 2. Wiers: 2.

W tymże

W tymże czasie i drugi list napisał Abagar do Cesarza w te słowa: Abagar Król Armenii Panu memu Tyberiuszowi Cesariowi Rzymskiemu szczęścia. Godny list Twojey Wielmożności odebrałem, i ucieszyłem się z przedsięwziętego twego roskazu. A ieżeli gniewać się nie będziesz, i zawziętości przeciw mnie na zabieżesz, tedy ci powiem, że Senatu rzecz śmiechu godna pomieszki u nich przez roztrząsanie ludzkie przyznawanie bywa Bostwo, a więc taką rzeczą ieżeli się Bog nie podoba ludziom, tedy nie może bydź bogiem: iak gdyby iuż odtąd do ludzi należało, oczyszczać czyli legitymować Boga. Ale Tobie Panu memu niech się podoba kogo inszego do Jerozolimy posłać na mieysce Pilata, aby on ze wstydem wyrugowany był ze swoiey zwierzchności, na którąś go wyniosł, a to dla tego, że podległaiąc woli żydow ukrzyżował Jezusa niewinnego bez twego roskazu. Życzę Ci zdrowia.

W tymże czasie i Nersieg młody Król Afsyryi Syn Artasesa Króla Perskiego, który zostawał w Babylonii, słysząc o uzdrowieniu Abagara przez Tadeusza, pisał do niego prosząc, aby Tadeusza posłał do niego, a oraz prosząc o uwolnienie Peruza Książęcia z więzienia, którego był Abagar poimawszy wziął do Kaydan dla iakiegoś występku. Uwolniwszy tedy Peruza Abagar napisał do Nersiega list w te słowa: Abagar Król Armenii Synowi memu Nersiegowi szczęścia. List twoy odebrałem, Peruza z więzienia wypuściłem, i winę mu iego darowałem. i ieżeli ci się będzie podobało, ordynuję go na zwierzchność w Niniwę, iak ci się podoba. Ale

o tym, coś pisał do mnie, abym ci posłał tego Lekarza, który cuda czyni, i opowiada inszego Boga wyższego niżli woda i ogień, powiadam ci, że iak go uważam, nie iest on lekarzem ludzkim zwyczaiem, ale Uczeń Syna Bożego, który stworzył wodę i ogień: i temuż Uczniowi los wypadł do Armenii bydź posłanym. Lecz z iego głównych Towarzyszow Szymón imieniem iest posłany do Persyi, tego proś, i słuchay go, i Artaces Ociec twoy, a ten was uzdrowi w każdey słabości, i drogę życia wam pokaże

Podobnyż list napisał i do Artacesa Krola Perskiego, napominaiąc go, aby przyszedł do poznania prawdziwego Boga Jezusa Chrystusa. Listu zaś tenor taki: Abagar Krol Armenii Artacesowi Bratu memu Krolowi Perskiemu szczęścia. Wiem, iakoś słyszał o Jezusie Chrystusie Synu Bożym, którego ukrzyżowali żydzi, który zmarłych wstał, i posłał Uczniow swoich na świat cały, aby wszędzie nauczali. A z tych głównych Uczniow Jego ieden Szymón imieniem znayduie się w Kraiach twego Państwa. Więc abyś przepytuiąc się, znalazł go, a ten cię we wszystkich bolach i słabościach twoich uzdrowi, i drogę życia ci pokaże. Abyś tedy uwierzył słowom iego, ty i twoi Bracia, i wszyscy, którzy zostaią pod twoią władzą, bardzo i z serca ci życzę, abyś będąc moim Krewnym podług ciała, był mi wiernym i co do ducha.

Te listy popisał błogosławiony Abagar, a Kopyje onych złożył w Archiwum Senatu swego. A niżeli doszły go odpisy, tym czasem życie zakończył po lat od uwierzenia w Chrystusa 3. a Krolewstwa swego 38, i pochowany w iego mieście

goż miescie Edeſsie.

Po nim nastąpił R.C. 34 Sanatrug Siestrzeniec Aba: 34
gara Krolem Armenii, a Syn iego Anan Krolem Edeſsy.
Lecz Anan przeciwnym będąc wierze stracił Addeu:
czenia S. Tadeusza a pierwszego w Edeſsie Biskupa. Za
co też Pan Bóg dopuscił na niego karę, że słup ieden mar:
murowy padł mu na nogi i połamał (: tak iak też on
Addeiowi: uczynił:) i tak nędznie zginął lat 4 panował.

Po temu R.C. 38 Pospolstwo Edeſsy nakazedi Sanatur: 38
gowi, aby nie mieszał wiary Chrystusa, i nie odrywał ich
od wiary, obiecuiąc mu posłuszenstwo, i płacenie poda:
tku, tak iak Abagarowi płacili. Sanatury tedy przyrzekł
im pod przysięgą zostawić ich w wierze, a z resztą nie do:
trzymawszy przysięgi swoiey, zaczął lud uciemiężać, Ko:
scioły zburzył, Krolewstwo Armenii przez przemoc obiął,
S. Tadeusza stracił, i Corkę swoią S. Skalę. Tenże Sana:
turg na nowo zbudował miasto Mecpyn czyli Nezyb
na miasto Stoleczne, podwoynym murem przedziwnie
opasane, a sam wyszedłszy na środek miasta, ieden
grosz maiąc w ręku, pokazywał go mowiąc: że wszystkie
skarby swoie wydał na budowanie miasta, i ten mu tyl:
ko grosz został. Po lat panowania swego 30 umarł, a
wiarę Chrystusowę zniosł tak iako i Anan, i znowu we:
szło bałwochwalstwo w Armenię.

Po nim nastąpił Enywant drugi z rodu Arzacynow, a 68
ten potracił wszystkie dzieci Sanaturga, prócz iednego, kto:
ry uniknął Artaces imieniem, za pomocą pewnego Sem:
bacas imieniem Ministra. Tenże Enywant darował mię:
dzy-rzeczną Aßyryczykow ziemię Wespazianowi Cesarzowi,
aby mu był pomocą, i od tego czasu ustało Ormian panowanie
w Edeſsie

R. C.
41

w Edessie i Mezopotanii, gdyż się Rzymianom dostało, którzy ią wielce po temu ozdobili, i Senat, który był w mieście Synop zwanym, tam przenieśli. Zaś Eywant przeniosł stolicę swoią z Edessy do Miasta Armawir, które dawnych Królow Hayga potomkow było stolicą, i wnętrzny zamek wzmocnił wysokiemi wałami, a miedzianemi drziwami, a w mieście Bagaran zbudował bożnicę, posadził na nowo wielki las, napełniwszy go wybornemi drzewami, zbudował pałac, i wiele budynkow dla spaceru, gdzie wiele ludzi mieszkało, a około pałacu ogrod kwiatow, i wiele winogradow posadził, i wiele podobnych a przedziwnych rzeczy porzynił. Zas po lat panowania swego 20, i miesięcy 8. umarł.

88 „ Nastąpił po nim R. C. 88 Artaces drugi Syn Sanaturga, którego był przechował Sembaces Minister, kiedy Eywant pozabijał Synow Sanaturga. Ten Artaces od młodości swoiey był rzeski. Osiągnął Krolewstwo Armenii przez Daryusza Króla Perskiego, iaszcze za życia Eywanta, za pomocą Sambacesa, który wraz z Artacesem doszedł aż powiatu Koteiow, i zbiwszy Eywanta, osadził Krolem Artacesa, i włożył na niego Koronę Oyca iego Sanaturga. Artaces zas uczynił Sambacesa Feldmarszałkiem nad całym swoim woyskiem, a nad to naypierwszym ze wszystkich Ministrem Domu Krolewskiego. Tes Artaces zbudował Miasto Artazat inaczey Tewin zwane. Ten zgładził Krola Alanow, a Syna iego w potyczce wziął w arest, a na koniec Krol Alanow napisał pokorny list do Artacesa, prosząc go i oswiadczaiąc się, że co tylko zechce uczyni dla niego, i zaprzysięże się wieczyście, aby więcey z broiem nie szedł na Armenię. Ale Artaces nie przyiął prozby iego, więc wyszła przeciw niemu Corka Krola Alanow imieniem Satinika, prosząc za Bratem swoim aby

go iey

go iey darował, Artaces zaś zakochawszy się w Satynicę, wiele kosztow łożąc, wziął ią za żonę, brata iey uwolnił, a ią uczynił naypierwszą między wszystkiemi Krolowami, i zniey się urodził Artawazd. Ten Artaces wiele ludu sprowadził do Armenii, i dla tego miast i wsiow granice poodzielał, i mnostwem ludu napełnił gory i stepy, tak dalece nie zostało nic ziemi próżney i nieuprawioney. O czym gdy doszło Amatynow Narodu, Ktorzy pochodzili z rodu żydow, umysłili przenieść się z kraiow Tartaryi, do Armenii na mieszkanie, Ktorych Artaces chętnie przyiął, poosadzał ich po wsiach, i powydzielał im grunta. Po roku i kilku Niedziel ustanowili się ieszcze Artacesa z poddanemi mieysca swoie w Armenii. Nadto tenże Artaces ponauczał żeglowania na morzu, porobił promy, i mosty, i rożną nauką Kray swoy zaszczycił. Stolicę swoię przeniosł do Artazat miasta, a po lat 41 panowania swego życie zakończył, z wielką okazałością i uroczystością pochowany.

Artawazd drugi Syn Artaxesa po Oycu nastąpił R.C. 129
ale nie podobny do Oyca i cnot iego. Z okazyi polowania przechodząc przez most w Artazat mieysce, głowa mu się zakręciła, upadł w rzekę, i utonął, i ciało iego nie znalazło się. Bezpotomnie zeszedł ze świata po lat 2 panowania swego. Baią tylko o nim bez pisma, to iest: że imie iego nigdzie pismem nie wyrażone.

Tyranes brat Artawazta nastąpił R.C. 131 bardzo 131
dzielny do złych rzeczy, ale wiernie służył Rzymianom. Bawił się polowaniem i rozrywkami czyli spacerami. Ten miał parę Koni, w biegu tak szybkich, że się zdawało, że pod niebo lecą. Usiadłszy na iednego, wyśmiał pewnego Xięcia z iego kawalerską iazdę, Ktory to chlubił się, że ma więcey skarbow, niżeli Tyranes Krol. Ten że Tyranes wyszedłszy na

polowanie

51 polowanie w gorzyste mieysca, zalazł w zawieruchy śniegow
z ktorych nie mogąc się wydobyć, tam w nich trupem został,
po lat 21 panowania swego.

132 Tygranes Trzeci brat Tyranesa R. C 132 następuiący
panował lat 42, nic znacznego przez życie swoie nie uczynił:

194 Walarces Syn Tygrana R.C 194 następił. Ten zbu-
dował z Basen miasta, gdzie się był urodził wspaniałe
miasto, nazwawszy go Walarzawan, mocnym kamiennym
murem opasawszy na wzieni Chasah zwaney, i odmienił
imia miasta, nazwawszy go Walarsapat. Które było mia-
stem Stolecznym Patryarchow i Krolow Armenii, a zaszczy-
tem całego Narodu swietny nawzor Słońca kosciol w Eczmi-
adzynie (ponieważ tam iest Eczmiadzyn:) ale teraz zburzone
te miasto, i tylko na tym mieyscu wioska została. Ze zaś Ta-
tarowie od strony Barbaryi przyszli i doszli aż do rzeki
Cyr zwaney; tedy wyszedł przeciw nim Walarces z wybor-
nym woyskiem, i w ucieczkę ich wsprawił, wszystkich nieprzy-
iaciol z kraiu pognawszy, ale sam Walarces od strzały poległ
nieprzyiacielskiey, syna swego Chosrowa Krolem na swoim
mieyscu mianowawszy, (o ktorym niżey będzie:) Walarces
zaś na pamiątkę Rycerskich dzieł swoich wystawił Kamien-
ną Kolumnę z pismem greckim. Krolował lat 20.

214 Chosrow R.C. 214 pierwszy wielkim zwany Syn Walarce-
sa, a Ociec Tenytatesa, następiwszy po Oycu swoim, pom-
ścił się Krwi Oyca swego mieczem i włocznią, wiele wygubi-
wszy, a zresztą ze sta ludzi po iednemu wziął w zastawę. Tenże
Chosrow chcąc pomścić się i za Sasana nad ~~Krolem Perskim~~
Artacesem za zabicie Krola Perskiego Artawana krewnego
swego, ponieważ i ten był z rodu Arsacynow. Wtargnął tedy
do Persyi, i zpędził Artacesa aż do granic Indyi, Zbudował
Tawres miasto, i tam założył stolicę swoię przez lat 10 trzyma-
iąc Kray Perski, a mszcząc się za Artawana, zabiiaiąc, i w ucie-
czkę wprawuiąc, i tak Kray pustoszące Perski. Ten odzyskał Assy-
ryą i inne

ryę, i inne stołeczne miasta, zrąk Persow, gdyż był ich za-
pędził aż do Indyi, a tego wszystkiego dokazywał, bez po-
mocy Rzymian. Aż na koniec przyszedłszy zdradliwy Anak
Oiciec S. Grzegorza Oświeciciela Armenii, udał przed Chosro-
wem, że uciekł przed Artacesem, któremu Chosrow zawie-
rzył, Anak zaś zdradliwie zabił Chosrowa po lat 45 pano-
wania iego. R.C. 259. 259.

Od tego czasu została Armenia bez Krola swego przez
lat 27, dostawszy się pod moc Persow. Kt przez ktorych wiele
rabunkow i zburzenia i wniewolę brania Kray ucierpiał. Gdy
zaś Artasyr wszedł do Armenii, rozkazał pozabiiać Chosro-
wa Synow, iednego tylko Tyridatesa pewny z Ministrow
Artawazt, uciekłszy z nim do Cezaryi, tam go przechowywał,
z tamtąd zaś wziął go do Rzymu. Gdy tedy Tyridates przy-
szedł do lat, dostał się do Dworu Cesarskiego między stan
wolny przez Liciana Ministra. Podobnym sposobem dru-
gi Minister imieniem Otay Corkę Chosrowa Chosrowidukię
Kryiomo przeniosł ię do Fortecy mocney Kamaka zwaney,
tam razem i Corkę Krolewską, i Zamek wiernie strzegąc

Tyridates zaś w Rzymie wiele dokazywał, o czym musi
się znaydywać opisanie i w Rzymskich historiach. Gdy Dio-
klecyan Cesarz Rzymski R.C. 284 osiągnął Cesarską sto-
licę, co opisuie Agathangelus i Metaphrastes grecy pisarze,
i Anonimus Laciński, w tym czasie Krol Szwecki Hyrce imie-
niem woyną rozpoczął. Państwo Rzymskie zebrało liczne
woysko, przybył i Licianus ze swoiemi potkami, bitwa trwa-
ła dosyć długo, na ostatek Dioklecyanowi Hyrce przez po-
sła zarzut uczynił: Pokiż my tyle ludzi gubić będziemy: ale
my dwaj pojedynkuymy, i ktory z nas zwyciężony będzie, ten
drugiemu się podda. Co usłyszawszy Dyoklecyan Cesarz, a
znaiąc go bydź człowiekiem silnym, sam zaś nie miał pewi-
ty, aby przeciw niemu walcząc, mogł go pokonać, bardzo się za-
smucił

smucił, i nie wiedział, co ma czynić. Zebrał tedy Senatorow Rzymskich, a między innemi Liciana, naradzaiąc się z niemi, co by czynić. Odezwał się tedy Licianus, mowiąc: nie troszczmy się oto samowładny Panie, bo to bardzo łatwo zbędziemy. Jest tu pewny Tenytates imieniem, on sam wyjdzie i pokona Hyrcana w obecności twoiey. Sprowadził tedy Cesari Tenytatesa przed siebię, i rzekł mu o tym, ktory chętnie podiął się tego poiedynku. Wyszedł tedy Hyrcey na plac przeciw Rzymianom, Cesari zaś donieść mu kazał, że iutrzyszego dnia stanie do tey potyczki. Nazaiutrz tedy z rozkazu Cesarza ustroili Tenytatesa w Cesarskie szaty, i bronią Cesarską uzbroili go, a Cesarz skrył się między gminem. Jak tedy uderzyli wkotły obedwie Strony: wyszli przeciw siebie Hyrcey i Tenytates: iak tylko tedy dosyć swego podkali się z sobą; przemogł Tenytates za pomocą Bożą Hyrcana, i wziąwszy go pod rękę, przyniosł, i stawił przed Cesarem, i natychmiast zakończyła się woyna. Ucieszył się Cesarz nader z tak rycerskiego dzieła Tenytatesa, za co go uczcił wielkiemi darunkami, wysławiał go przed Starszyzną że takie to ma bydź Krolewstwo Tenytatesa: chciał go Cesarz uczynić naypierwszym Przełożonym nad woyskiem swoim; ale potym dowiedziawszy się pewnie, że on iest Syn Chosrowa Krola Armenii, a z przyczyny uniknienia rąk nieprzyiacielskich, tam się do Rzymu dostał; włożył na niego korunę, i ustroił go w krolewską purpurę, i osadził go Krolem w Armenii, panowania swego Roku
286 trzeciego, R.C. 286 dawszy znaczne woysko Rzymian, i wyprawiwszy go do iego Oyczystego kraiu Armenii.

Ruszył tedy Tenytates z woyskiem Rzymskim ku Cezanyi, zkąd nakazał Ministrom Armenii pod władzą Artasyra i Zabdha będącym, daiąc im znać, że będzie ich krolem. Oni zaś z wielką radością wyszli z swoim woyskiem przeciw niemu do Cezanyi, a z niemi Mamelion też naypierwszy

wszy Xiąże Manigonow, przyięli Tenytatesa, i powtornie mianowali go Krolem Armenii. Włożył na niego Koronę Symbat Pułkownik Bagradaniusza z rodu Symbata wielkiego Wodza. Z temi tedy wszystkiemi Tenytates przybył do fortecy Any inaczey Kamaka zwaney, gdzie zastał Otaia Ministra, Ktory statecznie i wiernie fortecę tę, i skarby Chosrowa Krola, Ktore był z sobą tam zaniosł, strzegł, i Chosrowiduktę Siostrę Tenytatesa wychował. Dla czego uczuł go dziękczynieniem, i dał mu urząd Rządzcy Armenii, i pełnomocnego Posła. Podobnież Artawazdowi Mantaeynenskiemu dał urząd Feldmarszałka nad woyskiem swoim. Potemu zaczął S. Grzegorza Oświeciciela męczyć: czego opisywanie tu się dla krotkości opuszcza. Daley potym zaczął Tenytates liczne woysko w Armenii zbierać, i złączywszy z woyskiem Rzymskim, poszedł na Persow, i wszystkie kraie zrąk ich wydobył. Sam Tenytates w wielu potyczkach walcząc, i wiele rycerstwa dokazuiąc, tak dalece zatrwożył Zabucha Krola Perskiego, że poprzestał woyny. Tenytates zaś wszelkim sposobem wzmocniwszy się, postanowił Przełożonych w Armenii nad pietnastą Woiewodztwami. Nadto inne też Kraie podbijał, Georgianow, Albanczykow, Mazytow podbił pod mor swoię. Potemu umyślił Tenytates żenić się, wyprawił tedy Sembacesa Pułkownika Bagradunskiego w poselstwie do Krola Alanow Askarada, o Corkę iego imieniem Aschę, Ktora wzrostem i przystoynoscią wymowiała Tenytatesowi. Tę tedy Aschę gdy Sembaces z wielką assystencyą sprowadził, kazał naypierwey Tenytates, mianować ią Archaeną, i ustroiwszy ią w purpurę i Krolewskie szaty, i Koronę włożywszy,

a tak dopiero

a tak dopiero za poślubiwszy ię sobie, postanowił ię Król Armenii, i z niey się urodził Chosrow mały, niepodobny do swoich Rodziców, o którym niżey będzie. Po temu nastąpiło męczeństwo S. Rypsymy, ze trzydziestą szesią towarzyszkami, które się przytrafiło R. C. 301. o czym wspomina Martyrologium Łacińskie, pod dniem 30 Septem

Odtąd Tenytates przyszedł przez swoie bałwochwalstwo do szaleństwa czyli nagabania szatańskiego, którego uczyć sposobu nie było, z resztą przyśniło się Chosrowi dukciey Siostrze Tenytatesa, że go Przegoż ma uleczyć: więc Przegoria wyiśli z więży po lat 14. które w tym więzieniu przebył. Przegoria tedy z Artazat miasta, do Walarszabatu stołecznego miasta sprowadzili, któremu Tenytates upadł do nog, aby był pośrednikiem do Pana Boga, i wstawił się za nim aby był uzdrowiony, po dniach tedy 66 modlitwy S. Grzegorza uzdrowiły go. Dopiero Tenytates z całym domem swoim, i za wszystkiemi Ministrami i Urzędnikami, i z gminem ludu ochrzczony, rozkazał, wiele Kościołów i Klasztorów budować, bożnice poburzyć i zrzymować. S. zaś Grzegorza posłał do Cezaryi do świętego Leoncyusza, Patryarchy, który go poświęcił na Biskupa. Ztamtąd zaś powróciwszy S. Przegoż, poświęcił wiele Kapłanow, powystawiał Kościoły i Klasztory, i tak tym wszystkim przyozdobił Armenię.

Po temu wybrał się z Tenytatesem do Rzymu z wielką assystencyą Ministrow, i Podniczszych Konwoiuiących ich, i 70 tysięcy woyska. Gdy zaś nadążyli do Taron zwanego miasta, gdzie iest Klasztor S. Jana Chrzciciela, doszła ich nie dobra nowina: że Pedrehon Król północney strony, to iest: Hunnow (zkąd wyszli Węgry:) i z Tatarszczyzny z licznym woyskiem przyszedłszy na Króla Georgii Mihrana, zpędzili go aż do Erzurum miasta, i wiele tysięcy w niewolą zabrali.

Gdy o tym

Gdy o tym tedy doszło Tenytatesa, zastanowił się w Ta:
onie, i natychmiast Zabahonow Książęcia ze trzydziestą
tysięcy woyska wysprawił na pomoc Georgii. Który nadążyw
szy zpędził nieprzyiaciół, wziowszy z wybornego ludu znich
tow w niewolę, i między niemi trzech Książąt, i ustanowi:
wszy dla obrony kraiu Albanow Książęcia Terrow imieniem
ze czterema tysięcy woyska, powrocił do Tenytatesa, Kto:
ry w Taronie bawił. Roskazał tedy Tenytates osadzić w Zam:
ku Olkana, a około Taronu ustanowiwszy Przełożonym
Książęcia Selcynow, wybrał się ze Swiętym Przegorzem do Ita:
lii, wziowszy z sobą i Syna S. Przegorza Arystacesa i Alpi:
ana Biskupa, i z Ministrow dwunastu z ich ludźmi.

Stanowszy tedy w Rzymie, z wielką czcią przyięci byli
od Konstantyna wielkiego Cesarza, i od Swiętego Sylwestra
Papieża, z wielką radością obyga strom opowiadaiąc dzie:
ło miłosierdzia Boskiego w nawroceniu do Wiary Armenii.
Zawarli między sobą przymierze zobopolney przyiaźni, opi:
sawszy się wzaiemnie, S. Sylwester wyniosł S. Przegorza
na Stopień i godność wielkiego Patryarchy. Zabawiwszy
w Rzymie zmiesiąc, gdy się wybierali z Rzymu, S. Sylwester
w darowiźnie ofiarował S. Przegoriowi lewą rękę S. Andrzeia
Apostoła, i S. Łukasza Ewangelisty, i z relikwii S. Piotra i Pa:
wła, i więcey innych Relikwii Swiętych. Podobnież Cesarz
Konstantyn uczciwemi obdarzywszy darunkami Tenytatesa
i S. Przegorza: nadto podawał Kosztowne sprzęty i naczynia
dla Klasztoru S. Rypsymy. I tak wyprawił ich wdrogę ze
czcią, i zassistencyą odprowadzaiąc.

Ale Zabdh król Perski dowiedziawszy się, że Tenytates
wybrał się do Rzymu, wtargnął do Armenii, i wielkie zamie:
szanie zrobił: przekupił niektorych Ministrow, i z niemi się
zniosłszy, zebrał z wielkim przygotowaniem liczne woysko, i prze:
szedł na Armenię: ale tym czasem nadążył Tenytates, i nieco
się zatrwożył

się zatrwożył, że nie wiele woyska miał, bo tylko 30000, czemu
Su też nie było zbierać woysko. Z tym wszystkim wdawszy się
w bitwę, za modlitwami S. Przegoria, i pomocą Bożą złamał nie-
przyiaciół tak dalece, że 4.112 upadło z przeciwney strony, i wie-
le też i wniewolę wzięto, a resztę rozproszono i w ucieczkę wpra-
wiono. Powtornie wznowili bitwę, i znowu z przeciwney strony
padło 13000, a z Ormian 1080, na ostatek po długiey bitwie
pokoy uczynili, i została Armenia w granicach swoich zupełna.

Za czasem Ministrowie zaczęli wiele nie sprawiedliwych
rzeczy czynić: napominał ich Tenytates, ale nie chcieli słuchać.
więc Tenytates złożywszy koronę i stolicę Królewską, udał się na
gorę Sebuh zwaną na pustelnicze życie, gdzie i Święty Grzą-
gorż miał do śmierci pustynię. Ale Ministrowie Armenii nar-
dziwszy się z sobą posłali, posłali prosząc Tenytatesa, aby po-
wrócił do swoiey Stolicy, a widząc, że nie obiecywał powrocić
zstruli go, i zgładzili ze świata, w roku wieku iego 85, a
panowania 56. Po temu bezkrolewie trwało przez 2 roki.

Chosrowa drugiego małym zwanego Syna Tenytatesa
brzydkiego na ciele, i boiaźliwego serca R.C. 344 dla prozby
Wyrtanesa Patryarchy Syna S. Przegoria, i Xiążąt Armenii o-
sadził Krolem Armenii Kostantyn Syn wielkiego Kostantyna
przez Antyocha swego Feldmarszała. Ten Chosrow pasadzo-
lasy, i samym bawił się polowaniem, o rycerskie dzieła, i
sławę nie dbaiąc, iak niegdy Roboam Syn Salomona niepo-
dobny do Oyca., albo iak Alexander szczupły ciałem, ale nie
wielki i duchem. Ten idąc za ustawą Oyca swego, czterech
Marszałków postanowił tych samych, ktorych był Tenytates
postanowił, z ktorych żaden był Wagan Amatun, i drugi Bo-
garat Przełożony woyskowy. Gdy tedy północny narod, to
iest Tatary przyszli na Armenię ze trzydziestą tysięcy woyska
ktorego Naczelnikiem był pewny na wzor Goliata, cały żelazem
przyodziany, tak dalece, że ani mieczem, ani włocznią ranić go nie
mogła

mogła, wspomniony Wagan Amaton, weyrzawszy na Ko:
sciół Ezmiadzynski, modlił się prosząc Pana Boga, aby
wolocznia iego w oczy tego nieprzyiaciela żelazem odzianego
trafiła, i tak się za zrządzeniem Boskim stało, gdyż ten
drugi Goliat obrocił się na koniu w tył patrząc, a tym cza:
sem Wagan wtopił wolocznię w oczy iego, Ktory padłszy z:
Konia na ziemię, zginął, co widząc na swoim Naczelniku
woysko iego, poszło w rosypkę i ucieczkę. Ten Chosrow Sto:
licę przeniosł do Artazatu, a ztamtąd do Tyrinu, lat 9 Krolował.

Tyranes drugi Syn Chosrowa drugiego R.C. 353 na: 353.
stąpił. Ten podobnież iak iego Oiciec nic walecznego nie u:
czynił. Krolem go osadził Konstantyn Cesarz, Ktoremu pła:
cił podatek, i nieco podatku płacił Krolowi Perskiemu,
pokoy z niemi zachowuiąc. Sam zaś iedząc, piąc, i doga:
dzaiąc sobie, przeciw Wierze wiele bronił ale Kryiomo przed
Swiętym Wyrtanesem. Ten zbił woysko Perskie za po:
mocą Juliana Apostaty, Ktorego portret położył w oltarzu
w Krolewskim Kosciele, czemu gdy się S. Juzyk sprzeciwił,
obraz ten szatanski zrzuynowawszy, a Tyranesa oto strafo:
wał, że te rzeczy przeciwne Chrześciaństwu czynił, za to Ty:
ranes roskazał bić go biczmi poty, aż pod tym biciem
męczensko umarł. Lecz na to miast, że Swiatła Kraiu
swego oslepił Tyranes; dopuścił Pan Bog, że iego też
Zabuh Krol Perski obedwie oczy wylupić kazał. Krolo:
wał lat 10, i nędznie umarł.

Arsaces drugi Syn Tyranesa osadzony Krolem od Za: 363
buha Krola Perskiego, i Walentyna Cesarza Rzymskiego.
Ten za niegodziwym nagadaniem Tynita i Wartana, zabił
syna brata swego Tyrytatesa, imieniem Kneł młodziana, a
żonę iego Farandzemię wziął za swoię, do Ktorey i ono Tyn
pałał pożądliwością. Za Ktory niegodziwy występek, wyklął

ich 3.

ich S. Nerses Wielki, Arsaces iednak nie dbał na tę Klątw
Lecz Faraonema Olympiadę Żonę Arsacesa, ktora była Z
mu Cesarskiego, w Komunii przez iednego niezbożnego Ka
płana struta i zniesła ze swiata. Tento Arsaces osadził
wieskę pod gorą Ararat dla ucieczki złych ludzi, zabrycow z
głych sług, złodzieiow, cudzych żon pochwytaczow i tym po
dobnych, gdzie nie było na nich ani prawa ani Sądu. Arsa
ces nie słuchał napominania i swoich Ministrow, Ktorzy
przeto upatrzywszy czas sposobny podali go w mieście Ar
w ręce Zabuha ze wszystkiemi iego skarbami, ten zas
niezbożny Arsaces pewnego imieniem Chat Diakona, kt
ry iuż był na Biskupa poswięcony od S. Nersesa rownie
iak S. Nerses pobożnego, za strafowanie go, okamienowa
kazał. Sam zas odstąpiony od swoich Ministrow dla Sa
ich zbrodni, dobrowolnie podał się Zabuhowi Krolowi Per
skiemu, i bez powrotu został w zamku Anyez zwanym,
i sam siebie na ostatek w tym areszcie zabił. Krolował Ar
lat
381 Pap syn Arsacesa za prozbą wielkiego Nersesa, przez
Teodozyusza Cesarza obiął Krolewstwo, Ktorego Admini
stratorem na mieyscu Artacesa posadzony był Mehny:
zan apostata w Armenii, i usiłował cały Narod w czcicie
low ognia zamienic, wszystkie Księgi ormian, iakie tylko
mogł znaleść, palił. Ten umknąwszy do Zabuha w Kor
asanie, ze wszystkim woyskiem iego szedł na Armenią.
O tym S. Nierses, i Pap Krol dali znac Teodozyuszowi,
Ktory Hrabię imieniem Adde z woyskiem swoim wypra
wił na pomoc Krolowi Armenii, gdzie i woysko Ormian
wiele dokazywało, i podkawszy się z nieprzyiacielem, zwy:
ciężyli, a w boiu Sembaces Feldmarszał poimał niego:
dziwego Mehnyzana, i okrutnie zamordował. Był wo:
bozie tym i S. Nerses, modlił się o szczęśliwy powod Ormia
Ale potemu nie wdzięczny i niegodziwy Pap, zapomniał tey
dobroczynnos

dobroczynności S. Nerzesa, i wielorako niesłusznie go krzywdził i martwił, a że go o to S. Nerzes strofował, za co ongo strwił, i tak S. Nerzes zakończył życie. Lecz bardzo prędko karę swoią odebrał, gdy zamyślił wybić się zpod hołdu Cesarza, a za tym rokosz podniósł przeciw niemu. Cesarz zaś z potężnym woyskiem wyprawił Terencyusza Jenerała, i stało się w boiu, że Pap raniony w głowę, dostał się do rąk. Którego poimawszy w kaydanach zaprowadzono do Cesarza. Cesarz zaś wyrzucił mu na oczy, iak wiele dobrego ella niego czynił; a dopiero roskazał leb mu uiąć toporem po lat panowania iego 7. czyli iak inni mowią 4.

Warazdat z Arsacynow przez Teodozyusza Cesarza na- 384
stąpił na Krolewstwo. R.C. 384. Ten, był szczęśliwego, w młodym wieku Rycerz, wzrostu dorodnego, i wielce silny, i do wszelkich dzieł dobrych zręczny, miano wrócie do wypuszczania strzały, przeto wielu buntowników przeciw niemu powstaiących swoią ręką pokonał. Iuy rozdzierał. rożnych rycerstw wiele dokazywał. Iak drugi Tezytates był do wszystkiego zdolny: pięciu mocnych Rycerzow w boiu gdy się na niego rzucili, mieczem pokonał, i iednego po drugim trupem położył. Do pewnego zamku poszedłszy, 12 ludzi z murow strąciwszy pozabijał. W drodze będąc natrafił na wielu Lotrow, i zapędził ich aż do Eufratesowey rzeki, Lotrzy zaś uciekaiąc, zarzucili most kłodami, aby nie mógł prześć za niemi, on zaś puścił się w rzekę, która na 24 łokcie była szeroka, czego zląkłszy się Lotrzy, rzucili zrąk oręża, i podali się w ręce Warazdata. Iak tedy Warazdat ufaiąc w młodym wieku sile swoiey, nie słuchał napomniania Woyskowych Greckich, a zresztą umyślił, wybić się zpod hołdu Greków, a poddać się pod mocz Zabuha Króla Perskiego, który obiecywał, dać za niego corkę, na co on przystał. Lecz gdy się o

tym dowie-

61. dowiedzieli Grecy, donieśli o tym Teodozyuszowi Cesarzowi samowładnemu Cesarz zaś napisał do nich, aby go usiłowali sztuką iaką poimać, i przysłać do niego: co się i stało, poimawszy Warazdatu odesłali do Cesarza, Który o nic go nawet nie pytaiąc, rozkazał na wyspę tylis odesłać go. Panował lat 2.

386 Arsacesa i Walarsacesa R.C. 386 Teodozyusz (wziowszy Matkę ich w zastaw:) przez swoich Wiernikow posłał do Armenii, gdzie obięli rządy Państwa, a ile było nieprzyiaciół Persow, wygnali z kraiu. Tu iuż Teodozyusz pożegnawszy świat, i zostawił dwom Synom swoim, iednemu Honoryuszowi zachodnie, a drugiemu Arkadyuszowi wschodnie Cesarstwo. O czym usłyszawszy Zabuh, uczynił pewnego Chosrow imieniem w Armenii Krolem w swoiey części. Lecz Arsaces wybrał stronę Grekow w Armenii, Którzy by trzymali Wiarę swiętą, na co przystali i pierwsi Ministrowie Armenii. Ale i Zabuh napisał przysięgą się obowiązuiąc, że wolnemi zostawuie Ormian wich wierze. Ministrowie zaś usłyszawszy, że Arsacesow Chosrow Krolnie w wielkiey Armenii, powrocili do swoich siedlisk. Wancantaczyey oderwali się od obydwoch Krolow, i potaiemnie starali się bez spoczynku swoy kray i swoie mieysca odebrać. Ale przyszedł na nich od Chosrowa Krola Sahag imieniem Wodz z woyskiem, i wielu z nich wytracił, a wielu z nich poniekąd między czwartych Ormian na granice Assyryi. Tamże Sahag wodz Skarby Arkacesa, z któremi uchodzono, przeiął, i odwiozł do Chosrowa: a te Skarby dały powod do woyny między Arsacesem i Chosrowem: ale Arsaces zwyciężony od Chosrowa umknął do Kraiu Taranalow, i tam na suchoty umarł. A Grecy na swoiey części w Armenii nie obierali iuż więcey Krola, tylko pewny imieniem Komens został tam Starostą. A złey przyczyny bardzo się zasmucili Ministrowie Armenii, i napisali do Chosrowa Krola, aby ich przyiął pod przymierzem wojennym trojakim. Imo

Aby nie

Aby nie pamiętał przeszłych rzeczy. 2do aby grunta i maiątki ich im przywrocił. 3tio Aby ich uwolnił z pod władzy Cesarza. Ten wielkiego Sahaga uczynił powszechnym Patryarchą wcałey Armenii po śmierci Aspuracesa, gdyż też Sahag wyrownał czasy z przeszłym Patryarchom, a niemal przeszedł ich. Chosrowa Zabuh wyrugował ze stolicy za przyczyną Arkadyusza. Walarsaces rok ieden Krolował. umarł R.C.386. Arsaces 5 lat i 6 miesięcy Krolował, umarł R.C. 390. Chosrow po lat 5 panowania swego, R.C. 392 wyrugowanys został.

Wramzabuh R.C. 392 Krolem Armenii przez Krola Perskiego osadzony nastąpił. Ten płacił podatek Cesarzowi Arkadyuszowi, i Wramie Krolowi Perskiemu. Za iego czasow Daniel Aszynyiski Biskup zrobił charaktery liter ormianskich, lecz od Pana Boga podane litery zrobił S. Mesrob. Krolował 21 lat, i 6 miesięcy, a po śmierci iego zostało dziesięcioletnie dziecie Artaces imieniem, które ponieważ nie było w stanie rządzenia; przeto S. Sahag udał się do Jazcerta Krola Perskiego, prosząc, aby uwięzionego Chosrowa przywrocił, i stało się, że go uwolniwszy posłał Krolem do Armenii. Ale po 8 miesięcy powtornego panowania swego umarł. 392 415

Na iego miasce Jazcert Krol Perski osadził Krolem Armenii Syna swego imieniem Zabuha straszliwym zwanego, a czcicielа ognia to iest: bałwochwaleę, a to tym końcem, aby snadz Ministrow Armenii mogł nakłonić do czczenia ognia. Ale nie tylko tego nie dokazał, ale nadto i powazenie swoie u nich utracił. Doszło go potym tegoż Zabuha, że oiciec iego Jazcert chory leży w Tysponie miescie, wybrał się tedy wdrogę, a niżeli doiechał do Tysponu, iuż nie zastał oyca swego żywego: lecz i on sam, iak tylko tam stanął w samym pałacu od ludzi zabitym został. Lat 4 panował w Armenii. 415

Po temu R.C. 419 przez 3 lata trwało beskrolewie w kraiu i przez ten 419

i przez ten czas wiele zamieszania, nie mniey też ruiny było w Kraiu.

422 Artaces Syn Wramzabuha R.C. 422 osadzony Krolem Armenii przez Wrama Krola Perskiego, odmieniwszy imie dawszy mu imie Artaszyr, Ktoremu zawierzył Krol Perski na tyle, że Krzelożonego Persę nie dodał mu. Ten dopiero maiąc lat 18, gdy został Krolem, ponieważ innego Następcy nie było, w tak iednak młodym wieku do lat sześciu w pokoiu i spokoyności Kray utrzymywał. Lecz przez swoią młodość przyszedł do rozrutności i rozpusty czyli lubieżności. Ministrowie zaś nie mogąc mu się sprzeciwić, ani też tych rzeczy sciepieć, namawiali S. Sahaga Patryarchę, aby wraz z niemi skargę zaniosł do Krola Perskiego, aby go złożył z Krolewstwa. Ale S. Sahag odpowiedział im: nie mogę za swoią błędną owcę podać w ręce wilkow. Więc Ministrowie sami udali się ze skargami do Krola Perskiego, Ktory sprowadził do siebie i Artacesa Krola, i S. Sahaga rad będąc tey okazyi, a rozrzągnowszy rzecz, obuygu przyznał winę, iednemu Krolewstwo, drugiemu stolicę Patryarchowską odebrał. A nadto S. Sahaga osadził w więzieniu, a Artacesa pognał do Barbaryi, do stołecznego ich miast Sosz zwanego, Ktory to Kray iest między Persyą i Assyryą. Wlat kilka Artaces umarł, Ktorego wszystek maiątek Krolewski zabrał Krol Perski. Zaś S. Sahaga wypuścił z więzienia po iakimsi czasie, i przywrocił go na iego mieysce, pozwalaiąc mu funkcyi Biskupich, ale nie władzy Patryarchowskiey. I tak upadło Krolewstwo z rodu Arsacynow. W tym czasie wszczęła się znowu bitwa między Grekami i Persami, co widząc S. Sahag, że czas zamieszania nastąpił, przeniosł się do iednej wsi Plur zwaney (co znaczy pagorek:)

dla swoiey

dla swoiey spokoyności, i tam się spełniły dni życia iego. R.C. 440. dnia 9 Septembra. po lat Patryarchowstwa swego 51. A że nie miał z familii swoiey nikogo płci męzkiey, przeto ustało i Patryarchowstwo z rodu S. Grzegorza.

Po upadnieniu Krolewstwa w domu Arsacynow nieszczęśliwe czasy nastąpiły w Armenii, ponieważ Narod Ormiański, iak winne grona prasą wyciskaią, tak pod nogi possel nieprzyiaciel skie, Ministrowie i przedni Panowie utracili cześć i powagę: poszanowania godni Kapłani wygnani w obce strony, pospolstwo uciemiężone, miasta i grunta spustoszone. Kościoły znieważone.

W takim tedy stanie widząc Kray pewny imieniem Wartan z rodu S. Grzegorza pochodzący, S. Sahaga Patryarchy wnuk, powstał z woyskiem, i po odbieral z rąk nieprzyiaciol Kościoły, bitwę z niemi iak ze lwami stoczywszy, ale wbroiu i sam zginął, i wielu innych znacznych Panow.

Krolewstwo tedy Arsacynow zniosł Weram imieniem król Perski, i postanawiał w Armenii Starostow Marzpan zwanych maiących władzę i nad Ministrami i nad woyskiem. Mieli zas trziaką władzę: pierwszę namiestnictwo Krola. drugę rządy nad wszystkiemi Książętami, trzecią petronowną roskazy tak dalece, że mogli i na smierć skazać bez donoszenia się w tym do Krola: tudzież ustanawiać i odmieniać Urzędy. Lecz Ministrow Armenii odmieniać nie mogli, ani grunta dziedziczne Kraiowym i narodowym odbierać. Nie mieli też i woyska własnego procz załogi, ale woyskiem Kraiowym pilnowali granic: tylko kiedy wielka potrzeba była, w ten czas sprowadzali Perskie woyska. Rezydowali zaś w pewnym Stolecznym w Armenii miescie Tywin zwanym, i podatki z kraiu zebrawszy Perskiemu Krolowi odsyłali.

Niekiedy Persowie trzymali Armenią, i pod imieniem Marzpanow przysylali Przełożonych czasem z Ormian, czasem z Persow. Niekiedy Turcy, a ci przysłali pod imieniem Starosty, ale tęż władzę mu daiąc, iak wyżey rzekło się o Marzpanach Perskich. Niekiedy Grecy, ci zaś pod imieniem Xiążęcia czasem z Ormian, czasem ze swego Narodu. I tak przez lat 456 Armenia zostawała bez Krola, zacząwszy od Artacesa R.C. 429 aż do Azota z rodu Bagratynow, Ktory w R.C. 885 namaszczony był Krolem Bagratynow.

Tu się kładą rzędem imiona Marzpanow Przełożony w Armenii przez czas bezkrolewia.

R.C.		
429.	1	Wemir Zabuh Persa lat 13
442	2	Wazak Żyni Ormian. lat 10
452	3	Atromist Persa. lat 12.
464	4	Aterwiznasb Pers: lat 17.
481	5	Sahag Pagratoni Orm: lat 1 7 miesięcy.
483	6	Zabuh Pers: - - - - "
484	7	Nikor 4 miesi: (6 miesięcy.
		8 Andekon 7 miesięcy.
485	9	Wagan Mamigon Orm: 26.
511	10	Wart Mamigon Orm: 4
515.	11	Pyrlan Persa - - - 3
518.	12	Myzez Kesayni Orm: 30
548.	13	Dyn Zabuh Pers: 4
552	14	Wyznas Wachram Orm: 6.
558	15	Waraztat Pers: - - 6.
564	16	Syren Pers: - - - 7
571.	17.	Wartan Mamigon Orm: 7
578.	18	Mihran Pers. - - - 15
593	19	Sembates walczany Orm: 8
601	20	Dawid Sagasyn Orm: 24
625	21	Waraz z rodu Bagraty: now Sambacesa Syn - - 7
632.	22	Dawid drugi lat 4
636.	23	Teodor Rysztyn Or: 7
643.	24	Waraz drugi Orm: 8 Miesięcy.
644.	25	Sembates Waraz Or: 10
654	26.	Amazaop Mamig: Or: 5
659	27.	Grzegorz Mamig: Orm: 24. Przez dwa roki wzbrany
685	28.	Azot pyradyn Orm: 4 8 miesięcy
690	29	Nerseh Kamsara: Or: 3.

Odtąd nastąpili Turecy Starostowie, Ktorym się dostała Armenia.

693.	30	Abtyla zgraski - - 2
695.	31	Sembates pyrad. Orm: 9
704.	32.	Kolm Orm: - - 13
717.	33	Wilt Turczyn 10
727.	34	Mahomett Turcz: 5
732.	35	Abdylaziz Tur: 10
742.	36	Mryan Turcz: 1
743.	37	Azot patryk. Orm: 15
758	38.	Eliasz Ormian: 2.

760. 39 Sahab Patryk 6
766. 40 Siuleyman Turcz: 3
769. 41 Pekir Turcz: - - - 9
778. 42 Hasan Turcz: - - - 3
781 43 Książęta Orm: sami 5
786 44 Eliasz drugi - - - 12
798. 45 Kuzyma - - - - 20

818. 46. Kol - - - - - - - 17
835 47. Bagarad Bagra: toni Orm - - - 13
848. 48. Abuset Turcz: 1 11 miesięcy.
850. 49 Puza Turcz: - - - - 6 6. miesięcy
855. 50 Zechy Perz: - - - - 4.
859 51. Azot Bagratyni pierwszy wielkim zwany - - 26.

Tu Koniec Marzpanow, Starostow, i Xiążąt Orm:

Azot pierwszy R.C. 885 namazany Krolem Armenii w mie: 885
scie Any zwanym pochodzący z rodu Bagratynow, Syn Sempacesa wielkiego Woysk Ormian Generała. Był to człowiek chwalebny, wzrostu miernego, do miecza zręczny, wesołey twarzy, biegły, w mowie łagodny. Po śmierci Oyca swego był Xiążęciem Xiąząt przez lat 26, iak się wyżey rzekło pod Rokiem 859. a zresztą był okoronowany Krolem, czego dostąpił od Krola Tureckiego i Greckiego. Uczynił wiele chwalebnych rzeczy i wiele porządkow w Armenii, i wiele narodow pod swoią moc podbił. Lat 5 Krolował.

Sembacas pierwszy nastąpił R.C. 890 Człowiek mądry i 890
bardzo biegły i ludzki: wiele rzeczy chwalebnych uczynił, i był w poważeniu u dwoch Krolow Tureckiego i Greckiego. Naostatek zdradą go poimali Tureccy Starostowie chcąc go poturczyć, ale Sembacas Krol że nie chciał wiary turecką przyiąć, ani chrześciańskiey odstąpić, przeto go okrutnie umęczywszy zamordowali. Lat 24. Krolował.

Azot drugi żelazem zwany Syn Sembacesa nastąpił R.C. 914
Ten Krol był w wielkim poważeniu u Konstantyna perferyz Cesarza Greckiego. Wiele potyczek odprawił, i wiele rycerskio dokazował, przeto nazwany wielkim Krolem: za iego czasow pokoy miała Armenia. Lat 14 Krolował.

Apas Syn Sembacesa od R.C. 928, lat 24 Krolował w Any mieście 928

952 Azot z miłosiernym zwany Syn Apasa nastąpił R.C. 952. Ten dał pomor Cesarzowi Greckiemu Janowi Czymyszg (:co znaczy pałynek:) zwanemu 80000 woyska, zaco wielce był poważany u niego. Tenże zaś Cesari rodem był Ormianin z Hierapolis miasta, które teraz od Przezwiska tegoż Cesarza nazywa się Czymyszdzak. Lat 25 Krolował.

977 Sembaces[2] Zahenzah Syn Azota nastąpił R.C. 977. Ten był zwany Monarchą, czyli iedynowładzcą. Lat 12 i mieśięcy 7 Krolował.

989 Kacyk I. brat Sembaces zwany Zahenzah to iest: wielki Krol nastąpił R.C. 989 Ten zbił Perskie woysko, i pormał wielkiego ich Kommendanta. Z resztą Any miasto dał Greckiemu Cesarzowi, a sam się przeniosł z mieszkaniem do Kapadocyi w mieście Cezany. Tym sposobem Armenia utraciła przez niego Any miasto. Lat 29; i mieśięcy 10 Krolował.

1020 Jan i Sembaces synowie Kacyka od Roku Ch: 1020, lat, 20 Krolowali. Jan w każdey nauce wyćwiczony, we wszystkich interessach swoich uważny i pilny, dobrey natury i pokorny. Zaś Sembaces gniewliwy, lwiey natury, Rycerz osobliwy tak dalece, że maiąc z Georgianami potyczkę, Krola ich żelaznym pancerzem uzbroionego mieczem na dwoie rozciął. Zawistnym będąc chciał sam Krolować, nie kontentuiąc się swoim kraiem w Waspyraku, Kluił ieszcze i w Any mieście pospolstwo. Lecz Jan brat iego spokoynym będąc, dobrowolnie mu ustąpił całego Krolestwa, sam zaś w ubostwie życie przepędził w Any mieście.

1040 Potemu od R.C. 1040 przez dwa roki bezkrolewie trwało.

1042 Kacyk drugi we wszystkich naukach bardzo biegły tak dalece, że mu z uczonych żaden wydołać nie mogł w dyspucie czyli to z Teologii czy z Filozofii, przeto wszyscy przed nim zamilkli

milkli, i Doktorem go powszechnie zwali. Stolicę Krolewstwa miał w Kares mieście, a za czasem oddał też miasto wrzec Prekow, a sam, wziowszy za to Samyn zamek, tam mieszkał. Po 3 latach panowania swego utracił Krolewstwo z przyczyny Any miasto, ktore był dawnieyszy ieden Krol Armenii oddał Cesarziowi. On zas usiłował odebrać od Cesarza, przeto po kilka razy był oto w Stambole, niekiedy i przez bitwę, ale nic nie wskurał. Długi też czas, to iest: przez lat 35 błędnie chodził. Z resztą idąc w pewną drogę, gdzie gdy stanął na popas, zbitkowo ludźmi nadeszli Grecy, i z niemi trzech braci Synowie pewnego Mantale zwanego, i niby upokarzając mu się ile Krolowi, zdradą go poimali i zabili.

I tak od Roku Ch: 1029 Krolewstwo Bagratynow zniesione zostało. Było zaś ieszcze kilku Krolow, ktorzy przez bunt i przemoc sadzali się na Krolewstwo w Armenii. Gdyż Krolewstwo na dwoie było podzielone, w iednej części ieden, a w drugiey drugi panował, a ieden drugiemu przeciwny. Ponieważ natrętni Krolowie za pomocą Turkow wdzierali się na tron, chociaż nie byli z familii Krolewskiey, lecz obcy Xiążęta. ale iednak zawsze się zwali Krolmi Bagratynow. Kładzie tu się niżey opisanie imion ich, i wiele lat Kto ny panował. 1029

Natrętni Krolowie Armenii.

1. Kacyk arcenyni Siestrzeniec Sembacesa Krola, a wnuk Azota pierwszego Krola Bagratynow, obiął Krolewstwo w Kraiu Wan, czyli Aspyrak zwanym, i podzielił się Armenia na dwoie Krolewstwo, przeciwne iedne drugiemu. Lat panował. 29.

1. 2. Azot zabuh lat - - - 15.
2. 3 Kirenik arcenyni - - - 16
3. 4 Apisal arcenyni - - - - 19
4. 5 Myszel w mieście Kar 23
5. 6 Azot Arcenyni - - - 14
6. 7 Cyrcen Arcenyni - - - 32.

925. 8. Senechenim arcenyni 55
984. 9 Abas w Kar mieście 45
1021. 10 Azot 4ty brat Jana 19
1027. 11 Dawid arcenyni - - 10
1029. 12 Kacyk apasian Kar. 12
1039. 13 Atom arcenyni - - 43.

Summa

6 cy

Summa tedy lat ~~natrętnych~~ wszystkich Krolow 332 lat. Bagraty: now własni dziedzice tronu panowali tylko prze lat 195. zas natrętni Krolowie bydź zaczeli po 24tym roku, to iest od R.C. 908 do R.C. 1029, gdzie iuż ustało ich panowanie, więc tylko panowali przez lat 121. Ale wyżey położona lat Summa dla tego wynosi 332, ponieważ po dwuch i po trzech razem wdzierali się na Krolewstwo żeden na drugiego, a gdy Ktory z nich umarł, tedy pozostały i zmarłego lata sobie przypisywał. Ta tedy była przyczyna upadku Krolewstwa iak dziedzicznych Bagratynow, tak natrętnych Krolow, że i pamięć o nich nie została. I po temu nastąpiło Panowanie Krolow Rubenow. z Ktorych

1080 Pierwszy Ruben Krewny Kacyka Krola Armenii z Bagratynow nastąpił R.C. 1080. Ktory to Ruben po zabiciu (: iak się wyżey o tym wspomniało:) Kacyka Krola przez Grekow Synow Mantale w zamku Cyzistra zwaney, umknął ze swoim Synem Konstantym, i zdwoma innemi ludźmi do Kraiu Cylicyi do miasta Anych, gdzie Nierses (: szczorhaly to iest: gracyosus zwany:) Patryarchowstwo sprawował, a wiele Ormian mieszkało. Tam tedy Ruben bawiąc ludzko się obchodził z Narodem Ormian, zebrał zbitnych ludzi liczne woysko, i poszedłszy na żeden Zamek Grecki Kozytar zmieniam, i odebrał go od Grekow, a po iakim czasie odebrał i drugi Zamek wysoki zamek zwany. Ztamtąd poszedł ku gorom Torus zwanym, gdzie wiele Ormian mieszkało, wiele też Xięży i Zakonnikow, i Klasztorow było, i sam Patryarcha Grzegorz Wygaiaser zwany (co znaczy: miłosnik świadectwa:) i tam się wzmocnił licznie zebranym woyskiem, a ile Grekow tam zastał, wszystkich powyganiał, i też Kraie wydobywszy z pod mocy Stambolskiego Cesarza, i sam został Ruben Rządzcą tych Kraiow. Był zas tam pewny Xiąże Bazyli, dobry Rycerz, Ktory wiele pomagał Rubenowi, iż za iego pomocą bardzo rozszerzył granice, aż blis:

ko Smyrny

ko Smyrny. Panował lat 15, a wieku swego roku 60 umarł.

Konstantyn X. R.C. 1095 nastąpił na Państwo Oyca swe- 1095
go. Był mężny i rozmysłny człowiek, przez wiele potyczek gre-
kow wrucieczkę wprawił z tych Kraiow; z rąk ich powdbierał
przez co bardzo się wsławił u Prekow i Rzymian, gdyż słynął
wielką ludzkością i obyczajnością. Śmierć swoię sam ze znaków
żwarzy swoiey przepowiedział, iakoż wprędce umarł, bo tylko
lat 5 panował. Zostawił zaś dwuch Synow starszego Teodora,
a młodszego Leona.

Teodor Syn Konstantyna nastąpił R.C. 1100. Męstwem 1100
przeszedł Oyca swego. Wiele woien odprawił z Prekami, i Tata-
rami, i wiele Kraiow i miast z rąk ich odebrał, i państwo swo-
ie rozszerzył aż do śród-ziemnego morza (: mediterraneum ma-
re:) i słynęło imie iego u Prekow i Rzymian, tak daleco, że
go zwano Panem Cylicii, a Cylicią państwem Teodora. Za cza-
sem, to iest: R.C. 1112. Wziowszy Teodor woysko poszedł na
Mantala (: co się tłumaczy: Pantaleon:) trzech Synow, którzy byli
Kayka Króla zdradą zabili: zaś rezydowali w pewnym Zamku
Controscavis zwanym. Jednego tedy rana, gdy pootwierali bra-
my do zamku tego, i ludzie zaczęli wchodzić i wychodzić; woysko
Teodora, które było skryte pod Zamkiem, gdyż był Teodor no-
cą podstąpił pod ten Zamek, znienacka wtargnęli w bramy, i
co tylko ludu zastali, wszystkich pozabiiali, a tym czasem na-
dążyło większe woysko, i hurmem wpadli do zamku; a kto
tylko przeciwnym się pokazał, posiekali ich mieczem, i pomali
trzech Synow Mantala, i sprowadzili ich przed Teodora. Spy-
tał ich Teodor, czyli woysko zabili Króla Kayka, i rozkazał im
przynieść miecz Kayka i inne sprzęty, z początku zapierali się
że żadnych nie mają, ale gdy im surowo pogroził, przynieśli. Gdy
zobaczył Teodor miecz Kayka, rzewnie zapłakał, spytał potym
o inne rzeczy, które byli pobrali ze sprzętow Kayka, i gdy ich
zaczął przynaglać groźbami, aby wrócili, tedy żaden ze trzech braci Ky-
iomo

iemo wyskrodłszy się, i poszedłszy wylazł na basztę zamku, a z tamtąd rzucił się na dół, i zabił. Tamci zaś dwaj bracia za częłe groźno mowić, upominaiąc się o brata swego, gdzie go wyszło podziało, mianowicie iedan z nich bardzo ostro domawiał się; przeto Teodor bić go kazał, on zaś zuchwale mowić zaczął; iakto ty będąc Ormianin, możesz Greckiego Xięzięcia bić kazać? na te słowa rozgniewał się Teodor, mowiąc: wy mężobóycy, wy niegodziwi ludzie, wy śmieli rękę podnieść i zabić Pomazańca Krvla, a ia nie będę mogł pomordować wam podobnych łotrow. To rzekłszy wziął wrękę gnuby drąg, i połamał w nich kości, mowiąc: niegodniscie mieczem ginąć, i tak go okrutnie pomordował. A pozostałego brata w więzach wziął z sobą porabowawszy pierwey i miasto i Kościoły, i zabrawszy wszystko, co znalazł, a tam w Zamku położywszy woysko na załogę powrocił do swego miasta. Rządził Armenią lat 23, i bezpotomnie umarł.

1123. Leon I brat iego po nim nastąpił R.C. 1123 nie mniey iak brat iego Teodor mężny Rycerz, miast wiele pozwydobywał z rąk nieprzyiaciół, wiele też innych dzieł chwalebnych pokazał tak dalece, że się sława rycerstwa iego rozeszła po Kraiu greckim, a mianowicie we czci był u Łacinnikow, z któremi w przyiaźni się zachowywał. Po lat 15 panowania iego, widząc Jan drugi Kominanus parferuzan Cezarz grecki: że Teodor Rządzca Ormian bardzo się wsławia; umyślił, z woyskiem puścić na niego, i zniszczyć go (ponieważ wiele miast był od Greków odebrał:) wybrał się tedy z wielkim przygotowaniem na owe gony, a po długiey bitwie, nic nie wskurał. Lecz pewnego czasu zastał go na szczupłym polu, iednak nie śmiał pość na niego z woiskiem, ale go obległ przez długi czas, przeto głodem przymuszony podał się sam w ręce grekow, ci zaś i iego, i żonę, i dwoie dzieci spowadzili przed Cesarza, co gdy ugrzał Cesarz bardzo się ucieszył, że dostał nieprzyiaciela, ale

mu się

mu się to cudzem bydź zdało, że go mogli dostać. Roskazał tedy wziąć go do aresztu, i wszystek kray Leona odebrał, a swoie wyroka tam porozstawiał. Leona zaś sprowadził z sobą do Stambołu, i w Kaydany okowszy osadził w więzieniu R.C. 1137. Lecz po skończonym roku na usilną prożbę Przyiaciół Leona uwolnił go z więzienia, i ubrawszy go w suknie przyzwoite, przy sobie go chował w pałacu, nie kiedy do swego stołu go zapraszał, nie kiedy na spacer lub na polowanie ustrzionego konia pod niego dawszy, razem z nim wyiażdżał. Starszy Syn Leona imieniem Ruben często Cesarzowi usługiwał, iak drudzy Ministrowie. Jednego czasu Cesarz wybrał się do łazni, z którym i Ruben usługuiąc mu poszedł. Chciał tam Ruben sztukę rycerską pokazać Cesarzowi. Jest w kraiu tureckim z marmuru wyrobiony wielki kocioł, w który gorącą wodę lano do kąpania się przy samey ścienie, który to kocioł czworo ludzi ledwie by ruszyć mogło, Ruben zaś go sam podniosł iak iakie naylekssze naczynie, i przyniosł przed Cesarza. Zdziwili się słudzy Cesarza, to widząc, nad taką siłą, mowiąc: że się Samson obiawił światu. Ale ta iego siła stała się śmierci iego przyczyną, ponieważ słudzy Cesarscy zląkłszy się tego, powymaydywali na niego rożne oskarżania, którym Cesarz zawierzył, umoszą sobie z iego siły, że są słuszne, Kazał oślepić mu obiedwie oczy, a z tego bolu umarł Ruben. Przyszedłszy Cesarz po takim przypadku do tey uwagi, że może Leon mszcząc się śmierci syna swego, że chcą Krowi przeciw niemu zdradę iaką: powtornie Kazał go w więzach osadzić w więzieniu i syna iego Teodora, wyprawszali się z tego więzienia, ale bez skutecznie. W tym tedy więzieniu zostaiąc, Teodor syn swoy, który mu się przyśnił, opowiedział przed Oycem Leonem: oney zaś z tego snu prorokował mu, że iak tylko zbędzie się tego więzienia, w swoim kraiu, będzie pano-

wał.

wał. Sen ten przytrafił się R.C. 1140, a po wyszłym po tem roku Leon umarł w więzieniu. Cesarz zaś użalił się nad Synowcem iego Teodorem, i uwolniwszy go z więzienia, przy sobie go uczawie chował. Miłował go Cesarz i słudzy Cesarscy, i Panowie iego gdyż był rozumny, w mowie miły, piękney urody, mężny i serca wspaniałością dnigich przewyższaiący, którzy za owych czasow znaydywali się rycerze. Na ostatek zaczęli go ogadywać, a tym czasem Cesarz umarł, i nastąpił po nim Manuel Komemanus Cesarzem. W tym przypadku Teodor zostaiąc w Stambole umyślił uiść do swego kraiu do Cylicii, ale w tym czasie nie mógł przyść do skutku zamysłow swoich, ponieważ wielkie zamieszanie było powstało: a przez tego, pewna Pani grecznka zakochała się w nim była, i przyrzekła, z nim się pobrać, a przeto w iego ręce oddała była wszystek swoy maiątek, ale w Roku Ch: 1143 ta Pani umarła. Teodor zaś zabrawszy wszystek iey maiątek, Kryiomo wsiadłszy na okręt, pod postawą Kupca powrocił do swego kraiu. Tam zaś zwierzył się pewnemu Kapłanowi, że iest Syn Leona, to usłyszawszy Kapłan bardzo się uciesżył, i w domu swoim przechowywał go sekretnie.

Pod te czasy wiele Ormian zostało było za gorze Torus, wielkie uciemiężenie cierpiąc od Grekow, i upatruiąc sposobu, iakimby zbyć się mogli. W tym czasie poszedł ow Kapłan do nich, i oznaymił Starszyźnie ich o Teodorze, że powrocił do kraiu, co gdy usłyszeli, sprowadzili Teodora do siebię, i zebrało się nad dwie ście tysięcy mężnych ludzi z podbitych żołnierzy z którymi poszedłszy zbił grekow, i powyprzedzał ich, a Kraie swoie powdbierał. Nadążył i brat Teodora Stefan z Melechem, którzy byli uciekli z Edessy pod czas oblężenia Oyca ich Leona, i zebrawszy potyczkę z grekami za smierć brata i Oyca swego wygonili ich ze swego kraiu, a tych co pozostali w kraiu, porabowali. Leon tedy po lat 16 panowania swego dostał się do niewoli, a przez lat 5 Kray iey

to iest: Arme

to iest: Armenia zostawała pod mocą Greków poki się znowu Teodorowi dostała. N. Historia Ormiańska iest tak długa, że ledwie by ze sta iedno można opisać, ponieważ całey historyi byłoby zdziesięć ók papieru.

Teodor drugi R.C. 1144 nastąpił. Wiele dokazywał. przez woyny podbierał swoie Kraie. Z Manuelem Cesarzem ile razy miał potyczkę, wiele Kommendynow z woyskiem zabierał w niewolę. Na ostatek z wielką chwałą pokoy uczynił, i w wielkim poważaniu był u Cesarza. lat 24 panował. 1144

Tomasz pierwszy R.C. 1168. Rok 1 panował ---------- 1168

Mylech Brat Teodora R.C. 1169 lat 5 panował ---- 1169

Ruben drugi Syn Stefana nastąpił R.C. 1174. Tego zdradą poimał Antyochenski Rządzca, i w więzieniu osadził. Po temu wyszedłszy z więzienia, przybył do Cylicii, gdzie wiele dobrego uczyniwszy, na Koniec wstąpił do Zakonu, i tam życie zakończył. Lat 11 panował. 1174

Leon drugi R.C. 1185 nastąpiwszy, wzmocnił się męstwem i rozumem. Rozszerzył granice Cilicii i gorę Torus. Po temu odebrał i Sawryą, i Stolicę swoię założył w Darsonie, a ztamtąd przeniosł do Sysu. Wiele dokazuiąc, bardzo się wsławił, bo w krótkim czasie 22 zamków odebrał. Lat 13 panował. 1185

Leon wielki Książe Armenii, a ord niektorych Krolem czasowy nastąpił. R.C. 1198. Widząc, że mu Pan Bog poszczęścił, iż dzień po dniu wzrasta iego panowanie, i rozchodzi się sława iego po swiecie u wszystkich narodow, i między wszystkiemi słynie Państwami, zapragnął z uprzeyszością Krolem się okronować. Aby zaś z należytością to się stało i zbłogosławieństwem; wyprawił Posła z listami do Papieża Rzymskiego Celestyna Trzeciego, prosząc o pozwolenie i koronę Krolewską, a przy tym o błogosławieństwo Apostolskie. Pisał i do Cesarza Rzymskiego, a Krola Niemieckiego Henryka szostego, Starszego Syna Fryderyka pierwszego, Ktory 1198

był przyiazł

był przyrzekł, Królem mianować Leona. Ale i ten list do Cesarza pisany posłał na ręce Papieża, aby on Cesarzowi odesłał do Niemiec, gdyż nie chciał iżnel udać się o Koronę, tylko do Narodu Łacińskiego, a oraz miał sobie za zaszczyt Świętych Apostołow Piotra i Pawła, których ciała są w Rzymie, aby od nich wziął błogosławieństwo do wzięcia Korony. Wziowszy list Leona Celestyn Papież, a wiele o nim słysząc od Posłow iego, bardzo się ucieszył. Podług ten czas Cesarz Henryk był w sycilii, do którego Papież wysłał Posłow z listem Leona, a odebrawszy zezwolenie na to i Cesarza, kazał z roskazu Cesarskiego zrobić Koronę Królewską bardzo bogatą, i robotą wyśmienitą, a poświęciwszy ią, oddał do rąk Konrada Arcy-biskupa Moguntskiego, który był razem i Biskupem Sabinu, a był z liczby siedmiu Kardynałow nayznaczniejszych Stolicy Rzymskiey. Napisał też i list Papież do Leona, prosząc go o niektore rzeczy, i kazał pierwey wstąpić do Henryka Cesarza, aby za iego pozwoleniem mieli drogę do Cylicii; na co Cesarz zezwolił, aby Arcybiskup odprawił drogę do Leona, a razem posłał przed niegoż Chorągiew z wyobrażeniem Lwa, stosownie do imienia Leona, aby tę chorągiew przed nim noszono, gdyż pierwiey wyobrażenia Orła używali Królowie Armenii. Stanowiszy tedy Arcybiskup w Cylicii, z wielką czcią był przyięty od Leona, i Patryarchy Grzegorza. Po temu Leon i Patryarcha wysłali ludzi Ku wschodowi i zachodowi, gdzie się znaydywali Ormienie, zapraszać ich na ten Akt. I ziechali się do Tarsonu miasta Biskupi Księża, Zakonow Przełożeni Ormian, Grekow i Łacinnikow, i woyska też liczne, i przednі Panowie, i przyozdobili wkoło całe miasto Tarsonu. I tak z wielką uroczystością przy licznym gminie ludu w Kościele S. Zofii, z wielką okazałością Grzegorz Patryarcha namaszał Leona na Króla całey Armenii. R.C. MXCVIII dnia 6. Stycznia w Święto Trzech Królow. I stała się wielka radość rozproszonemu i zbiegłemu Narodowi Ormian.

Ormian. Tam się znayduiąc i Nierses Lamproneński miał wspaniałą mowę ~~między~~ do tego zgromadzenia. Słysząc o tym obcy sąsiedzkie Narody, cieszyli się, gdyż kochali Leona ofiary mu przysyłaiąc. Między inszemi Krol Agarow Turkow, ktory rezydował w Babylonii, wyprawiwszy posłow ofiarami uczcił Leona. O tym koronowaniu Leona pisze Wilibrandus Niemiec, ktory i sam na swoie oczy widział natenczas Leona. Gdy zaś usłyszał o tey koronowania Leona uroczystosci Stambol; wzdrygnął się Cesarz Alexangelus Pecki a i sam posłał mu Koronę Kleynotami upstrzoną, i napisał do niego: wszakże my bliżsi byli wielce uczcić cię koronną, niżeli Germania, mogliśmy i my to uczynić: ale że się tak powiodło, cieszemy się, że cię powtorną koronuiemy koroną, chcąc cię mieć naszym pomocnikiem. Nieznacznie napomknął i o tym, aby nie tak Rzymskiey, iak bardziey od niego postanej używał korony, chciał tym dać okazyą nieprzyiaźni między Armenią i Rzymem. Ale Leon obiedwie Korony wdzięcznie przyiął, i obyga za przysłanie mu Koron hoynemi uczcił damami. Zostaie ieszcze więcey nieopisanych dzieł męzkich Krolow i Xiążąt, gdyż nie podobną rzeczą było by, wszystko opisać, ponieważ historyja Ormian bardzo iest obszerna, a zatym znaczniejsze się tylko rzeczy opisało tak podobnie iak gdyby z całego wielbląda iedne się ucho uciało.

Nie miał Leo potomka płci męzkiey żadnego, prze iedney Corki imieniem Elżbiety, ktorą też Izabellą zwano. Tęż tedy Corkę swoię, będąc iuż w słabosci oddał w opiekę Patryarsze, prosząc, aby po iego śmierci, okoronowano Ią Krolową na iego mieysce, i wszyscy to mu przyrzekli, i tak Leon dobrą smiercią zeszedł ze świata R.C. 1219 dnia 1 Maia po lat 34 panowania swego, gdyż iako Xiąże panował lat 13, a iako Krol lat 21. i 4 Miesięcy.

2 Izabella Corka Leona R.C. 1219 przez Jana Patryarchę i przez Xiążąt

przez Książąt iednego imieniem Atan, a drugiego Konstantyna za zezwoleniem i innych mianowana Krolową Armenii ale rządy Kraiu utrzymywał Atan. Lecz po 9 Miesięcy nieprzyiaciele zgładzili ze swiata Atana, a zatym na mieysce iego nastąpił Konstantyn Książe.

1220 Roku pierwszego Konstantyna Patryarchy, a R.C. 1220, Konstantyn Książe Zastępca w rządach Kraiu Izabelli Krolowy za zezwoleniem innych też Książąt, i Samey Krolowy, sprowadzili z Sysu miasta Filipa Syna Hrabi Antyochenskiego, z Matki Ormianki urodzonego, i zaślubili go z Izabellą Krolową. Filip zaś przysięgą się obowiązał, aby nie odmieniał obrządku Ormian, ani niegodziwego czego nie czynił przeciwko Narodowi Ormian, ponieważ i sam był Oyczyzną z Narodu Łacinskiego, a za tym obrali go Krolem Armenii. Ale Filip po dwoch latach spokoynego Krolewstwa swego, zaczął łamać przysięgę swoię, nie miłością się rządzić ku Narodowi Ormian sprzyiaiąc więcey Łacinnikom, i nie dosyć tyle, ale wszystkie ozdoby Krolewskie, a przy tym owe kosztowne korony z Pałacu do Antyochii posłał do swoiey Oyczyzny, i sam się wybrał do Antyochii. Czego nie mogąc ścierpieć Książęta Ormian, poszli wpogoń za nim, i pierwszy go osadzili w więzieniu poty, poki by powrócił wszystko, do Sysu, co posłał do Antyochii. Dowiedział się o tym Oyciec iego w Antyochii, i zaczął się odgrażać, ale nic nie wskurał, aż z rezką syn iego Filip po iednym roku w więzieniu przez serca susnienie umarł. Z przyczyn tak czynności, iako i więzienia Filipa, Izabell Krolowa umyśliła ze swiata przenieść się do Klasztoru, ale Książęta Ormianscy nie dopuścili tego, a mianowicie Konstantyn często nalegał, żeby poszła za Syna iego Haytona, ale Krolowa nie chciała słuchać tego, ale się przeniosła do Sielewryi miasta, i tam bawiła u Łacinskich Krewnych swoich po Matce, z tą myślą, aby wstąpiła do Zakonu Mniszek. Ale Książe Konstantyn, często przez posłow

nakazywał

nakazywał, aby powróciła do Siśu, a nie chciała go usłuchać, więc wziowszy dosyć wyyska podstąpił pod miasto Selewayi, obległszy go, i zaczął attakować, a tak Krolowa chętnie poniewolnie sama wyszła do Konstantyna, i z nim powróciła wpowadze iednak Krolewskiey do Siśu, a iuż będąc powolną na iego radę, poszła za iego Syna Hayłona, gdyż był Męszczyzna przystoyny, rozumny i mężny, Którego więc z okazałą uroczystością okoronowali Krolem Armenii R.C. 1224 - - 1224

Był zaś rod tegoż Hayłona Krola z Ormian Arsacynow, zkolligacony z domem Nersesa Lamprenenskiego, a razem i z domem Rubenow, Którzy pochodzili z rodu Bagratynow. Konstantyn tedy z nowo osadzonym Krolem Synem swym, wiele porządkow w Armenii poczynił: drugiego Syna swego Brata Krolewskiego Sembacesa uczynił Feldmarszałkiem: uczynił pokoy i iedność z Sąsiedzkiemi Narodami, a na granicach swego Państwa porozstawiał Straże: z rożnych mieysc posprowadzał rożnych rzemieslnikow, nad morzem uczynił porty dla Kupcow, potwierdził Klasztorow dochody. Te i tym podobne więcey ieszcze będące porządki iego dały się słyszeć wszędzie, zgromadzali z inszych Kraiow tam na mieszkanie, i napełniła się Armenia ludnością: ponieważ w tych czasach od Tatarow, a mianowicie od Xiążęcia ich Cengis-chana wielkie cierpieli uciemiężenia. Miał Hayłon trzech Synow 1mo Leona, Ktory po nim nastąpił Krolem. 2. Teodora, Ktory w potyczce zginął. 3 Ruben w niemowlęcym wieku umarł: i pięć Corek. Izabel też Krolowa była bardzo miłosierna, wiele iałmużn rozdawała ubogim, nawiedzała chorych w swoiey Osobie, a ieżeli kiedy sama puść nie mogła, tedy ludzi swoich posyłała, aby ich opatrywali. zgoła była i nabożna i litościwa na tym padole. Hayłon zaś Krol sprowadził do siebie Patryarchę i wszystkich Xiążąt swoich,

i wich obecnosci Leona Syna swego osadził na tronia Krolewstwa, oddawszy mu rządy całego Kraiu, a chociaż się Leon zbraniał, Oiciec iednak surowo mu rozkazał ze przyiął pod imieniem wielkiego Xięzęcia, ale ieszcze bez tytułu Krola. Widząc tedy Leona Syna swego na swoim tronie, z ukontentowaniem serca swego pożegnał swiatowe interessa, a sam do zakonu wstąpił pod imieniem Makarego. Tam Kilka Miesięcy przeżywszy, przeniosł się do wieczności, i pochowany w Klasztorze Drasark zwanym po lat 45 Krolewstwa swego. Za iego czasow Cengischan tatarzyn wiele uciemiężał, i więził w Armenii, ale opisanie tego musi się znaydywać w historyach Łacinskich.

1269 Leon 3 nastąpił R.C. 1269 ale ieszcze bez tytułu Krola, ponieważ miał za przeszkodę do okoronowania się wielką żałość ktorą cierpiał z okazyi smierci Oyca swego przez trzy miesiące. O czym gdy doszło Egipskiego Aminy, i drugich zagranicznych Panow, wysyłali Ludzi, ktorzy by mu tę żałość rozbiiali, i napominali, aby przyiął Koronę. I tak Tatarski Chan Abazachan wysłał do niego Posłow tymże końcem, z resztą tedy na tyle perswazyi nie co żałość swoią umiarkowawszy przystał na ich radę, Zebrawszy tedy Patryarcha Biskupow i Xiążąt w Tarsonie mieście, i okoronował Leona R.C. 1270. i założył Stolicę Krolewstwa w tymże Tarsonie, i obiął rządy nad Narodem, pałac swoy ozdobnieyszym uczynił, pomnożył sługi, woysku żołdu postąpił, dla wszystkich ubogich iałmużny ustanowił, i w wielu mieyscach zrumowane przez nieprzyiaciół miasta i zamki poreparował, powystawiał Szpitale dla chorych, gospody dla podrożnych, odnowił Klasztory, poustanawiał szkoły, w Jerozolimie wkoło Klasztoru Archanioła mury podewał R.C. 1286. Był zaś Krol ten Leon łagodney natury, cierpliwy, skromny, wstrzemięźliwy, miłego weyrzenia, wesoły twarzy i zgoła chwalebny.

Osobliwiey

Osobliwiey miłosierdziem przewyższył wszystkich Przodkow swoich, i nikt nie był za iego czasow, ktoryby nie był pocieszony od niego w swoich potrzebach, bo wszyscy obfitowali podług swego stanu i zakontentowani byli z iego opatrznosci. Podobnąż stała się Leonowi, i pobożna Krolowa żona iego Anna, ze ią pospolicie zwano Ceran albo Cyr Anna, ktoremi słowy wyrażali, że wszelką cnotą, iaka tylko być może w dobrey naturze iak Krol tak i Krolowa byli przyozdobieni. Po lat tedy 20 panowania swego Leon pobożne życie swoie zakończył R.C. 1289 dnia 6 Lutego, zlaciwszy Krolewstwo swoie pierworodnemu Synowi swemu Haytonowi drugiemu.

Hayton drugi R.C. 1289 obiowszy Krolewstwo nie chciał 1289
mieć na głowie Korony, raczey obrał sobie drogę pokory, i czystość dozgonną, to go kontentowało. Przeto zawsze z Zakonnikami przestawał, na tym czas trawił, i dobrym ego budował się od nich w duszy swoiey, więcey dbał o pobożność, niżeli o dzieła męzkie i rycerskie, chociaż i temi był wsławiony. Naywiększą rozrywką iego była modlitwa, i duchowne ćwiczenia, i czytanie Ksiąg, a mianowicie Pisma Bożego, które czytanie wielką w duszy iego sprawowało pociechę i ukontentowanie. Ten po obięciu Krolewstwa w pierwszym roku wyprawił w poselstwie pewnego Jana imieniem Łacińskiego Zakonnika do Cyca Swiętego Mikołaia Czwartego, oświadczaiąc miłość swoią, ktorą miał Ku Stolicy Apostolskiey. Zakonnik zaś ten przybywszy do Rzymu, co inszego przełożył przed Papieżem, iakoby Krol Armenii, z kacerstwa chce się do prawowierney wiary nawrocić, i chce się poddać pod posłuszeństwo Stolicy Apostolskiey, i iakoby Naród iego w błędach kacerskich zatopiony co do rożnych Artykułow Wiary, iako to względem Troycy Swiętey, względem Wcielenia Syna Bożego i podobnych

O tym

O tym usłyszawszy Papież napisał do Haytona Krola list, w ktorym wychwala go, że chce ziednoczyć się z Kościołem Rzymskim, i napomina, aby statecznie trwał w tym przedsięwzięciu. Przy tym prosi go, aby za powrotem Jana Zakonnika, napominał Biskupow Ormiańskich, iżby słuchali Jana Zakonnika, i szli za iego nauką. Lat 4 Hayton Krolował.

1293 Po temu R.C. 1293 ustąpił Krolewstwa Bratu swemu Teodorowi, a krotki czas zabawiwszy, oddał bratu wszystkie rządy, sam zaś wziowszy habit S. Franciszka, wstąpił do Zakonu, i wziął imię Jana, naśladuiąc dziada swego. Ale Książęta Ormian zawsze go iak Krola poważali, a we wszystkich trudnościach iego się radzili. Pierwey niżeli był brata swego Teodora osadził na swoim mieyscu, Teodor chętnie upokarzał się Haytonowi, i słuchał rady iego. Po dwoch latach panowania swego, chciał Teodor rezygnować Krolewstwo znowu Bratu swemu Haytonowi. Z resztą maiąc siostrę iedną imieniem Maryę zaślubioną Synowi Cesarza greckiego Andronika Michałowi, umyślili odwiedzieć tę swoią Siostrę, wybrawszy się tedy obadwa Bracia Hayton i Teodor tym końcem do Stambołu; Namiestnikiem Krolewstwa zostawili młodszego Brata swego Sembacesa. Po niejakim zaś czasie gdy iuż ze Stambołu powracali do Cylicii, dowiedziawszy się o tym Sembaces, zastąpił im zwiekim woyskiem, daiąc im odpór, oni zaś umknęli na wyspę Cypru, ktora na ow czas była pod panowaniem Rzymian, a nie maiąc od Łacinnikow czyli Rzymian żadney pomocy, wrocili się nazad do Stambołu do Cesarza udawszy się o pomoc, ale Cesarz nie chciał rozpoczynać wyny, lecz złota wiele by potrzeba, dawał im, iżby woyska u inszych Narodow szukali. Więc wybrali się w drogę do Kazan — Chana Tatarskiego

Tatarskiego o pomoc. Czym usłyszawszy Sembaces; zastąpił im z wielkim woyskiem, i poimawszy obydwoch wziął do więzienia, a po kilku dniach naradziwszy się ze swoiemi Książętami, Teodora stracił, Który tylko lat 3 panował, a Haytonowi oczy kazał wyłupić.

Sembaces tedy drugi R. C. 1296 natrętnie obiął Krolewstwo 1296
lecz brat iego Konstantyn, nie mogąc ścierpieć tych iego czynności, naradził się z Książętami, a zebrawszy potężne woysko, poszedł na Sis miasto, wyszedł i Sembaces ze swoim woyskiem przeciw niemu, potkawszy się tedy z sobą okrutną potyczkę stoczyli bez żadnego względu, tak dalece że sami poznać nie mogli, kto kogo bije. Na ostatek Konstantyn zwyciężywszy i poimawszy Sembacesa, wziął go do więzienia po dwoch latach panowania iego, a starszego Brata swego Haytona uwolnił. i sam obiął Krolewstwo.

Konstantyn tedy drugi R.C. 1298 zaczął Krolować. Za 1298
iego czasow wszczął się głod wielki w Cylicii, co bardzo zasmucało Krola, ponieważ Kray zbyt obszerny miał i ludny, a żywnośc z obcych i dalekich Kraiow, drogo płacąc sprowadzać musieli. Pod te czasy Hayton cudem przeżyrał, co wszystkich wielce ukontentowało, i umyślili znowu Haytona na tron przywrocić, ale Hayton nie chciał porzucić się tego, lecz myślał uciec do Klasztoru: Naród zaś przeciw iego woli obrał iego Krolem. Zdało to się Konstantynowi, Który tylko dwa roki panował, dziwną i przeciwną rzeczą; a zatym poruszył wielkie zamieszanie w kraiu, umyślił i Sembacesa uwolnic, i z nim razem uderzyć na Haytona, ale Hayton za pomocą Xiążąt poimał sztuką Konstantyna, i wyprowadziwszy i Sembacesa z więzienia, i obydwoch pod aresztem posłał do Cesarza Stambolskiego, gdzie do śmierci zostali.

Hayton powtornie R.C. 1300 obiął rządy Krolewstwa. Przy- 1300
szedł

szedł zaś na niego Xiąże Damaszku Zuzamis Egyptczanin z potężnym woyskiem, lecz Hayton z wybornym woyskiem uszedł przeciw niemu, wezwawszy przyczyny do Pana Boga S. Grzegorza, i uderzył na ich obóz, wytraciwszy nad dwa tysiące, poimał Zuzamisa, i w kaydany okutego posłał w darowiznie Kazan Chanowi Tatarskiemu, Ktory na ten czas w Niniwie mieszkawił, gdyż był z nim Hayton w dobrey przyiaźni, i doniosł Chanowi o wszystkich klęskach Armenic, ponowił przeto z nim przyiaźń, i prosił go o pomoc woyskowę. Doszło to wielkiego Xiążęcia Egyptskiego, Ktory na ow czas rezydował w Babilonii, Ktory zwał się Sultan Lacyn Nasyr Juzamatyn, wżęc wielki gniew wpadł, zebrał nad sto tysięcy woyska, z Ktorym ruszył tym umysłem, aby wszystkich zgubił, Ktora wieść bardzo zatrwożyła Haytona. Prędzey tedy wyprawił gońca do Kazan Chana, prosząc, aby mu przybył na pomoc, a niżeli nadążył Lacyn do Armenii, tym czasem za kilka dni przybył i Kazan Chan z potężnym woyskiem pod Kommendą tych: Sultan Molan, Chutlużan, Czoban gioiatan. A z niemi przybył i Krol Georgii, a z wielkiey Armenii niektorzy Xiążęta, z Ktoremi i Hayton się złączył, i wyniesła liczba całego woyska na dwakroć sto tysięcy, i podkawszy się z Egyptyanami, znieśli ich, a Xiąże ich uciekł do Babylonii, ale Kazan Chan z Krolem Haytonem poszli wpogoń za niemi, i zapędzili ich aż do granic Egyptu, i wiele z woyska Egyptskiego wytracili, a i miast kilka odebrali. Po temu Kazan Chan powrocił do swego kraiu zastawiwszy na pomoc Haytonowi 40000 woyska przeciw Egyptyanom pod Kommendą Chutlużana i Czobana. Po niedługim czasie usłyszał Krol Hayton o słabości Kazan Chana w Niniwę, czym prędzey tedy wybrał się w drogę odwiedzieć go, doszedł gdy przybył, bardzo poweszył Chana swoią bytnością, za co go Chan

go Chan uczuł wielkiemi darunkami. Zlecił tem Bilarcha:
nu imieniem Kommendatowi, aby Haytona z Polkiem wy:
ńska i z przyzwitą czcią konwoiował, i roskazał, aby ten Polk
Tatarow został raz na zawsze w granicach Cylicii dla obro:
ny Kraiu na żołdzie Krolewskim, a nad to dał wiele skarbow
Haytonowi dla utrzymywania swego własnego wyńska. Gdy
Hayton powrócił, tym czasem Kazan Chan umarł: a Egyp:
cianie i Likaończyy powstali na Haytona, przeciw którym
owe czterdzieści tysięcy nie przemogły, a przy tym Tatary za
czasem znie przyiaźnili się z Ormianami, co wielce zasmu:
ciło Haytona, w Panu Bogu tylko samym miał wszelką
nadzieią. Przyszło tedy na niego obcego wyńska 70 tysię:
cy, wyszedł przeciw nim w Bogu zaufany pobożny Król
z nie wielkim wyńskiem, wziął zaś Haytona z sobą mężny
Feldmarszałek Oszyn i brat Oszyna, i zbili i rozpędzili nie:
przyiaciół, tak dalece, że ledwie trzysta z nich umknęło. Po
temu zaś Pan Bóg bóiaźń wrzucił w serce nieprzyiaciół,
że się lękali Haytona. przeto Egypcianie uczynili pokoy z:
nim i przymierze przyiaźni, i zaspokoiła się nieco Arme:
nia. Po tym ostatnim zwycięztwie przyszedł do pobo:
żnego Krola Haytona nie mniey pobożny Xiąże Hayton, pro:
sząc Krola i Xiążąt, aby mu pozwolili złożyć urząd swoy,
i wstąpić do Klasztoru, i wziowszy pozwolenie, udał się na
wyspę Cypru, i przyodział habit Łacinskich Zakonnikow
Premonstratensow R.C. 1305. a po roku udał się do Rzy:
mu za Papiestwa Klemensa Piątego, u którego znalazł la:
skę, i opowiedział przed Papieżem o wszystkim przemia:
nach, które się działy w Armenii, nad czym zdumiał się
Papież, i upomniał Haytona, aby opisał historyę Armenii,
którą też opisał Francuskim ięzykiem, a z roskazu Papieża
Mikołay Walkon wytłumaczył ią na ięzyk Łacinski R.C. 1307.

po temu i na insze języki wytłumaczona, i wwielu mieyscach wydrukowano, co Hayton opisał względem Tatarow, względem wojen Assyryiczykow i Palestyny, i względem dzieł Krolow Cylicii &c. Sam zas pobożne życie swoie skończywszy odpoczął w Chrystusie Panu.

Po temu Bogobojny Krol Armenii Hayton, ktorego i Janem zwano, znowu umyslił puść do Zakonu; ale mu tego nie dopuszczali Xiążęta. Więc inszego sposobu użył: wziął do siebie brata swego Teodora Syna Leona (gdyż Teodor już nie żył:) ktory to był trzeźwy, iuwawy a pokorny Młodzian, przystoyney postaci i mężny, i przysposobił go za swego Syna, ponieważ Hayton własnego potomstwa nie miał, potemu mianował go Krolem, i ukoronował go uroczyście przez Grzegorza Patryarchę w Sisie R. C. 1305. Od tego dnia Krolem zwano Leona, Haytona zaś zwano Oycem Krola, i pierwszym Xiążęciem. Z resztą Hayton wstąpił do Zakonu, pobożnym żywiem swoim budując i drugich Zakonnikow. Leonowi też Krolowi radą dopomagał. Więcey było co o nim opisywać, ale dosyć tyle. Powtornie Krolował lat 5. i 4 Miesięcy.

1305 Leon Czwarty iak tylko objął Krolewstwo R. C. 1305, tak znowu obie Narody zaczęły napadać na Cylicią, i uciemiężać Leona. Dopiero Trzech stryiecznych braci iego, Hayton też Oiciec Krola, i Oszy i Alinak, a przy nich Grzegorz Patryarcha naradziwszy się, wyprawili Posła do Rzymu do Papieża Klemensa Xtego, prosząc go o pomoc. Napisał do nich Papież chwaląc ich i utwierdzaiąc nadzieią, i przyrzekaiąc, że im da pomoc przez Panow Chrześciańskich: ale się to nie powiodło. W tych czasach bardzo się rozmocniło Krolewstwo Ottomańskie czyli Tureckie, a przy tym Cengis Chan Tatarski prym trzymał w panowaniu. W tymże czasie Anawarzeński Grzegorz Patryarcha starał się, wyznanie wiary Ormian z Rzym:

skim Kosci:

skim Kosciołem zjednoczyć: a zatym zebrał na Sobór czyli Sy-
nod Biskupow, Doktorow, Xiążąt i Panow Swieckich, gdzie i sam
Król Leon, i zeszli się do Miasta Sis, w Klasztorze S. Zofii, gdzie
przeczytał przed niemi Skład wiary, iak maią wyznawać. 1mo
Wyznaiąc w iedney Osobie Chrystusa wyraźnemi słowy dwie
natury, dwoiaką wolę, i dwoiakie czynnosci Boskie i człowiecze.
2do Do Zwiętey Trisagium Boze przydać te słowo Chrystus, tak. Swięty
Boże, Swięty mocny, Swięty nieśmiertelny Chryste, Ktoryś ukrzy-
żowany za nas, zmiłuy się nad nami. 3. Swięto Bożego Na-
dzenia obchodzić dnia 25 Grudnia, iak obchodzą Grecy i La-
cinnicy, i insze Swięta podług przyzwitego dnia Miesiąca.
4to Poscić pięć dni przed Bozym Narodzeniem, a pięć dni
przed Swiętem trzech Krolow. 5to W wigilią Bożego Narodze-
nia, Trzech Krolow, i Wielkanocną, tylko ryb i oliwy używać.
6to Do Mszy Swiętey przyodziewać apparaty iak każdemu
podług stopnia Swięcenia służy. 7mo Na Ołtarzu pod Sakra-
ment podkładać Korporał. 8vo We Mszy Swiętey wpuszczać
w kielich Kroplę wody. 9no Przyiąć siedm powszechnych Sy-
nodow i ich ustawy. Te wszystkie punkta wszyscy Cycowie
na Synod zgromadzeni Biskupi, Doktorowie, Zakonno Prze-
łożeni przyięli i podpisali w liscie wyznania wiary. Potemu
za zezwoleniem całego Synodu obrali na Stolicę Patryarcho-
wską Konstantyna Arcybiskupa Cezaryi, ten iest Cezaryen-
ski Konstantyn Welniari, Ktory i przed tym był Patryarchą,
gdyż Grzegorz Patryarcha umarł był R.C. 1306. Na tym
tedy Synodzie przyięli wszyscy takie wyznanie wiary, a
gdy się rozeszli, iedni zostali przy tym wyznaniu, drudzy
zas powrocili do pierwszego, i weszła między nich sprzecz-
ka i zamieszanie między Klasztorami, Xiążąmi i między Swie-
ckiemi, i przeszkodzili uskutecznieniu tego wyznania. Ani też
wyznanie te zostało gdzie, procz tylko w Sisie stolecznym
miescie tak wyznawali, z resztą i tam zaczęli kłucić, aż przy-

szło do

szło do tego, że niektorzy zaczęli przychodzić do nieprzyjaźni przeciw Leonowi i Haytonowi, i przeciw samemu Patryarsze Konstantynowi: aż z resztą przyszło do tego, że niektorzy z godnieyszych Panow udali się do Bilargu Xiążęcia tatarskiego, i zrobili to, że z roskazu Larbanta Chana stało zaraz w Cilicii tysiąc żołnierza na straży. Gdyż niegodziwemi mowami zaiątrzyli go na Leona i Haytona, a Bilargu i dawniey miał na Krolow nienawiść w sercu, i zamyślał pomścić się nad niemi. Pewnego tedy dnia zaprosił Haytona i Leona Krolow do Anarzab miasta Cylicii, gdzie sam rezydował, zmysliwszy, że ważną radę ma mieć z niemi. Poszli tedy Krolowie uziowszy z sobą czterdziestu zgodnieyszych Panow, między ktoremi znacznieyszy był Oszyn imieniem Feldmarszałek, ktonych z obłudną czcią na pozor przyiął, a potym zdradą morą swego wroyska wszystkich pozabijał, a potym wziął się do rabowania Cylicii. Ale czym prędzey znać dano Haytona Krola młodszemu bratu, co się stało u Oszyna, i opowiedziano mu o wszystkim on zaś zląkłszy się pospieszył na tych miast do Sisu miasta wziowszy z sobą resztę Panow, i woysko Krolewskie, poszedł na Bilarga, i spędził go z Cylicii. Sam zaś powrociwszy, w żałobie zostawał z Panami i ludem, oczekuiąc powrotu brata Alynach zwanego, ktory był poszedł do Larbant Chana. Gdy tedy powrocił, zebrali się pozostali Panowie, i Biskupi przy Patryarsze, i okoronowali Oszyna Krolem Armenii. Ktory na tych miast zaczął potrzebne przygotowania tyczące się Krolewstwa czynić.

1309 Oszyn tedy obiąwszy rządy Krolewstwa, i rozporządziwszy wszystko, za radą niektorych Biskupow roskazał, aby nie znoszono Syskiego Synodu. Tego roskazu wschodni Biskupi nie przyięli, przez iednego imieniem Zacharyasza Corcorenskiego, ktory przyiął. Zachodni zas Biskupi nie-

którzy chętnie, a niektórzy poniewolnie ten rozkaz przyjęli, i zaczęli podług kanonow tegoż Synodu rządzić się. Na ostatek znowu zaczęli zbierać się całe pospolstwo i Zakony, i odrzucili Biskupow roskazy, i wielkie zamieszania i krzyki powstały po rynkach, po ulicach, po kościołach, i klasztorach, że nie przyimuią żadnych nowości: a naybardziey co się tycze świąt i postow, i wody do kielicha we mszy, i tegoż sagium: święty Boże. Oszyn tedy chcąc ich zaspokoić, przyrzekł im, że to na ich woli zostawi. Sam zaś król Oszyn udał się ku Basen w wielkiey Armenii, a tam zebrawszy chciał Biskupow, Doktorow, dla roztrząśnienia tey rzeczy: oni zaś nie słuchaiąc rozkazu Krola nie zeszli się. Ale się zebrało w Sysie mieście gmin Duchownych i niektórych świeckich Panow, i niezmierne pospolstwo, a nawet kobiety, i nieznosne krzyki podnieśli. Co słysząc król Oszyn, rozgniewał się na nich, a naradziwszy się z Konstantynem Patryarchą, i z niektórymi Panami, pochwytał przednieyszych Biskupow i Xięży i w więzieniu osadził, a wielu Zakonnikow wygnał do Cypru, gdzie i poumierali. a niektórych Zakonnikow, którzy zbyt uporni i nieludzcy byli, kazał potracić, i ze świeckich też mężczyzn i kobiet wiele potracił: iednak przez to wszystko nic nie wskorał, i zgoła nie było sposobu przekonać ich. Przeto po kilka razy pisali do Rzymu do Papieża, żądaiąc iego pomocy, aby mogli nawrócić przeciwnych wierze, Papież też przystawszy na to, napisał do Filipa Krola Francyi, oznaymuiąc mu o tym, który się tego podiął, więc Papież napisał do Oszyna króla, że król Francuski podiął się tam przybyć z potężnym woyskiem, ale i to się nie powiodło, i nadzieia upadła Oszyna który miał w pomocy Łacinnikow. Ponieważ napadło na Cylicią Soltana Nasyra i Aminy Babylońskie i Egyptu woyska 40 tysięcy konnych, i zastali ich niegotowych, bo znienadzika napadli. Stracili wprawdzie nadzieię, ale iednak zaufany w Panu Bogu Oszyn

król wzbr:

Krol wybral ze swego woyska bitnych ludzi nie wiele bo
ko dwieście pod komendą rownie mężnego Haytona Xiążą
cia Nelra zamku, i znienacka uderzył na obóz nieprzyiacio
ciół, złamał ich, pobił koło sześciu tysięcy, i z naczelnych przy
mał kilku, i powrocił z radością. Tegoż roku straszne trzęs
nie ziemi przytrafiło się w Armenii, i kilka miast się zapa
dło, i między innemi i Any też miasto zginęło, to iest R.C.
dla czego wiele ludzi uciekło iedni do Wasparaku drudzy do
Persyi, a większa część w Tatarszczyznę ku Astrachanowi
gdzie iakiś czas zabawiwszy, myśleli przenieść się ztamtąd
dla wielkiego uciemiężenia od tatarow. Pod też czasy wiele
Ormian było mieszkaiących w Krymie w mieście Teodozyi
Ktory od dawna tam się byli przenieśli, a Krym był pod pie
nowaniem Łacinnikow. Umyślili więc przenieść się do Kry
mu, i wyprawili posła do Rządzcy Łacinskiego, Ktory obie
cał ich przyiąć: iedni tedy z nich sprowadzili do Krymu R.
C. 1331, i złączywszy się z tamecznemi Ormianami pobudo
wali sobie mieszkania i Kościoły, ale nie mogąc się mieścić
wszyscy w zamku, bo ich uszkadzali tatary, za czym za ze
zwoleniem Łacinskiego Rządzcy, wystawili nowy zamek
blisko przy stanym, i tam zamieszkali. Lecz część iedna z
tych, Ktorzy byli wyszli z Tatarszczyzny, rozeszli się iedni do
Polski, inni na Wołoszczyznę ku Wołoszanom, inni inszych
mieysca, i ci także w tychże mieyscach zamieszkali pobu
wawszy domy i Kościoły, i ich potomstwo aż po dziś dzień.

Oszyn zaś Krol Armenii Syn Leona trzeciego, a brat Hayto
na drugiego po lat panowania swego 12 z pierwszey żony swo
iey Anny miał syna Leona, po Ktorey śmierci, wziął za żonę z Nar
du Łacinskiego z Sycilii z rodu Krolewskiego pochodzącą imie
niem Johannę. Zachorowawszy potym śmiertelnie, wezwał do
siebie wiernego Domowi swemu Generała Oszyna Xięcia Kh

nykow

boryków, i brata iego Konstantyna, i Haytona Hetmana Xię-
ięcia Nelry, oddał im w opiekę syna swego Leona maloletnie-
iego we dwunastu leciech, którego miał z Xiny żony swoiey zmar-
łey, aby po oycowsku mieli dozor około niego, poki by przy-
szedł do lat przyzwoitych, i objął Krolewstwo. Podobnież i
drugą wtorną żonę swoię Johannę polecił im, aby ią mieli we czci
iako Krolowę. Oszyna zaś Xięcia ustanowił Dozorcą czyli Pro-
kuratorem Krolewstwa, sam zaś R.C. 1320 dnia 20 Lipca
umarł, i pochowany w Klasztorze Drazark zwanym.
Leon piąty R.C. 1320 za staraniem Oszyna, któremu 1320
był oddany w opiekę, w kilka dni po śmierci Krola Oyca swe-
go w maloletnim wieku ukoronowany został Krolem zwycz-
ayną uroczystością w Sisie mieście. Opiekun zaś iego Oszyn
zaślubił go z Corką swoią, a sam będąc wdowym stanie, po-
ostałą Krolowę Johannę wziął za żonę, i miany był za Oyca Kro-
lewskiego, i mianowany wielkim Xiążęciem Cylicii i Sewryi.
Te rzeczy przeciwne się zdały Łacinnikom kreunym C-
zyna Krola, a zatym Kłutnia między nich weszła: (których
historya długa:) krotko tedy mowiąc: posłow wyprawiali się:
ini do drugich i do Papieża, a Papież do nich, a na koniec za
postawieniem się Papieża pogodzili się do czasu. Po temu na-
padli Saraceni, i wiele ruiny poczynili w Armenii. Widząc że
klęski młody Krol Leon, zląkł się, i zaczął przynaglać Oszy-
na Teścia swego, aby się udał o pomoc do Zachodnich Mo-
narchow Chrześciańskich, przykrzyła mu się i nalegała też
Johanna Macocha Leona a żona Oszyna, a za tym wysłał
gońca do Papieża Jana 22go prosząc o pomoc, Papież zaś
napisał do Karola czwartego Krola Francyi, o pomoc prosz-
ącą do Armenii, ale Karol odmowił. Słysząc o tym Saraceni
i Tatary, że się Ormianie udali o pomoc do zachodnich Monar-
chow, wpadli do Armenii, niszcząc ią, rabuiąc, zabiiaiąc, w nie-
wolą

wolę biorąc. Ci tylko wyszli, napadło Tureckie woysko, tosz so
mo rabuiąc, zabiiaiąc, wniewolę biorąc, a po nich ieszcze po
kilka razy podobne działy się ruiny. Po temu wielka kłutn
weszła między Krolem Leonem i Teszczem iego Oszynem, kto
ry był Prokuratorem Krolewstwa. Łacinscy Panowie udali
szyna i brata iego Konstantyna przed Leonem, że się zm
wili, aby mu Krolewstwo odebrali, i sami krolowali, Krol Le
Leon posłał do Atanu miasta, gdzie oni byli, woysko, k
poimawszy obydwoch Oszyna i Konstantyna potracił ieh
a głowę Oszyna posłał do Egyptu Nasyr Sułtanowi, a Kon
stantyna głowę posłał Buzaid tatarskiemu Chanowi.
Po temu Leon stracił i żonę swoię, ktora była Corkę Oszyna
zmysliwszy na nię winę, a ożenił się z Corką Króla Sycylii
Konstancyą, lecz za to niegodziwość bardzo się nie szczęściło
się Leonowi w panowaniu iego, przyszły na niego rożne klę-
ski, co wszystko długo było by opisywać. Na ostatek Leon
bezpotomnie umarł po lat 21 i kilka miesięcy panowania
swego, i nie został Następca Krolewstwa, ani żaden nawet
z rodu Krolow Ormianskich, tylko niektorzy z pokrewień-
stwa Łacinnikow dwoch Braci synowcowie Krola Cypru z
Oyca Łacinnika, a z Matki Ormianki zrodzonych z Izabel
Corki Leona trzeciego, starszy Jan, a młodszy Guidon Sy
ces panował w Stronach Achcii. Naradziwszy się tedy Or-
mianie obrali Jana, ktorego Gywan zwano, i osadzili go Kro
łem w Cylicii, odmieniwszy mu imie Konstantyn.

1342 Konstantym trzeci tedy nastąpił R.C. 1342. Był zaszczło-
wiek obrzydły, kłotliwy, Narodowi przeciwny, a nierządu po
trzący, wielce się naraził Panom i woysku swemu, Krole-
wskie sprzęty poodmieniał na złe rzeczy, a na koniec o Na
rod nie dbał, i żadnego nie miał o nim starania. Czego Nar
Ormianski ścierpieć nie mogąc i woysko też Ormian powsta
li na niego

li na niego, i stracili go po ièdnym Roku panowania iego.
Dopiero Xiążęta Ormiansky naradziwszy się, sprowadzili
brata iego Guidona, i obrali go Krolem w Cylicii.
Guidon tedy gdy obiął Krolewstwo. R.C. 1343. dowie- 1343
dzieli się o tym Babylończyey i Egypcianie, a wiedząc o tym,
że Armenia słabe ma siły, zebrali na nowo woyska, i na-
padłszy na Cylicią zrabowali ią, a ponieważ przygotowa-
nia żadnego nie miał, oprzeć się im nie mogąc, uciekł do
pewnego zamku, gdzie iuż bespieczeństwo maiąc, wysłał
posła do Papieża Klemensa, prosząc o pomoc. Papież zas
udał się do Filipa Krola Francyi, i do Erduarda Krola An-
glii, ~~Francia~~ Którzy chociaż obiecali słowem, rzeczą ièdnak nie
wypełnili, ponieważ sami między sobą woyny mieli. Na przy-
szły rok znowu rabownicy napadli na Cylicią, nie miłosier-
nie ią niszcząc, a nie było Komu wyść przeciw nim poży-
dnie, gdyż Xiążęta Ormiensky, Którzy byli w Cylicii spry-
krzywszy sobie sami tylko o siebie dbali, ponieważ znie-
nawidzili Krola swego Guidona, a przeto dzień po dniu
rozpraszali się, a Łacinscy Krewniacy Krola w miastach i
zamkach rząd utrzymywali. Guidon tedy powtornie po-
sła wyprawił do Papieża o pomoc, i znowu nic nie wsku-
rał. Po temu częste listy zaczęły do Papieża iść i przycho-
dzić, i na ustawiczne pobudzanią Krola Guidona, wiele z
Ormian w Cylicii mieszkaiących zaczęli we wszystkim o-
brządkow Łacinskich używać, a za ich przykładem i dru-
dzy. Co widząc Panowie, napominali Krola, aby lud w swo-
ich obrządkach i zwyczaiach utrzymywał, a nie odmieniał
wiasze, do Ktorych oni nie przywykli, przypominaiąc mu
śmierć brata iego, na Ktorą się dla takich rzeczy naraził, a
że Krol Guidon nie chciał tego słuchać, więc powstali na nie-
go podobnie iak na brata iego, i stracili go po lat 2 panowania.

Obrali

Obrali zaś pewnego z rodu Leona piątego imieniem Konstantyna, z Oyca łacinnika syna Balona i osadzili Krolem. Był to człowiek rozstropny i biegły, usiłował pokoy zachować w Narodzie.

1345 Konstantyn tedy Czwarty obiął Krolewstwo R.C. 1345. O czym gdy usłyszał Klemens Papież, napisał do niego list z błogosławieństwem w tymże roku, i przyobiecał dać mu pomoc w potrzebie. Ale Amira Egypski słysząc o tym, że Ormianie znowu zamyślili obwrócić się do Łacinników, a że listy ich ustawicznie od iednego do drugiego przychodzą i idą, i bez bojaźni zostają; zebrał niezmierne woysko zobcych narodow z Egyptu, z Babylonii, z Assyryi z Mezopotamii, i z potężną siłą uderzył na Armenię, złą intencyą aby znieśli chrześciańską wiarę, myśląc, że gdy to zrobią i znieszą Krolewstwo Ormian; tedy zachodnie Państwa nie będą mogli dać im pomoc. Lecz Konstantyn Krol też przodem pospieszył, i zebrał pozostałe woyska Ormian, i wyszedł przeciw nieprzyiaciołom, przystawiwszy pewnego Feldmarszałkiem Lipanit imieniem, gdzie przybył na pomoc i Hugo Krol Cypru za staraniem Papieża, przybył i Teobates Hetman woyska Hyrstanow (: to iest Tracyi blisko Konstantynopolu, ktora i teraz iest wielkim miastem po turecku zwanym Tekirdachy, gdzie iest wielki Klasztor Ormianski mieysce odpustowe, nad morzem srzodziemnego propontu, gdzie iest gwoździ głowy Pana naszego, ktory się zwie swiąty Krol:) Ci tedy wszyscy zedno stronnie wyszli przeciw nieprzyiaciołom, zbili ich, i spędzili z Cylicii. O tym wszystkim oznaymił Papieżowi Krol Konstantyn. Papież zaś napisał do Andrzeia Xięzęcia Wenecyi, i iego Ministrom, aby pospieszyli ku wschodowi do Armenii uzbrojonemi okrętami dla odpędzenia nieprzyiaciol z nad morza, a oni przyięli i podięli się na prozbę Papieża. Ale obce narody znowu wkroczyli w granice Cylicii, zaś Krol Konstantyn na tych miast

na tych miast uszykował wyyska i Ormian i Hyrotanow, i wyszedł przeciw nieprzyiaciołom, i stoczywszy z niemi potyczkę, srogo ich poraził, i rozproszył, i zamek ieden Issowa imieniem Egypcyanom odebrał, a odtąd zaspokoił się Kray do iakiego czasu.

Nastąpił nowy Amira w Egypcie, i znowu Egypcianie zaczęli napadać na Cylicię; więc znowu do Papieża udał się Król Konstantyn o pomoc, Papież zaś wspomógł go posławszy mu 6000 czerwonych złotych, a tym czasem Król Konstantyn po lat 18 panowania swego umarł bezpotomnie, po Ktorego śmierci przez dwa roki trwało bezkrolewie, a Panowie Ormiańscy, Ktorych nie wiele było w Cylicii, nie chcieli z tych Narodow obrać Krola, ani z pomiędzy siebie, gdyż nie miłą zdawało się im bydź rzeczą, mieć Ktorego z pomiędzy siebie za głowę. I tak Kray zostawszy bez głowy, ieszcze bardziey poszedł pod nogi nieprzyiaciol, szarpiących go i rabuiących. Powstali niektorzy z Łacinnikow, ktorzy się znaydowali w Cylicii, maiący pokrewieństwo z Leonem i z Haytonem Krolmi, to ieden z nich to drugi naśladuiąc się na Krolewstwo, ile że znali się bydź należącemi do Krolow Armenii; ale Xiążęta czyli Panowie Ormiańscy żadnego z nich nie chcieli mieć Krolem: i tak codzienne między niemi były zwadki i kłutnie, a Kray przez to w niepoządku zostawał. Doszło to Papieża Urbana Piątego wszystko, co się dzieie w Armenii, przewidiuiąc że tym sposobem Armenii Krolewstwo przyidzie do upadku, bolał nad tym, i szukał sposobu na to iakiego, zwłaszcza, że zamysłał Papież Jerozolimę wydobyć z rąk obcych narodow, a zatym, gdyby Chrześciańskie Krolewstwo w Cylicii zniesione zostało, tedy by ciężko było Krolom zachodnim znaleść drogę do

Palestyny.

Palestyny, ztey przyczyny umyślił Papież napisać do Biskupow Ormiańskich, aby obrali sobie Krola, i zabespieczyli Krolewstwo. A ponieważ nie było naturalnego Następcy Krolewstwa Ormiańskiego; radził im, aby obrali Leona Lusina, ktory z Matki był Ormianin, po Oycu zaś zrodu Guidona, a przytym Piotra Krola Cypru pokrewny. Jak tylko list Papiezki do Cylicii, zachęcili się Ormianie a mianowicie Biskupi z uszanowaniem przystac na słowa Papiezkie, i natych miast sprawdziwszy Leona, i okoronowali go uroczystym obrządkiem Kościoła Swiętego Krolem Armenii R.C. 1365. Ktory Leon zaslubił był sobie Maryę, z Krewnych Ludwika Krola Węgierskiego.

1365 Ludwik tedy Lusinow R.C. 1365 obiął krolewstwo Armenii. Był to człowiek pobożny i ludzki, mądry, i nad innych Krolow umowie łagodny. Ale czasy iego były okrutne i nieszczęśliwe, gdyż martwili Xiążęta iego, Klucąc iedni z Ormian drudzy z Łacinnikow, nie zgadzaiąc się zsobą, i iedni drugich nie słuchaiąc: nie ktorzy tylko z Leonem Krolem stawali do boiu przeciw obcym narodom, ale z nie wielką siłą. A po lat kilku, to iest: siodmego roku panowania Leona, weszła znowu nieprzyiaźń między nim i Egypcianami, i powtornie Szahar ochły z potężnym woyskiem napadł, i spalił w Sisie część znaczną miasta, bawiąc tam dni 20 wyniszczył kray z żywnosci, i nastąpił mieszkami głod, tak dalece, że ćwierć korca pszenicy przedawało się po 500 poćwornych groszow (: co spada na teraźnieyszy dukat:) Krol tedy Leon wziowszy nie wiele woyska, uderzył na Egypcianow, i mocno ich poraził i zgubił, ale ieszcze nie wszystkich zaspokoiwszy, sam został raniony, a przeto umknął między gory, i tam się utaił do iakiego czasu, a nikt nie wiedział, gdzie się podział, a zatym rozgłosiło się, że w boiu poległ. Ta nowina gdy doszła Krolowę Maryę będącą w Tarsonie

sonie mieście (:które to było Oyczyzną S.Pawła:) w wielkim smutku zostawała, patrząc zwłaszcza na zniszczenie Kraiu, bez pociechy łzami się oblewała. Dopiero Mesrob Patryarcha Ormian, który stale rezydował w pewnym mieyscie, przybył pocieszyć Krolowę. Naradziwszy się zaś z Krolową posłali do Papieża Grzegorza Trzynastego wposelstwie Jana Arcybiskupa Siskiego, przydawszy mu Tłumacza imieniem Manuela, prosząc go, aby podał rękę upadłemu Narodowi. Rzeczony tedy Arcybiskup zdybawszy się z Papieżem w Avennie mieście Francuskim, opowiedział mu o wszystkim. Papież zaś tę mu dał radę, że żadnym inszym sposobem nie można podźwignąć Krolewstwa Armenii, tylko trzeba obrać nowego Króla, męża mądrego i walecznego, który by się pobrał z Krolową. Miał zaś i list do Papieża od Filipa wielkiego Hrabi, który był Xiążęciem Kraiu Tarenty na granicy Grecyi, i był krewny Krolowy Armenii, w którym liście do Papieża opisał klęski Cylicii. Papież tedy maiąc za rzecz iuż pewną śmierć Leona, napisał do Filipa Tarentskiego, obowiązuiąc go, aby dopomógł do podźwignienia Krolewstwa Armenii, a tym końcem radzić mu, Krolowę zaślubić z Ottonem Xięciem prowincyi który pochodził z rodu Krolow Saxonii, a był krewny Krolacypru, ponieważ był mąż rostropny, i trzeźwy, i w wielu dziełach sławny, którego gdy Krolem obiorą, mądrze zarządzi Narodem. Napisał i do Krolowi, aby była dobrey myśli, i twarz wesołą pokazuiąc, i lud utwierdzała w dobrey nadziei. Za powrotem tedy Jana Arcybiskupa do Cylicii, zaczęli naradzać się aby Krolowę z Ottonem zaślubić; tym czasem przyszła nowina, że Król Leon żyie, i w pewnym mieyscu zostaie: która to nowina wielką była pociechą Krolowy i wszystkim, których doszła, a zatym poprzestali rady swoiey, a z resztą przybył i Leon do Tarsonu, i wszyscy się ucieszyli.

Drugiego roku nastąpił Soltan w Babylonii Syn Ayszechyra którego Arabi

Ktorego Arabi Gizei Charem zowią, nieprzyiaciel Chrześcian. Ten wiedząc, że Krolewstwo Armenii bardzo słabe, a Leo na zachodnich Monarchach nadzieię pokłada, zebrał liczne woysko w Babylonii, w Egypcie, i ze zbieraniny rożnych narodow, i dał też woysko w moc brata swego Achmeda, ktory Abulahet hadżyterife nazwał się, i uczynił go tegoż Achmeda Amirą Egypskim. Ten tedy Achmed zniezliczonym tym woyskiem wtargnął do Cylicii z tym umysłem, aby do szczętu zniszczył Krolewstwo Ormiańskie, i wszystkich Chrześcian wygubił, a za tym hurmem rzucali się i zaczęli siekać i zabiiać, że krew iak potoki płynęła w Cylicii, mieszkańcy zaś tameczni zaczęli uciekać wielki i mały. Zginęło nieco i woyska Krolewskiego, a reszta się rozproszyła, życie tylko swoie saluiąc. Niektorzy dostali się do obronnych miast i zamkow, niektory udali się w wysokie gory, inni w lasy, wielu zaś znich uszesnie umknęli w dalekie mieysca Kuwiększey i mnieyszey Armenii, inni do Georgii, do Albanii, Kugranicom Persyi i Grecyi, i na wyspy, i tak się rozproszyli po innych Chrześciańskich Krolewstwach. Ktorzy zaś zostali po pustych mieyscach, zostali pod mieczem nieprzyiaciol. Zaś Krol Leon straciwszy nadzieię, widząc tak niezmierne woyska, a nie mogąc ochronić ludu swego, widział potrzebę ochronic siebie samego i życia swoie. A za tym wziąwszy Krolowę Maryę, i Corkę swoią imieniem Finnę i zięcia Szahan zwanego Xięcia Konysku, schronił się do mocnego zamku Gabinu, a przy nim niektorzy z Xiążąt Ormieńskich. O tym gdy się dowiedzieli obce narody, otoczyli zamek licznym woyskiem, attakowali go długi czas, a nie mogąc nic wskurać, oblegli go w oblężeniu trzymaiąc, iżby wyść nikt nie mógł. Oni zaś wolnie i bezpiecznie rozeszli się rabować i niszczyć kray pierwey otwarte miasta i wsie, a potym i obronne miasta Sisu, Atanu Mysmeskyi, Anarzapanu inne, daley sławione Klasztory zruynowali i do gruntu zniszczyli. Kościoły i Pałace, z Kościołow zabierając sprzęty

Kościelne

Kościelne, iednych zabiiaiąc, drugich uniewolą biorąc z grobow podobywali kości Krolow i Xiążąt, i spalili, długi czas grabiąc, zpustoszyli Cilicię, i w bezludną pustynię obrocili, aby tam uiścy nie powstało Krolewstwo Ormian.

Na ostatek to wszystko zrobiwszy, zegnali niewolnikow po części, i iak stada bydląt, dosyć wiele tysięcy mężczyzn i kobiet, chłopcow, i dziewcząt, Xięży, i Zakonnikow, pastwiąc się nad niemi, głodem i pragnieniem drecząc, i tym ich przymuszaiąc, aby odstąpili swiey wiary, a na ich wiarę się nawrocili. Lecz oni utwierdzeni łaską Pana Boga, iedni z drugiemi iedność trzymaiąc, sprzeciwili się temu, iednostaynie wołaiąc: wiecznay szey i dusz naszych nie chcemy gubić dla okazałosci swiatowey, gotowi iesteśmy na wszystkie męki, ani się śmierci nie lękamy, dla Chrystusa Boga naszego. Niepryiaciele zas widząc taką ich statecznosć, wielu posiekali, innym głowy poucinali, prościeyszy lud wieśniakow pogdzierali, Xiążęta i Przednieysze Osoby strzałami pozabiiali, Zakonnikom i Xiężom i innym duchownym oczy gorącym żelazem powypalali, Starszyznie duchownych języki poucinali i palce połamali, za to że opowiadali słowo Boże. Zresztą wyrzeli, że się liczba niewolnikow umnieysza tym ich trapieniem, poprzestali dalszego ich prześladowania, i resztę zachowali mianowicie dzieci oboyga płci, ale ich popędziwszy po rożnych mieyscach przedali.

Ten koniec i upadek, i niewola Kraiow Cylicyi stał się R.C. 1374. Iest o tym i w historyach Łacinskich, co opisał Odericus Renaldus. Sam zas krol Leon ieszcze zostawał w oblężeniu w zamku z Familią swoią, i niektorem Panami przez dziewięć miesięcy, aż zresztą wyszła im żywność, i nastąpił srogi głod w zamku, i przyszło do tego, że iedli, co napadli aż do kotow, myszy, Konie potrzebne, a nawet skory z nich. Vyrzał tedy Leon, że śmierć iuż u drzwi, naradziwszy się, posłał wiado-

mość do Ahmada

mość do Ahmeda, Ahmet zaś pod przysięgą przyrzekł, że su
go przy życiu zachowa i wszystkich którzy przy nim są. po
Więc wyszli z zamku, i poddali się w ręce nieprzyjaciół, jak
tylko dostali ich, na tych miast wzięli wkaydany, a wpadł- do
szy do Zamku zrabowali skarby Krolewskie, a mieszkań-
cow w niewolą wzięli. Leona zaś Krola, Krolowę Maryę, Cor
Kę Finnę, Szahana zięcia, i Panow przy nich do Jerozolimy
wkaydanach odprowadzili, a ztamtąd do Kairu Stolecne
go miasta Egyptu, a ztamtąd do Babilonii do Byzai Cha-
na Amyry Babylonu i Egyptu, który się też zwał Soltan Ba-
bylonii. Ujrzawszy Sultan Krola i familię iego z Panami,
z wielkim gniewem zaczął mowić do nich: czemużeście za-
raz z początku mnie się nie poddali, i przez tyle czasu prze-
ciwni mi byli, więc rozkazał osadzić ich w więzieniu, i
mieć straż około nich. Niektorzy ze Starszyzny obcych naro-
dow, i sam Ahmed brat Soltana użaliwszy się nad niemi,
prosili Soltana, aby ich wolno trzymano wktorym miescie,
Soltan zaś na to im odpowiedział, ieżeli przystaną na to, a-
by przyięli naszą wiarę; uczynię to, o co prosicie, i ieszcze we
wzei ich będę miał; ale pobożny Król, i miłosnica Chrystusa
Krolowa nie przystali na to, owszem prosili, aby w więzach
zostali w więzieniu, i tak zostali w więzach, i z niemi wielu
innych Chrzescian przez wiele lat. I chociaż Sultan rozkaz
zał uwolnić samę Krolowę z Corką, ale onie nie chciały bydź
rozłączone. Wzięcie tedy Leona w niewolę, i osadzenie w więz-
zieniu stało się R.C. 1375 po lat 11 panowania iego, poki
go Egypcyanie w niewolą zabrali, i od tego czasu zakończyło
się Krolewstwo Armenii, i Kraie Cylicii spustoszone zosta-
ły mieczem i ogniem, i niewolą. ani też nadzieia została powsta-
nia kiedy Stolicy Krolewstwa.

Po temu przyszła Cylicia do rąk Egypcianow do iakiego cza-
su, a potym

żesu, a potym do inszych Amirow obcych narodow, a daley
po większey części pod panowanie Ottomanow, za panowania
Soltana Mahmeda pierwszego: aż na koniec cała Cylicia
dostała się pod moc Soltana Selima R.C. 1520. 1520

Lecz Krol Leon, i Krolowa Maryа zostaiąc w więzieniu pier:
wey w Kairze mieście, potym w Babylonii, chociaż iuż nie:
mieli dostąpić Krolewstwa swego; więc ze łzami prosili Pa:
na Boga, aby weyrzał na nich, i uwolnił ich złego więzienia,
i rąk niewiernych. Wiele razy też do Pizei Soltana podawa:
li supliki o to, a nie chciał ich wysłuchać. Dopiero w piątym
roku więzienia swego napisał Leon z prożbą do Papieża, i do
Krolow Hyszpanskiego i Francuskiego, i gdy zamyślał listy
sekretnie iakim sposobem przesłać; w tym samym dniu Sza:
han Xiąże Konyku zięć Leona, ktory razem z nim był w niewoli,
za prożbami niektorych zbył się więzienia, i poszedł z listami Leo:
na, i przyszedłszy do Francyi, chciał dostąpić do Papieża pro:
sząc o pomoc, i pie powiodło się, to zas dla tego: że się zachod:
nie Państwa były rozdwiły, z tey przyczyny, że przez od lat 70 sto:
lieć swoie Papieże założili byli we Francyi, i tam rezydowali w:
Awennii mieście: dopiero Grzegorz Jedynasty Papież przeniosł
do Rzymu R.C. 1376, a drugiego roku więzienia Leona. Po śmier:
ci zas Grzegorza Papieża, nastąpił Urban Szosty, a po nim i inni
na własney Stolicy w Rzymie. Lecz Francuzi obrali sobie dla
swego kraiu inszego Duchownego Przełożonego Klemensa Ru:
perta, na co przystali i Hiszpani, i z tey przyczyny zakłuciła się
cała Europa, a trwało to przez lat 40, aż do powszechnego Sy:
nodu, kiedy osobna Stolica we Francyi zniesiona została.

Lecz poki ieszcze trwała Stolica Klemensa we Francii, udał
się do niego Szahan Xiąże, a gdy chciał puść do Rzymu do Pa:
pieża, zatrzymał go Klemens, pytaiąc się, coby miał za prożbę,
i przyrzekł dać mu pomoc, Szahan tedy opowiedział mu o uszy:
stkim, iako Cylicia zniszczona, lud pozabiiany, w niewolę pobrany,

Leon

Leon poimany, w więzieniu osadzony, i cokolwiek uyżey się wyraziło, i o sobie powiedział, że z Leonem był w więzieniu przez 5 lat, a teraz zbywszy się niewoli, przyszedł prosić o pomoc od Chrześcian. Dopiero Klemens trzeciego roku Przełożeństwa swego, to iest R.C. 1381 napisał list zachęcaiący tych, którzy byli pod władzą iego, aby dopomogli do uwolnienia Leona z więzienia. Ten list znayduie się w pismach Renalda. Tom 7 pod Rokiem 1381. Rozdz: 49. gdzie to wszystko opisuie. Lecz Francuzi w wielkich zostaiąc zatrudnieniach, nie myśleli o tym aby pomoc iaką dali. Co widząc Szahan, udał się do Hiszpanii do pierwszego Jana Króla Kastylii, podawszy do niego supliką Króla Leona, a przy tym i ustnie opowiedział mu o wszystkim. Jan tedy Król ludzko przyiąwszy Szahana, i przeczytawszy list Leona, przyobiecał uczynić na prozbę Leona, a tym czasem doszła wiadomość, że Bizei Chan Babylonu umarł, i nastąpił brat iego Ahmed, Którego też zwano Abylachet hadży Zeryfe, tento sam, Który poimał Leona. Więc Król Jan wysłał do nowego Soltana posła z listem i wielkiemi darunkami, prosząc o Leona Króla z iego familią, ręcząc, że nic ztąd złego nie wyniknie dla iego państwa. Sultan tedy odebrawszy darunki Krala Jana i list z prozbą za Leonem, ponieważ i w ten czas, kiedy do więzienia Leona brat, ubolewał nad nim, ale przez brata nie mogł, więc uwolnił Leona Króla, i Królowę Manyę, i Corkę Finę, dawszy i respons do Króla Jana napisany Roku podług rachunku Saracenow 784 Miesiąca Redżebayne, Który spada na Rok Chr: 1382. Wyszedłszy tedy z więzienia po lat 7, udali się w drogę przy konwoiowaniu ich Sług Soltana naypierwey do Jerozolimy, i obeszli mieysca, gdzie są odpusty na podziękowanie Panu Bogu za uwolnienie ich, Królowa z Corką swoią wyprosiła się aby tam została, więc Król Leon tam ich zo-

Stawiwszy

stawiwszy, sam wziol drogę do Cypru, tam zastawszy okręt gotowy, wsiadł, i popłynął do Rzymu R.C. 1383 gdzie od Oyca Swiętego Urbana Szostego ze czią był przyięty, iak wspomina o tym Renald w dawnych dzieiach. Zaś z Rzymu przeniosł się do Hyszpanii, gdzie Krol Jan z wielką okazał mu się ludzkoscią, i dał mu dla mieszkania Miasto iedne, i dobr dosyć wiele. Pokazał się Leon w Hyszpanii przez swoią mądrość i wspaniałość osoby bardzo sławnym. Zwykł był często dla pełnienia ślubow bywać w Rzymie, i znowu do Hiszpanii powracać

Pod te czasy ustawiczna utarczka i bitwa trwała między Monarchami Francuskim i Angielskim. Co widząc Papież, a uważaiąc słodką mowę Leona, kazał mu wmieszać się między nich, i bydź mediatorem pokoiu. Około czego wiele trudow użył Leon nayprzerwey R.C. 1383. znowu powtornie R.C. 1386, udaiąc się (: iak pisze Renald:) to do Francyi to do Anglii, iżby mogł pokoy uczynić między niemi, a zatym mieć od nich pomoc, do odzyskania Krolewstwa na Wschodzie Armenii, ale nic nie wskurał ani względem pokoiu, ani względem pomocy, gdyż się do krotkiego czasu pogodziwszy, znowu woyny wszczynali. Z resztą gdy iuż ostatni raz przybył Krol Leon o tenże pokoy do Paryża stołecznego miasta Francyi, zachorował, i tam życie zakończył w sześćdziesiątym wieku swego roku. R.C. 1393 Listopada 19 po lat 11 wyscia z więzienia, i tam był pochowany w Klasztorze Celestynow w okazałym grobie, gdzie i grobowiec iest z napisem imienia iego po dziś dzień. Pisze historia Francuska, i Piotr Lebron part: 10. Art: 2, że Leon umieraiąc legował testamentem dwa tysiące siklow na fundusz wieczysty dla Zakonnikow Klasztoru Celestyńskiego, aby msze się odprawiały za niego, i za Krola Anglii Ryszarda drugiego, który był exekutem testamentu iego.

Krolowa zaś Maria, zostaiąc w Jerozolimie aż do śmierci, pożegnała

pożegnała się ze światem R.C. 1405 we dwanaście lat po śmierci Leona maiąc lat wieku swego 65. i pochowana blisko kościoła S. Jakuba. Podobnież i Corka iey Krolewna Zinna.

I tak po zeyściu Leona Krola i Manji Krolowy zupełnie ustała Krolewstwa Ormianskiego i imie i pamięć, Ktore w ostatnich czasach zaczęło było kwitnąć w Cylicii, Ktora nie znana wrole się stała nie tylko innym, ale i własnemu Narodowi, czy była kiedy. Potym mieiwali Kaidego wiek Krolow z roznego rodu, a zwłasnych rodakow, albo z Arszacenow z Partow pochodzących z rodu sięzącego Bagratyno albo z rodu Rubenow, a po tych wszystkich i slady Krolestwa zagładzone, i kray bezludny na wzor pustyni został. I zgoła pod teraźnieysze czasy nie widać i cienia Krola lub Krolewstwa Armenii, chyba tylko rudera niektorych Klasztorow i Kosciolow, murow, i mostow, a niegdy moneta złota i srebrna, u niektorych Ormian znayduie się dotąd z napisem ormianskim. Tyle tylko znakow Armenii zostało.

Przydatek do Historyi.

Po zniesieniu Krolewstwa wielkiey Armenii, chociaż ieszcze promyk iakiś pociechy pokazywał się w Krolach Armenii, Ktoriy panowali w Cylicii; iednak nie zbywało zawsze i na Klęskach, to iest: rabunkach, iak dawniey bywało i w wielkiey Armenii. od rożnych Narodow, iak się iaśniey pokaże niżey. Po wszystkich albowiem tych Klęskach, na ostatek nie spodzianie napadli rożnych rodzaiow Tatarzy, od Ktorych Narod Ormiański, iako też i cały wschodni kray, iak prasy winograd, wyciśnieni i zdeptani zostali. Ta zaś Klęska od Tatarow zaczęła się, od często i w wielkim mnostwie napadaiących Tatarow wten czas, Kiedy Cengis-Chan wzmocnił się, a nawet i po smierci iego.

Potrzeba zaś wiedzieć, że Scytha czyli Tatany rożnego rodzaiu są i rożne Krolewstwa ich; przeto i nazwiska rożne maią: nie Ktoriy nazywaią się Cheretty czyli Kałmucy, drudzy Mozoły, Katai, inni Kokiony czyli Zyfany, inni Naymany, Typety Tyrfany, Turcy, Tygany czyli Karakady, Karachanymi, Kazaki, Mazkuty, Hony czyli Kuczaki, Ktoriy się też zowią wyżsi Kiszany. A tych wszystkich ogolnym słowem zowiemy Tatatarami.

Z tych tedy wielu za czasem dla rożnych Klęsk rozprzyszło się i rozeszło po rożnych kraiach, mianowicie do Europy, do Persyi, do Indyi, do mniey szey Azyi, i do inszych Kraiow, i Ktory z nich do Ktorego kraiu dostał się tę ich wiarę trzymał, a wielu też do swoiey wiary przyciągnęli. A że z tych niektoriy pomieszawszy się z Persami, inni z Turkami, niekiedy niekiedy napadali na Armenię, iednak tych wszystkich w tey historyi powszechnym słowem

nazywamy

1103 nazywamy Saracenami czyli Scytami. Tatarami. Ale tych, o ktorych tu iest mowa szczegulniey zowiemy Tatarami.

Ze wszystkich zas tego Narodu, mocniey si byli czyli, Ktorych zowiemy Kalmukami, ktorzy pod moc swoią podbili innych Tatarow. O tych pisze historyk Azzeman w trzecim Domie swoiey historyi od paginy 484 az do 504. iako i zbaltowich: waltwa przyszli do obięcia chrześciaństwa Roku Chr: około 1000. od Assyryyskich Nestoryanow. i wielki Chan, czyli Krol ich ochrzcił się, i nadano mu Imie Jan, a ich ięzykiem Uwan czyli Un-chan, a potym i Sukcessorowie iego, za przezwisko to mieli nazywaiąc się: Unchan. I trwało ich panowanie lat około 200. poki się zicwił Cengis chan, i zniosł i wiarę i Krolewstwo ich. Jakim zas sposobem to się stało, krotko tu się opisze, począwszy od pierwszego iego się ziawienia.

Ten tedy Cengis chan, ktory pierwey zwał się Temudzyn był syn Hezyka Chana Mogolow pod panowaniem Kal:
1155 mukow. Urodził się R.C. 1155. powiadaią zaś, że podczas narodzenia iego, wielkie się pokazały znaki, a w ręku iego widziana była gęsta krew, ktora wróżyła, że miał wiele krwi wylać rożnych Tatarow. Gdy oćiec iego umarł, tedy Senatorowie Mogolow zbuntowali się, on zas zebrawszy liczne woysko powstał na nich i zbił ich. Ale Senatorowie znowu wzmocniwszy się, targnęli się i na niego, i zpędzili go z iego państwa. Cengis chan tedy bezpospolnie zostawszy, udał się do Krola Keratow Kalmukow, Unchan Niewł: co
1120 znaczy Jan Dawidis zwanego, ktory go uczciwie przyiął R.C. i doświadczywszy go bydź wiernym i mężnym, pokochał go, i dał za niego Corkę swoią imieniem: Hasun syn begi, iak o tym pisze Barebreus historyk. Ięz zas Corkę swoią przyrzekł był Unchan dać za Dzemoka wielkiego Senatora; ztey tedy przyczyny Dzemok będąc urażony odstąpił Unchana. A:

znalazłszy

znalazłszy dobrą porę, i zmowiwszy się z niektoremi Senato-
rami Tatarskiemi, uderzył na Unchana, ale Cengis powstał
z kałmukami na niego, i zniosł go i pomocników iego. A niżeli
z tey potyczki powrocił, tym czasem powstał Erchékara na bra-
ta swego Unchana, Ktory umknął do Cengisa, Cengis zas po
zniesieniu Dzemoka, poszedł na Erchekara, i zpędził go, a Un-
chana przywrocił do swego Państwa. Unchan tedy zawdzię-
czaiąc za tyle dobrego Cengisowi, dał pod iego dowodztwo woy-
ko, aby swoią Cyczystę Stolicę odzyskał. Zazdrościli temu nie-
Ktorzy z Senatorow Unchana, abardziey że się bali o siebię,
oczernili przed nim Cengisa, udaiąc, że on zamysla Króle-
wstwo mu odebrać, i więcey ieszcze zmyślaiąc. Uwiedziony
takiemi ich mowami Unchan, wyprawił Syna swego Zan-
Kowa w dziesięć tysięcy woyska na Cengisa, Ktory gdy się
o tym dowiedział, wysłał posła do Zankowa, z iakiey przy-
czyny z tak licznym woyskiem idzie na niego, a Zankow wz-
gardził tym posłem: więc Cengis wyszedł z woyskiem prze-
ciw niemu, i zniosł całe iego woysko.

Po temu Cengis wzmocniwszy, i pomnożywszy woysko swo-
ie, po odebraniu Swego Cyczystego Państwa, powstał nay-
pierwey na Syfan, i Kokonor zwanych Tatarow, a tych zbi-
wszy, podbił po temu pod swoie panowanie, i Kitay i Tur-
ban zwanych Tatarow. A ztamtąd powrociwszy, umowił
się z innemi też Senatorami, i poszedł z woyskiem na Un-
chana, i zniosłszy woysko iego, a samego Unchana w ucie-
czkę wprawiwszy, obiął i iego Krolewstwo R.C. 1202. 1202

Po temu i innych powszechnie wszystkich Tatarow pod-
bił pod swoie własne panowanie, i nazwany został Cyngis-
chan (: co znaczy niezwyciężony Pan, czyli wielki Książe) Da-
ley potym powstał na Partow (: zkąd S. Przegorza, i Arsace-
now ród pochodził) R. C. 1218 w Ziemi Korazmia, i Kora- 1218
zan zwaney z woyskiem siedmkroć sto tysięcy na Krola Mah-
meda

meda, Ktory i nad Perzyą panował; a Mahmeda na Cengisa wyprowadził czterykroć sto tysięcy, Ktore gdy zniosł Cengis, tedy Mahmed z Synem swim Calalad czyli Dzalalet zwanym uszedł na iedną wyspę Kaspiyskiego morza, i tam Mahmed umarł, Syn zaś iego ztamtąd wyszedłszy, powrocił do swego Kraiu, zebrawszy liczne woysko, i założył mieszkanie w Miescie Bal czyli Balych zwanym. O czym gdy się dowiedział Cengis chan, znowu poszedł na niego, ale on wrzesnie umknął zswoim woyskiem do Indyi, a tam więcey woyska zebrawszy przygotował się na Cengis chana. Cengis chan zaś maiąc pod swoim panowaniem ziemię Karamiz, i Korasan i Perzyą, ośmielił wyść przeciw Calalat Sultanowi ze trzykroć stem tysięcy woyska, o czym dowiedziawszy się Sultan, założył obóz swoy nad Indus rzeką w spokoynym i bespiecznym mieyscu: a gdy nadążył Cengis chan ze swoim woyskiem; tedy Sultan uderzył na niego nocą, i wygubił z woyska iego koło 50 tysięcy. Cofnęło się tedy Cengis chanowe woysko, ale potym Sultan zbity uszedł za Indus rzekę do Indyi, a Cengis chan obiąwszy te wszystkie granice, wrocił się do swoiey Stolicy w Kalmuckim Kraiu. O tym wiadomość powziowszy Sultan a upatrzywszy skrytą drogę, udał się z Indyi do Perzyi, a tam zebrawszy liczne woysko, uderzył na tych Tatarow, Ktorych był Cengis chan zostawił na załodze dla rządu Kraiu, i zgładził ich, i powdbierał wiele miast, a przytym i Spahan mia-
1226. sto, i znowu obiął swoią ziemię. R.C. 1226

Zaś Cengis chan widząc się bliskim smierci, zwołał czterech Synow swoich, Ktorych imiona były: Tysy, Zagata, Ukata, Tyly, i zlecił Krolewstwo swoie Ukatowi, a tamtym trzem Synom podawał insze Kraie pod swoim panowaniem miane, i ustanowił ich pod hołdem Ukatego mnieyszemi Krolmi. Sam zaś w roku wieku swego 72. R.C. 1226 po lat samowładnego panowania swego, po zgładzeniu Unchana 24.

Tenże

Tenże Cengis chan postanowił prawo, aby czcić iednego Boga, Stworzę nieba i ziemi, Ktorego oni Tangry zwali. Poustanawiał wiele inszych praw politycznych, i pokazał się nie zwyciężonym i wielkim tak dalece, że przeszedł wszystkich przewielkich Monarchow, owych Cyrusa, i Alexandra wielkiego.

Po śmierci iego obiął iuż cesarstwo Tatarskie Syn iego Ukata czyli Hokata inaczey Zaian zwany, a po przeziwisku Zain (co znaczy dobry) dla dobrey w nim natury. Osadzeni Krolmi zostali i bracia iego w rożnych Kraiach. Zagata imieniem brat iego został Krolem Tatarow tych, Ktorzy byli za morzem Kaspiyskim nad Turcią, i inszemi Tatarami, ktorzy po Arabsku zwali się Mawaral nahara. Zwali się tez Zagatyni od imienia Zagata Krola swego, a potym nazwali się Ezbek od imienia Usbeg Usup zwanego Księcia, Ktory z rodu Zabata tam panował.

Tysy czyli Tyski drugi brat, Krolem był w Sybenyi, i nad Krolmi w północnych stronach w części Moskwy, także nad Mazkowitami Rusami i spokoynemi Tatarami. Po nim nastąpił Syn iego Batu, a po tym Syn Batwa Sartach.

Tyty czyli Dugi trzeci brat został Krolem nad zwanemi Zepet Tatarami aż do Indyi, i nad ziemią Korazmia i Korasan i nad Perzyą, zgładziwszy ztamtąd Calalata. Miał zas Tyty Synow tych imion: Mango, Lubia, Hylaw, i Arichpuga z matki Chrześcianskiey imieniem Zarkudan z Kalmukow nestonyanow.

Ci tedy trzey Krolowie (iak się wyżey rzekło) Zagata, Tysy i Tyty byli pod holdem brata swego Ukata wielkiego Chana ia: Koby Cesarza, po ktorym nastąpił Syn iego imieniem Kiuk, czyli Kaiuk, a że Kaiuk zeszedłszy ze świata, nie zostawił Syna, więc na mieysce iego nastąpił Manko Syn Tysego, i obiął Cesarstwo nad wszystkiemi Tatarami. Więcey było by co o tych mowić, ale tu się krotko tylko o nich wyraziło dla tego, aby można rozumieć, co odtąd ma się opisać o Klęskach Armenii przez tychże Tatarow. O czym historya dosyć wiele opisuie, co ucierpiała Armenia od tych Tatarow, iako to uwięzienia, zabory stwa, rabunki

bunki, głody, i chociaż czasem i przez potyczki opierał się naród Ormieński tym Tatarom, nic iednak nie mogł wskurać.

Tu tylko krotko się opisze o Haytonie Królu Armenii, iak wiele ucierpiał, gdy się udał do Cesarza Tatarskiego imieniem Manka chan, o którym wyżey wspomniało się, iako wszyscy Królowie krewni iego zszedłszy się obrali go Cesarzem, i powrócili każdy do swego kraiu. Między któremi znaczniejszy był Batu chan, który panował w stronach Syberyi w kraiu moskiewskim, ten także powrócił do swoiey Stolicy. Miał zaś tenże Batu chan Syna imieniem Sartak, którego mamka karmiąca go będąc ruską Chrześciankę, gdy przyszedł do lat ochrzciła go, i został w Chrześciaństwie, ani też Oiciec iego Batu chan bronił mu, trzymać wiarę. a zatym on śmieley roskazywał, aby iawnie trzymano wiarę chrześciańską, Kościoły od podatków uwolnił, Chrześcian przychodzących do niego mile przyimował, mianowicie Książąt Ormian, z między których wielkie miał poważenie Ksiądz Czelat imieniem Pan Kacenu, a przy nim i inni Książęta, którzy byli pod panowaniem Baczuna panuiącego nad Armenią, Georgią, i Albanią. Ale: sam ten Baczun był pod hołdem Batu chana, i Sartaka Syna iego panuiących na Północy. A ztey przyczyny by: li nieco w pokoiu te kraie, to iest: Armenia, Georgia i Albania.

Ale gdy się spodziewały te trzy Narody mieć iuż pokoy, tedy insza padła na nich i powszechnie na inne kraie: gdyż niespodzianie szarańcza podczas samego żniwa przyleciała i pa-
1252 dła w R.C. 1252, i rozeszła się po wszystkich kraiach, wyniszczyła zboża, ogołociła ziemię. a zatym głod srogi nastąpił, i wiele z głodu poumierało, z resztą przyszło do tego, że iedni drugich iedli gdy nastąpiła zima, wyginęła była szarańcza, ale na wiosnę, wstokroć napełniła całą ziemię, i okryła wszystkie góry i pola, i przyszło do tego, że lud głodem zmorzony szarańczą karmić się musiał. Zresztą myśliwi ukradkiem uciekać z tego kraiu, ale i to im się nie udało. Na ostatek udali

się do

do Pana Boga przez modlitwę, i zyskali miłosierdzie iego, gdyż od stron Persyi przyleciało bardzo wiele iak chmura bocianow, i poiedli szarańczę, a same też pokarmem były dla ludzi, a reszta odleciała nazad. Dopiero lud zaczął zasiewać, żąć i zaczął Kray w żywności obfitować.

Ale co tylko lud się trochę odżywił; wyszedł rozkaz od Mankà Króla, aby spisano lud po całym iego panowania Kraiu na północy, południu, i zachodzie, i pobierano od głowy (prócz niewiast, starych, i dzieci do lat 10:) i od Kościołow i duchowieństwa niezmierne podatki, które wypłacać niepodobna była. Przybył tedy do Armenii ieden pobieraz podatkow Arkun imieniem bardzo nielitościwy, maiąc sługi z Persow, i spisał wszystkich wyżey dziesięciu lat, i nałożył na nich po 60 Rynskich od głowy to iest: za każdy Rynski łut ieden czystego srebra, a ktory nie był w stanie wypłacić, nieznośne męki mu zadawano. zabierali im grunta, a drugim żony i dzieci, a ktorzy uciekali, gdy ich znaydowali, ręce w tył im wiązali, i zwierzętami kiymi byli. A na ostatek puszczali na nich wściekłe psy, które ich rozszarpywali. Te uciemiężenia ponosili i Książęta Ormienscy i Georgianscy, owszem ich ieszcze więcey męczono niżeli lud pospolity, ale też oni zrzucali z siebie na pospolstwo, udaiąc ich, zdzieraiąc, i rożnie nie litościwie z niemi postępuiąc, przez większy gniew Boski na siebię zaciągali, że wszyscy zubożeli, i zaczęli zabierać wszystko co znaydowali, a dawać za podatek.

Po wybraniu tego podatku, postanowił Arkun pobieraz, aby co rok podobny podatek płacono, i nie tylko od ludzi, ale też od domow, ogrodow, pola, rżeki, od drzew, i od chudoby wołow, koni, i podobnych. Co było naygorszą nieszczęśliwością uciemiężonych narodow, gdyż niepodobną rzeczą było, ani się wypłacić, ani uciec, ani się skryć gdzie niepodobna była.

Ale pierwey, niżeli te podatki nastąpiły; Hayton Król Armenii R. C. 1252 usłyszawszy, iż Kiuk umarł, i nastąpił po nim Manko chan Królem; zamyślił z nim uczynić przymierze ieodrosci i pokoiu, przeto napisał do Bata wielkiego chana północney

stromy

111 aby był mediatorem tego przymierza, list ten posłał przez pewnego mądrego Kapłana imieniem Bazylego. Po wyprawieniu tego zlistem Kapłana, nastąpił na niego żałosny przypadek, że żona iego Izabel Krolowa Corka Leona Krola umarła, co zasmuciło wszystek Naród, ponieważ ta pobożna Krolowa, swirą cnotą i łaskawością, i rożnym dla ubogich świadczeniem, wszystkich serca była sobie ujęła, i samego Haytona Krola męża swego osobliwym była ukontentowaniem. Przy smierci tey pobożney Krolowy iawny głos był z Nieba słyszały z słow Pieśniow Salomonowych: Przydź gołębico moia &c: z wielką czcią i okazałością pogrzebana była.

1253 W przyszłym roku to iest R.C. 1253 odebrał Krol Hayton na list swoy, który był posłał przez Kapłana Bazylego odpowiedź od Batuego, który go do siebie zapraszał, a ztamtąd do Manko Chana Ale Hayton obawiał się, myśląc, że ieżeli alstąpi Cylicyi, powstaną nieprzyiaciele na iego kray, zaniechał tego. Ale potym słysząc o tych pobieraniach podatkow Manko chana w Armenii z wielkim uciemiężeniem ludu w R.C. 1254, zamyślił powziąć drogę do Chana dla uczynienia pokoiu, i uwolnienia kraiu od tak wielkich podatkow. Zostawił tedy na mieyscu swoim Starego Oyca swego Konstantyna, a do pomocy mu Synow swoich Leona i Teodora, wybrał się w drogę, a że przechodzieno przypadało przez Kray nieprzyiaciol, więc przebrał się w proste suknie podobnie iak iego ludzie, i po Kryiomu, a spiesznie przeszedł przez te Kraie, ludzie też iego z bagażami prędko się przeprawili inszemi drogami. Hayton tedy dostał się do miasta Pars zwanego, gdzie rezydował Baczu xiąże, który go przyiął ze czcią, iako przystało na Krola. Tam Hayton zabawił dni kilka we wsi Wartenis zwaney w domu pewnego Ormian xięcia Kurt zwanego, aż nadążyli i ludzie iego z bagażami, których był przodem wysłał, zebrali się do kupy, byli zaś między niemi i Duchowni Stefan Biskup, Jakub Doktor, Mychitar Doktor i innych kilku xięży. Zebrawszy tedy Hayton wszystkich do kupy, przebrał się z niemi przez Kray Albanczykow na trakt

Darbantu

Darbantu dostał się do Batu chana, który mieszkał w granicach Kazanu na rzekę Etyl zwaną czyli Wolga, która wpada w morze Kaspijskie. Przyjęty tedy Hayton za czią od Batuego i Syna iego Sartaka, zabawił tam dni kilka, potemu wziowszy od Batuego Konwoy nieco woyska dla bespieczeństwa w drodze, przez kraie wielkich Tatarow maiąc przechodzić przez wiele okolic i miast, za cztery miesiące dostał się do Manka Chana w Wigilią Swię: tego Krzyża. Oddawszy tedy Mankowi darunki swoie, bardzo był upoważony u niego więcey niżeli się spodziewał. Przez dni 30 zatrzymał Manko u siebie Haytona, potemu dał mu dipłoma Krolewskiey godności, i Traktat wiecznego pokoiu, przyrzekłszy dać mu pomoc we wszystkim, byle był wiernym i sam i iego Na: stępcy i posłusznym Krolowi Tatarow. Dał mu też osobny list uwalniaiący Kościoły, i dla ulżenia podatkow Ormian w wsho: dniey mieszkaiących Armanii. A z przyczyny Haytona sprawa: dził owego Archona poborcę podatkow, i do więzienia wziąć kazał. A dla konwoiowania Haytona zarządził Regiment woy: ska, i tak w pokoiu powrocił do Cylicii.

Pożegnawszy Hayton Manka chana, i udawszy się w drogę: posłał Bazylego kapłana z Traktatami do Batu chana wielkie: go, aby je potwierdził, sam zaś obeszedł wiele mieysc, co obszer: nie opisuie Cyriacus histonik, i przybył do Powiatu Szyraz zwa: nego w okolicy Any miasta, gdzie wielu Xiążętom pokazował i Baczu Xiążęciu Traktat wielkiego chana, i przybył znowu do Wartenis wsi, w dom Kurd Xiążęcia, oczekuiąc tam powrotu wysłanego kapłana. Zeszli się tam do niego Xiążęta, i Bisku: pi i Duchowieństwo Ormian, którzy w tych stronach mieszkali, wielkie mu oddaiąc poszanowania iako swemu Krolowi. On też ich miłe przyiął, i wielce obdarował, prosząc i napominaiąc ich aby w miłości i wzgodzie żyli z sobą. Jak prędko zaś Bazyli kapłan powrocił, wybrał się Hayton w drogę przy woysku tatar: skim danym sobie od Baczu Xiążęcia, a przybywszy do między: rzeczny ziemi, wyprawił woysko tatarskie nazad z wielkiemi da:

narkami

runkami, sam zaś ze swoimi ludźmi przybył do Gylicii dnia 5
1255 Czerwca R.C. 1255. Wyszli przeciw niemu Synowie iego Teodor
i Leon z woyskiem i pospolstwem, i z wielkim poszanowaniem od-
prowadzili do Sysu. Ta podroż Haytona bawiła rok i cztery mie-
sięcy podług opisania Cyriaka i Wartana historyków.

W tych zaś czasach umarł Batu wielki chan. Syn zaś iego
Sartach Chrześcianin udał się do Manka-Chana, aby mógł otrzy-
mać Państwo Oyca swego, wziął z Sobą i Xiążęcia Ormian Cza-
tała Pana Kaczuru, i dostąpił skutku prożby swoiey u wielkie-
go Chana, i powrocił w Krolewskiey powadze. Ale Krewni iego
zazdrozciwszy mu, ieden Bargaszach, drugi Barachsar, Ko-
rzy byli innszey wiary, ztrucili go i zgubili. Czyli też iak pisze Bare-
breus Asyryiczyk, w drodze go powracaiącego od Manka Cha-
na zabito. I tak Państwo iego obięł teoże Bargaszach. Czatał
zaś Xiąże Ormian, wziowszy dla siebie od Chana Edykt wol-
nosci i pokoiu swego Kraiu, szczęśliwie powrocił do swego domu.

W tych czasach wielkie miał uciemiężenie i Semba Xią-
że Ormian od Tatarow, Ktorzy usiłowali iego też Kray pod
swoią moc podbić. Więc i ten udał się do Manka Chana, bo i
przed tym do niego się udawszy, ludzko był przyięty, i w Pań-
stwie swoim zabespieczony: podobnie tedy i powtornie ludzko
go przyięł. A że Sembaces w wielkiey przyiaźni był z owym Ar-
kun poborcą podatkow, o Ktorym wyżey się wspomniało, Ktory
z przyczyny Haytona Krola w więzieniu był osadzony, więc Sem-
baces wniosł prożbę za nim do Chana, i wybawił go z więzienia,
i wziął go z sobą do Armenii, za iakię iego dobroczynność u-
wielbiał go Arkun, lecz inni Xiążęta Ormian przyganiali
Sembacesowi, że tak złosliwego człowieka uwolnił, i do ich Kra-
iu sprowadził. Ale Sembaces przyrzekł im, że nie dopusci mu
złego co czynić. Jednak za czasem, zaczął był Arkun znowu
źle postępować z Ormianami.

Gdy się dowiedzia Ikonii Amira o przymierziu Haytona Krola
Armenii z wielkim Chanem Tatarskim, zebrał woysko i wtargnął
do Gylicii

do Cylicii drogą Wahga zwaną. Wyszedł przeciw niemu Kayton z woyskiem i z Synami swoiemi, i zpędził go na tęż samą drogę. Ztamtąd poszedł od wschodniey ku północney stronie, i powdbierał wiele powiatow i miast, ktore przedtym obce narody od Ormian byli odebrali. Daley potym dał pomoc swemu zięciowi Hrabi Trapola, i wybawił go od iego nieprzyiaciół, odebrawszy Muntas zamek. Niektorzy Łacinscy Historicy swiadczą, że wiele razy sukkursował Łacinnikom mianowicie Antyochii obywatelom, uwolniwszy ich od ich nieprzyiaciół. Co się pokazuie z drugiego listu pisanego do niego od Papieża Klemensa Czwartego w te słowa: Wiemy i wiedzą wszystkie Kościoły, iak wiele razy twoią pomocą wybawiłeś lud Łacinski od rożnych narodow i nieprzyiaciół iego, i byłeś pomocą Antyochenom w ich potrzebie. &c:

Za panowania Manka Chana, gdy umarła matka iego Sarkadan, corka brata Unchana, osadził Manko na mieyscu swoim Krolem nad Tatarami Kitay i Synarz drugiego brata swego Lubyla zwanego. A z Hulaw imieniem brata swego trzeciego osadził Krolem nad Persyą i Armenią, ten zaś zamyślił zabrać aż do granic Srod-ziemnego morza: i nazwał się zachodnym chanem, iako drugi samowładny Tatarow, a młodszego brata swego Zarichpuga położył około Korazmii, i nazwał go Hulaw elzan, ktory też się zowie Holazu chan. R.C. A255. Cite: 1255
dy z wielkim gminem Tatarow i Persow 70tysięcy konnych przyszli do kraiu Aderbat zwanego, ztamtąd posłali wskaz do Baczu Xiążęcia i drugich przyległych, ktorzy panowali w Armenii, w Albanii i w Georgii, aby się wybrali ze wszystkiemi bogaciami i domownikami swemi, do Srod-ziemnego kraiu nad rzeką Eufrates, i do mnieyszey Azyi; i obieli i inne kraie, pod panowaniem inszych narodow będące. Zatym wskazem Hulaw ruszył z niezliczonym mnostwem Tatarow do Srod-ziemnych kraiow, i wiele miast zpodbierał aż do morza: i chociaż wżdy tu mu zastąpiło nawed i przez potyczki, ale wszyscy zniknęli przed nim. Ani Sconii Amira, ktorego niektorzy zowią Kirdin, inni zaś Alatyn, nie mogąc się oprzeć sile Tatarow, uszedł na

pewną wyspę

pewną wyspę z dwoma Synami.

Gdy tedy Tatary wtargnęli do Srod-ziemnych kraiow; Haylon Krol Armenii obawiaiąc się naiazdow ich, posłał daruneko wiele do Baczu Chana, ktory był starszym Xiążęciem nad innych, i wiele razy był mu pomocą, i zdziwił się Baczu, a napisał list z pochwałą do Haytona Krola, do Hulawa i do Manka Chana, a ci też do Haytona Krola wiele rzeczy posłali na zawdzięczenie mu wiernosci iego, i nie dopuscili aby tatarskie woyska nie tylko nie weszły, ale ani się zbliżali do granic Haytona

1256 Hulaw etgan tedy R.C. 1256 w granicach Albanii na polu mugan zwanym swoy wielki obor założył, i tam wszelkie przygotowania uczyniwszy zamieszkał. A że był człowiek mężny, i woien chciwy, za krotki czas uformował pułk zwyborných ludzi, i poszedł na Melhytow Krzy Alamut zwany, ktorego dawnieysi Krolowie nie mogli odebrać; Hulaw odebrał, i Rządcę ich głownego zięgdził. Ale Hulaw poszedłszy do kraiu Melhytow, na swoim mieyscu osadził pewnego ze swoich znacznego Xiążęcia w Armenii i Albanii, a tenże Xiąże był też Krzczony iego Butchan zwany, a był człowiek pyszny i bezwzględny, a woysko iego ieszcze nie litościwsze, rozchodzili się po wsiach, po Klasztorach ubręczali rabowali lud bez Pana pozostały, i domagali się wielu rzeczy, wydzierali gwałtem, a kto się im sprzeciwił, bili, gdzie Krzyż iaki znaleźli, łamali, palili, a ieżeli się kto o to upomniał, niemiłosiernie byli. Pewnego dnia ieden z ich Starszyzny poszedł z woyskiem na pewny Ormieński Klasztor Kiericlyn zwany, a gdy się zbliżyli, wyszedł przeciw nim Przełożony Klasztoru imieniem Stefan człowiek cnotliwy i sędziwy, chciał ich ułaskawić, przyiął ich ludzko, zastawił im stół na dziedzińcu Klasztoru, postawił im bezchę wina, częstował ich hoynie, iedli i pili nad miarę, i bez żadney szkody wyszedłszy z tamtąd powrocili na swoie mieysca.

Ale zaraz tey nocy zachorował ich Starszy ze zbytniego iedzenia i picia, i winę swoiey choroby złożył na Przełożonego Klasztoru, iako by

iako by go struł w owym częstowaniu. Co drudzy usłyszawszy na tych miast pospieszyli, i gwałtem szarpaniem Staruszka Ste: fana sprowadzili do chorego, a po długim badaniu, gdy nie zna: leźni w nim żadney uriny, zaczęli domagać się, aby i sam i Zakon niey iego przystali na ich wiarę. A po wielu przymuszaniach go na to, gdy uyrzeli, że na to wcale przystać nie chce, w bili w ziemię cztery Koły, i przywiązali ręce i nogi tego Staruszka do tych Kół, na łokieć wyżey od ziemi, a spodem podłożyli ogień, i spie: kli go całego, i tym sposobem go zamęczyli. Idzie podług Mala: chiasza, słyszeć się dało od ludzi którzy to na swoie oczy widzie: li, że po śmierci tegoż Staruszka, świetny słup się pokazał nad ciałem iego. Ow czas Tatarzyn Starszy woyskowy chory nędznie zdręczony umarł, i wielu z iego Kompanii tąż chorobą nabawieni poumierali. Zachorował też i Sułchan w tymże czasie, na ciężki ból w piersiach, rozbiegli się słudzy iego za iakim doktorem, i spro: wadzili żyda iednego, ten przyszedłszy, i zobaczywszy Sułchana, takie mu przepisał lekarstwo, aby zebrać iak naymłodsze niemo: wlęta, i żywcem ich rozpłatać, i w gnętrznościach ich gorących trzy: mać nogi, a to ustawicznie czynić, poki by ból ustał. Rozeszli się na tych miast słudzy Sułchana po wsiach i miastach, i pochwy: tali to na ulicach, to w domach złona matek, a bieżące za niemi Matki i Oycow odpędzali, a niektórych strzałami pozabijali. Przy: niewszy zaś te niemowlęta, zaczęli ieden po drugim płatać trzy: dzieściore niemowląt, i we gnętrznościach ich kłaść nogi nieboż: szewego Xiążęcia, a gdy z takiego lekarstwa nie doświadczył sku: tku żadnego poznał to, że go oszukał złośliwy żyd, tak obrzyd sposób leczenia go przepisuiąc, dla czego kazał go przed siebie s sprowadzić, i rozpłatawszy go psom rzucić gnętrznosci iego. A Sułchan nie zbywszy się swoich bolow, umarł, i nastąpił po nim Syn iego Mizan imieniem. Więcey było by co pisać o tych Tata: rach ale się dla krotkosci opuszcza.

Czahan Szach wielki Amira Tawru, obrowszy panowanie nad Persyą i Korasanu ziemi pod czas zamieszania swoim umarł. R. C. 1465.

nastąpił

1227. i nastąpił po nim Syn iego Hasan aly, Rządzca Armenii, Ktory niegdys rezydował w Nachczywan mieście. Zaś Amira międzyrzecznego kraiu, Ktory się zwał Uzun hasan Syn Cehankira, człowiek pyszny, pogardzaiący, i straszny, podniosł głowę, i pobudził do ciężkiey woyny, i zgubił Hasan alyego. odebrał Tawru ziemię, i objął panowanie nad Aterpanak; i został Krolem Perszyi. I tak przeniesło się panowanie Czahan szahow zwanych Saragohuntu (co znaczy czarny owczarz) przez Uzun hasana (: co znaczy długi) Ktory pochodził z rodu Akgohuntu (co znaczy biały owczarz). i nazwał się tenże Uzun hasan Krolem Perszyi i Azyi.

Tenże Uzun hasan, (iak opisuie w historyi Ottamanskiey 23go roku panowania. Sultan Mehmeda, tego, Ktory odebrał Stambol z rąk Prekow:) posłał swego wielkiego Komendanta imieniem Jusuf bey do mnieyszey Armenii będącey w ręku Turkow, Ktory przybywszy odebrał Eudocię to iest Tokat zwane miasto, i bardzo uciemiężył Ormian i Turkow tam będących. R.
1472. C. 1472. A ztamtąd postąpił do Saramanii przy granicy Konii i Cylicii. A był na ten ustanowiony Starszą czyli Rządzcą Saramanii Syn Sultana Mehmeda Mustafy, Ktory wyszedł przeciw Persom, i zniosł i wygubił ich, i Komendanta Jusuf beia poimawszy posłał Oycu swemu do Konstantynopola. Ale tym pobudził do większey woyny. Po dwoch latach powstał sam Sultan Mehmed na przeciw Persom z 80 tysięcy woyska, i odebrał Charahisar, i postąpił daley, i podkał się z Uzun hasanem, ztoczyli bitwę, i padło z oboch stron woyska znacznie, na ostatek zwyciężony Uzun hasan zaczął umykać. A Sultan Mehmed ze zwycięztwem powrocił do swoiey Stolicy, wszędzie Ktorędy przechodził pokazuiąc Ormianom łaskę i dobre sene. Powstały potym więcey i wielkich woien między temi dwoma Krolewstwy, ale nie tu mieysce o tym pisać. gdyż długa i o tym historya.

Skanowanie i opracowanie graficzne na CD-ROM :

ul. Krzemowa 1
62-002 Suchy Las
www.digital-center.pl
biuro@digital-center.pl
tel./fax (0-61) 665 82 72
tel./fax (0-61) 665 82 82

Wszelkie prawa producenta i właściciela zastrzeżone.
Kopiowanie, wypożyczenie, oraz publiczne odtwarzanie w całości lub we fragmentach zabronione.

All rights reserved. Unauthorized copying, reproduction, lending, public performance and broadcasting of the whole or fragments prohibited.